

Dagboek van Vaandrig
Herman Pieter Blonk
Krijgsgevangene No.105264

Bewerking J.G.M. van Hoppe

INHOUD

1. Algemene informatie over Herman Blonk.....	3
2. Inleiding bij het dagboek.....	3
3. Personen die voorkomen in het dagboek.....	4
4. Stalag XI A Altengrabow.....	7
5. Stalag 371 Stanislau.....	21
6. Stalag 327 Nehrybka.....	24
7. Stalag 369 Kobierzyn	33
8. Oflag 67 Neubrandenburg.....	51

1. ALGEMENE INFORMATIE OVER HERMAN BLONK

Herman Pieter Blonk is geboren op 13-4-1920 te Utrecht. Hij is een zoon van Dr A. Blonk en G. Hemken. Hij is Vaandrig bij het 2^e Regiment Wielrijders.

Op 6 mei 1943 meldt hij zich in Ommen en wordt afgevoerd in krijgsgevangenschap.

Op 11 sep 1945 trouwt Herman met Dory Neujean, die hij in het dagboek vaak "Dormanske" noemt.

2. INLEIDING BIJ HET DAGBOEK

Het origineel van het voor u liggende handgeschreven dagboek is in bezit van ondergetekende en is geschonken door een verzamelaar van boeken, die dit tussen de boeken aantrof.

Het voorliggende dagboek is gecontroleerd aan de hand van archiefstukken uit het Nationaal Archief, andere dagboeken (beschikbaar via de website van het geheugen van Nederland) en eerdere publicaties met betrekking tot de krijgsgevangenen Nederlandse militairen.

In een aantal gevallen is d.m.v. een noot een korte nadere uitleg toegevoegd.

Waar sprake is van verkeerde schrijfwijze van namen (vaak kende men elkaar onvoldoende om de exacte schrijfwijze van de naam te kennen!), zijn deze direct gecorrigeerd. Zo veel mogelijk is aan de namen de rang, de voorletters of voornaam en achter elke naam het krijgsgevangenennummer (Kgf) toegevoegd. Die gegevens zijn ontleend aan: Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Defensie: Collectie Krijgsgevangenen, nummer toegang 2.13.98, diverse inventarisnummers Ab- und Zugangslisten. Waar sprake is van tijdsaanduidingen als 4 uur is zoveel mogelijk getracht dit weer te geven als 04.00 of 16.00 uur.

Dit dagboek is bewerkt en digitaal gemaakt ten einde het dagboek beter leesbaar te maken. Bovendien zijn feiten nu eenvoudig digitaal terug vindbaar en kunnen deze worden vergeleken met andere gegevens. De voorliggende bewerking is vervaardigd als een onderdeel van een studie naar de krijgsgevangenen Nederlandse officieren, onderofficieren en manschappen en is in de eerste plaats bedoeld als **een intern stuk**, voor eigen gebruik dat **niet voor verdere publicatie** is bedoeld. Wanneer toch tot publicatie van deze bewerking wordt overgegaan dan dient rekening te worden gehouden met de rechten die berusten op het originele handschrift, de bewerking en het nieuwe foto materiaal.

Voor meer informatie omtrent de Nederlandse Krijgsgevangenen verwijs ik naar het Nationaal Archief (NA), het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en naar mijn website: www.krijgsgevangen.nl.

Met de bewerker van het dagboek kunt u contact opnemen via: krijgsgevangen@gmail.com

J.G.M. van Hoppe, Dongen, februari 2017

3. PERSONEN DIE VOORKOMEN IN HET DAGBOEK

Onderstaande personen worden in het dagboek genoemd. Van enkele personen is de schrijfwijze van de naam in het originele dagboek niet juist. Deze is gewijzigd in de juiste schrijfwijze. Voor zover bekend is van de genoemde personen het Kriegsgefangenennummer (Kgf) toegevoegd.

I.K. Aler	Kgf 31435	Kapitein	
K.J.L. Andriessen	Kgf 31784	Korporaal Adelborst	
J.L.H.A. Antoni	Kgf 32070	Kapitein	
H.S. van der Baan	Kgf 105280	Vaandrig	
M.G. Baar	Kgf 105300	Sergeant	
G.C.J. Bange	Kgf 105267	Vaandrig	
B.W. Berenschot	Kgf 32298	Kapitein	
J.G. Berghuijs	Kgf 31924	Kapitein	
A.P. Berlijn	Kgf 2954	Kapitein	
A.H.M. de Boer	Kgf 104673	Adjutant Onderofficier	
C.P. de Boer	Kgf 30439	Cadet Vaandrig	
J.K. Bogaard	Kgf 107573	Vaandrig	
H. Bos	Kgf 31201	Luitenant ter Zee 1 ^e kl	
A.J.G. Boutmy	Kgf 31671	Kapitein	
F.J.G. Brackel	Kgf 271967	Tweede Luitenant	
E. Brands	Kgf 30839	Cadet Vaandrig	
W. de Bruijne	Kgf 31278	Kapitein	
J.C. Bulterman	Kgf 271082	Eerste Luitenant	
B.H.J. Callenbach	Kgf 31726	Eerste Luitenant	
M.R.H. Calmeijer	Kgf 32236	Kapitein	
N.Th. Carstens	Kgf 32039	Generaal Majoor	
H.O.H. Crommelin	Kgf 32208	Vaandrig	
F.Th.A. Crul	Kgf 31353	Eerste Luitenant	
H. Dalenoord	Kgf 98951	Tweede Luitenant	
D. Dekker	Kgf 105045	Adjutant Onderofficier	
J.H. Dekker	Kgf 105256	Soldaat	
J.Ph. van Diepenbrugge	Kgf 31619	Tweede Luitenant	
H. M Dijkman	Kgf 30634	Tweede Luitenant	
H. Doojeweert	Kgf 104339	Sergeant	
J. Douglas	Kgf 105052	Sergeant	
A. Dudok van Heel	Kgf 30011	Tweede Luitenant	
J.H. Droste	Kgf 30525	Majoor	
S.D. Duyverman	Kgf 31153	Off v Adm 2 ^e kl	
J. Dwars	Kgf 30656	Kolonel	
A.J.F.M. Egter van Wissekerke	Kgf 31669	Eerste Luitenant	
A.C. Eland	Kgf 30952	Ritmeester	(overleden in krijgsgev.)
C. Engels	Kgf 105513	Sergeant	
G.D. van Epen	Kgf 31542	Eerste Luitenant	
C.A.J. Erkens	Kgf 105056	Sergeant Majoor	
A.E.G. Ernst	Kgf 105255	Wachtmeester	
C.J. Feenstra Kuiper	Kgf 32196	Vaandrig	
A.H.J.L. Fiévez	Kgf 30625	Kapitein	
J. Franken	Kgf 32405	Cadet Vaandrig	
F.A.A. Fontein	Kgf 30816	Cadet Sergeant	
P.G.A. Fortanier	Kgf 31496	Majoor	
Mr Dr M.H.H. Franssen	Kgf 271473	(Res) Kapitein	
J. Freseman Gratama	Kgf 271592	Eerste Luitenant	
A. van Gilst	Kgf 31882	Eerste Luitenant	
E.G. Glazenier	Kgf 105258	Vaandrig	
T.J. Gmelig Meiling	Kgf 105275	Sergeant	
J.J. de Greef	Kgf 105283	Sergeant	
D. Groen	Kgf 105266	Wachtmeester	
C. de Haan	Kgf 105645	Vaandrig	
P.C.H.M. de Haas	Kgf 30902	Cadet Sergeant	
P.J. Heerschap	Kgf 105044	Adjutant Onderofficier	

H. Heffener	Kgf 30542	Tweede Luitenant
T. Heijblom	Kgf 105248	Vaandrig
M. Herman	Kgf 104058	Sergeant
M. van den Heuvel	Kgf 2909	Kapitein
H. Hofstra	Kgf 7711	Tweede Luitenant
P.A.E. Holty	Kgf 105282	Sergeant
N. van Hoorn	Kgf 31120	Kapitein
A.M. ter Horst	Kgf 105268	Vaandrig
H. Huet	Kgf 97750	?
A.R. Hulscher	Kgf 7443	Eerste Luitenant
J. Hupkens	Kgf 105245	Vaandrig
A. Jansen	Kgf 104801	Sergeant Majoor
B. Janssen	Kgf 32031	Eerste Luitenant
J.B. Jansen	Kgf 105424	Sergeant Majoor
H.A.M.E. Janssen	Kgf 31795	Majoor
W. Kaltoven	Kgf 271090	Off v Gezh 2e kl
J.L. Kamphuis	Kgf 104367	Sergeant 1 ^e kl
B.H. van Kessel	Kgf 104416	Sergeant
J.B.J. Klijberg	Kgf 105249	Vaandrig
M.J. Koolhaas	Kgf 105254	Vaandrig
G.A. Koppen	Kgf 30209	Majoor
P. Krediet	Kgf 105269	Wachtmeester
W. K�uchler	Kgf 32119	Eerste Luitenant
A.H.C. Kuipers	Kgf 105270	Korporaal
C.G. van Leeuwen	Kgf 105644	Vaandrig
W. Leeuwenstein	Kgf 105279	Wachtmeester
H. Leutscher	Kgf 105262	Sergeant
P. Liefinck	Kgf 7516	Eerste Luitenant
A.J. van Lieshout	Kgf 105313	Wachtmeester
C. Linck	Kgf 2947	Cadet Sergeant
G.H. Loth	Kgf 7512	Kapitein
J. Maat	Kgf 104465	Wachtmeester
F.F.H. de Man	Kgf 31658	Kapitein
B. Mansfelt-Beck	Kgf 105292	Kornet
M.J. Manting	Kgf 31597	Adsp Off Vlieger
C.J. Marcelis	Kgf 104435	Sergeant Majoor
J.W. Marees	Kgf 32190	Vaandrig
W. Mathon	Kgf 31988	Kapitein
D.A.L. van Meegen	Kgf 32146	Vaandrig
H. van der Meer	Kgf 104736	Sergeant Majoor
L.J. Melis	Kgf 107313	Vaandrig
J.G.W.N. Moonen	Kgf 31301	Majoor
J.H. Mooser	Kgf 104976	Sergeant Majoor
H.W. Mulder	Kgf 105277	Vaandrig
J. Muller	Kgf 105276	Sergeant
A.J.A. Nieuwenhuijs	Kgf 105259	Vaandrig
P.J. Nieuwdorp	Kgf 105251	Sergeant
J.H. Nieuwkamp	Kgf 103051	Sergeant
J. van Noord	Kgf 106381	Vaandrig
H. Noordman	Kgf 30290	Eerste Luitenant
J. van Olmen	Kgf 105252	Sergeant
J. Oomens	Kgf 104098	Sergeant
J. van Oss	Kgf 30358	Eerste Luitenant
Dr R.P. van Oosten	Kgf 7555	Eerste Luitenant
F. Piekema	Kgf 31987	Off v Gezh 2 ^e kl
J. Poeschmann	Kgf 30153	Cadet Sergeant
J.W. Portier	Kgf 30554	Tweede Luitenant
A. Postma	Kgf 271240	Sergeant
H.F. Pothast	Kgf 30877	Cadet Vaandrig
C.A. de Regt	Kgf 32199	Vaandrig

W. Reimers	Kgf 32169	Vaandrig	
C.F.F. Rinia van Nauta	Kgf 32120	Eerste Luitenant	
P.A.C.M. van Roemburg	Kgf 104402	Sergeant	
D.L. van Rooijen	Kgf 7576	Kapitein	
B.J.H. van Roosmalen	Kgf 271953	Kapitein	
W.A. Ruyten	Kgf 105260	Vaandrig	
W. Schalken	Kgf 105272	Sergeant	
J.H. Scholte	Kgf 103163	Sergeant	
W. Schuiling	Kgf 31166	Kapitein Mariniers	(overleden in krijgsgev.)
C.A. Simons	Kgf 30982	Vaandrig	
B. van Slobbe	Kgf 30685	Eerste Luitenant	
D.W. Smits	Kgf 105284	Sergeant	
J.A. Spiering	Kgf 32051	Cadet Sergeant	
J.P. van der Steur	Kgf 31929	Eerste Luitenant	
P.M. Stofberg	Kgf 107572	Vaandrig	
J. Straus	Kgf 30076	Tweede Luitenant	
G. Themann	Kgf 31410	Luitenant Kolonel	
P.J. Tiggers	Kgf 98886	Kapitein	
G. Timmer	Kgf 105344	Sergeant	
J. van der Togt	Kgf 30433	Cadet Sergeant	
F.J.J. Trapman	Kgf 98708	Luitenant Kolonel	
C.P. Tromp	Kgf 104696	Sergeant Majoor	
J.H. Vaandrager	Kgf 32043	Predikant	
O.G. van Veen	Kgf 104437	Sergeant	
A.M. Veltkamp	Kgf 104075	Sergeant 1 ^e kl	
W. Venema	Kgf 105376	Sergeant 1 ^e kl	
C.A. Verbruggen	Kgf 31822	Eerste Luitenant	
P.A. Vermeulen	Kgf 104011	Sergeant	
J.L. Verster	Kgf 105265	Sergeant	
H.M.P. Visser	Kgf 105281	Sergeant	
H.G.H. Voets	Kgf 105372	Sergeant Majoor	
J.J. van der Voo	Kgf 106929	Vaandrig	
J.M. van Voorst van Beest	Kgf 7738	Kapitein	
A. Voss	Kgf 104557	Sergeant Majoor Mariniers	
B.G.J. de Vries	Kgf 32216	Vaandrig	
C.M. Vromik	Kgf 104384	Wachtmeester	
H. van Walen	Kgf 30113	Eerste Luitenant	
A.V. van de Wall Bake	Kgf 32017	Kapitein	
C.L. Walther Boer	Kgf 30485	Kapitein	
G. van Weerdenburg	Kgf 104597	Sergeant Majoor	
L.F.W. Weiss	Kgf 30021	Eerste Luitenant	
A.J. Wessels	Kgf 105397	Sergeant	
W.J.H. IJzereef	Kgf 98716	Tweede Luitenant	
J.A. Zeegers	Kgf 105274	Sergeant	

4. STALAG XI A ALTENGRABOW

6 mei 1943

Melden Alexanderkazerne. Met Grüne Polizei over Alkemadelaan. Mitr.

7 mei 1943

04.00 uur Aankomst Ommen.

8 mei 1943

Goedgekeurd. Voll-schwer. Nr 999, naar Brandenburg. Keuze: arbeid of krijgsgevangenschap. Laatste gekozen. K.K. Krijgsgevangentent.

12 mei 1943

Naar Amersfoort, barak Zonnebloemstraat. 56 man.

13 mei 1943

Vertrek per wagon. 30 personen. Bommen Oldenzaal.

14 mei 1943

Aankomst Stalag Altengrabow. 22 uur gereisd. Zeer heet. Vorm 3-manschap met Mulder ([Vaandrig H.W. Mulder Kgf 105277](#)) en Kleyberg ([Vaandrig J.B.J. Klijberg Kgf 105249](#)).

15 mei 1943

Ontluisd en gebaad in andere barak stal.

18 mei 1943

Inenting tyfus en pokken.

20 mei 1943

Dagen gelijk. 06.00 uur op, 21.00 uur naar bed.

Brood en middageten "goed" maar weinig. Aardappelsoep. Stokvis.

Weer steeds goed. Stoffige omgeving. Behandeling goed.

9 compagnieën à 200 man.(toegevoegd later: 5 man per 2 meter, 6 kraantjes)

Beroepspersoneel + studenten.

Stemming uitstekend.

Russen in keuken enz, Ook Fransen en Belgen gezien.(toegevoegd later: Serven en Polen)

Liggen 3 hoog in stallen. Bedompt.

22 mei 1943

Officieren morgenochtend weg (7 man¹). Mansfelt-Beck ([Kornet B. Mansfelt-Beck Kgf 105292](#)) vertrouwensman. Vandaag en morgen verboden te zingen (W.A. marcheert, Oranje boven enz. waren al verboden). Italië?

Deze week 3 x luchtalarm.

23 mei 1943

Mulder trakteert ter ere van een verloren liefde. "Sport und Spiel".

24 mei 1943

Kledinginventaris opgemaakt. Uitnodiging vrijwillige arbeid voor de 4^e maal afgewezen.

Verplichte arbeid!? Sergeant Vermeulen ([Sergeant P.A. Vermeulen Kgf 104011](#)) (S.R.O.I.) gesproken.

Vanaf gisteren oefeningen voor R.K. en Prot.

---

¹ Deze 7 officieren zijn: Eerste Luitenant J.M.M. Hornix Kgf 105038 en de Tweede Luitenants C.B. Kuenen Kgf 105041, H. Swart Kgf 105042, G.C. de Meulder Kgf 105037, H.E. Oving Kgf 105040, T.F. van der Werff Kgf 105039 en J. Köhler Kgf 105043.

25 mei 1943

Kaart naar huis geschreven, aan Dory.

Inhoud:

Liefste Dormanske, gezondheid, vrienden, stemming, behandeling, goed. Eten behoorlijk, onwennig. Voorlopig pakketten verboden. Werken nog niet. Lange dagen. Pokken tyfus ingeënt. Slapen rustig. Baden regelmatig. Ontluisd. Denk veel aan jullie. Groet families. Zoenen jouw Herman.

(toegevoegd: Mulder vulde kaart verkeerd in!!)

Weer toespraak Hauptmann om tegen Bolsjewisme voor 't eigen gezin te vechten door vrijwillig te werken als arbeider. Niemand meldt zich aan. Vaandrighs gaan misschien apart. Gemengd bloed en zij die een "Ausweis" hebben, worden genoteerd.

26 mei 1943

Regenachtig. Corvee. Laatste keer ingeënt. Morgen of overmorgen gaat een deel weg (ongeveer 1000 manschappen + korporaals), de rest naar het hoofdkamp. Eerste post uit Holland 13-22(!) mei. Geen nieuws. Enig nieuws van studenten die zeer verdeeld in Duitsland zitten.

Stallen in Altengrabow (foto collectie Udo Geissler)

27 mei 1943

Straatsburg. 1000 man weg, o.a. Piet Krediet ([Wachtmeester P. Krediet Kgf 105269](#)). Dubbel eten! 2 Studenten uit Hannover hier aangekomen als krijgsgevangenen². De studenten in barakken, o.a. moesten ze tanks maken. God zij dank dat ik dit gekozen heb! Ze zaten 11 dagen gevangen (toegevoegd: S.D.) Verlegd als 3^e Compagnie naar barak 1. Italië?

28 mei 1943

Eten nog steeds vrij goed. Brood+ beleg+ kamilletee+ kool- stokvis- of zuurkool aardappelsoep. Foerier 1^e klasse Veldkamp ([Sergeant 1^e kl A.M. Veltkamp Kgf 104075](#)) (Gren.) voor de troep "medaille" voor 24 jaar trouwen dienst uitgereikt. Parade!
's Middags estafette van jongen en ouden (40/45 jr).

29 mei 1943

Vanaf Amersfoort al een burger hier, die een vriend wegbracht en nu krijgsgevangen is. Dekker ([Soldaat J.H. Dekker Kgf 105256](#)) mijn haar geknipt. (toegevoegd: Soms gesprekken van een van ons met de Hauptmann)

30 mei 1943

Voor de tweede keer de was gedaan. Zondag. "Lekker" gegeten met broodvet + blokje in de soep.

---

² Dit waren de vaandrighs C.G. van Leeuwen Kgf 105644 en C. de Haan Kgf 105645

31 mei 1943

Russische vrouwen, die verder in het kamp liggen, komen nog steeds elke dag zingend voorbij. Lezing duikb. "De zaak Groen"³. Brood uit keuken geruild. Dormanske krijgt morgen haar uniform als leerl.-verpl. in 't Haagje. Succes! Barak ingericht voor 100 man. Komen er nieuwe collega's?

1 juni 1943

Veel gepraat over "De zaak Groen". Commissie gekozen. Lezing Leeuwenstein ([Wachtmeester W. Leeuwenstein Kgf 105279](#)) (Negers). Lezing Maj Vos, Marine. 1^e en 2^e Comp verhuisd. Gaan wij morgen?

2 juni 1943

Eerst naar Stal 17 verhuisd. Gegeten. Gebaad. Toch met Zeemacht naar Hauptlager. Stenen gebouw tegenover Kantine en Bios. Nog warm van Fransen. Vol vlooiën!!

Alles omvergewassen en geboend. Maj Vos ([Sergeant-Majoor Mariniers A. Voss Kgf 104557](#)) commandant van de ongeveer 300 man. Spoedig eigen keuken. Prettige kamer. Alle studenten bijeen. Heijblom ([Vaandrig T. Heijblom Kgf 105248](#)) de baas. Zangles. Met stenen een gekroonde W met NED eronder in een perk gelegd. Nieuwe in oude kamp aangekomen. Wie? (toegevoegd: Herrie beroeps/reserve Wmr Ernst!) ([Wachtmeester A.E.G. Ernst Kgf 105255](#))

Gebouw ("Hochbau") van de studenten in 2015 (foto collectie Johan van Hoppe)

3 juni 1943

Reg. Grenadiers aangekomen in voorkamp. 4 weken van huis! Er wordt gekookt. 2 vlooiën gevangen. Vol beten. Gehele gebouw schoongemaakt. Eten beter maar minder. Pontonniers van onze kamer. Studenten geheel alleen. Tafels en banken.

4 juni 1943

Slecht geslapen. Vlooiën. Bruine bonen gekookt. Met Thijs ([Vaandrig A.M. ter Horst Kgf 105268](#)), Toon ([Korporaal A.H.C. Kuipers Kgf 105270](#)), Herman en Sjef ([Vaandrig J.J. van der Voo Kgf 106929](#)) gegeten. Heijblom met koek en sigaretten uit hospitaal. Kamervoorraad.

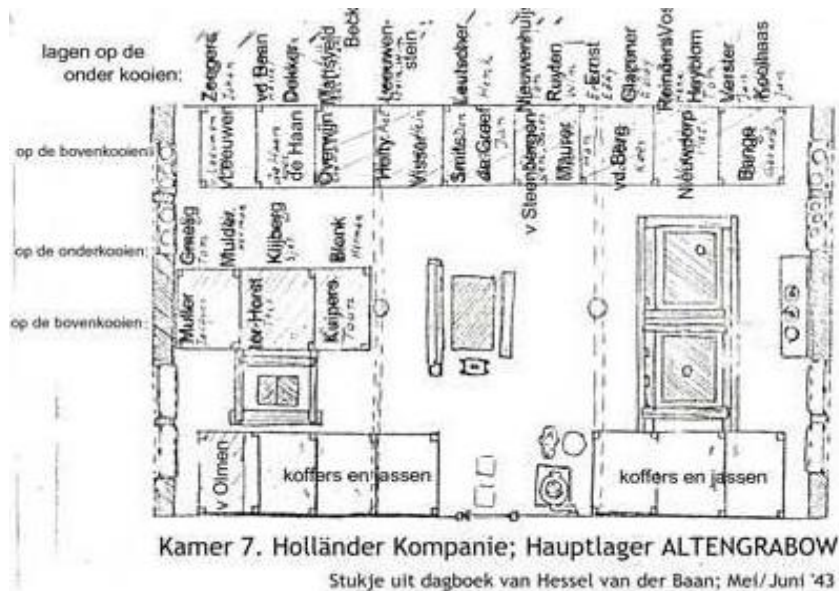
---

³ Wachtmeester D. Groen is betrapt terwijl hij extra brood uit de keuken haalt en dit voor eigen gebruik wil houden en niet van plan is te delen met iedereen. Wat nu te doen met deze man? Aangeven bij de Duitsers of niet?

Vdg v.d. Voo verdeelt dit alles. Stemming stijgt op onze kamer. Gezellig. Rivaliteit Marine-Landmacht. Daar staan wij buiten. Laatste blikje melk en gehele broodrantsoen opgegeten, dus heel veel op. Gejokerd. Vol vlooiën prikken. Bed vol vlooiënpoeder geëgoid.

5 juni 1943

Goed geslapen. In corveeploeg. Post voor enkelen + 2 pakketten. Gortpap (dik) geëten. 2 Porties. Eten hier veel beter dan in oude kamp. Voldaan gevoel. Zegers ([Sergeant J.A. Zeegers Kgf 105274](#)) en Holtie ([Sergeant P.A.E. Holty Kgf 105282](#)) pakketten o.a. 2 Haagse kranten. Weinig contact andere Hollanders. Na 15 juni Rode Kruispakketten volgens Voss. We slapen nog steeds op planken.

Amersfoortse post waarschijnlijk niet aangekomen. Jammer. Brood, sigaretten, cake weer verdeeld, uit hospitaal gesmokkeld. Koffie gezet. Viel zeer in de smaak. Vlo gevangen. Sommigen 11 uit 1 deken gevangen. Toch goed geslapen.

6 juni 1943

Zondag. Zou Dory in Den Haag zijn? Of in H?(Hilversum). Foto's van verloofdes vergeleken! Hout raakt op voor de stoomketel! Bruine bonen gekookt. Bridge-drive 's middags. Koffie voor 8 man gekookt. O&O: alg, meetk, scheik, Fr, Du, Eng, Schaken. Bridge opgegeven. Regenachtig.

7 juni 1943

Kwestie: Vertrouwensmannen. C.C. (Compagniescommandant) Vos ([Sergeant Majoor A. Voss Kgf 104557](#)). Nog steeds "thee" i.p.v. water. Ons groepje heeft eigen gezellige tafel. Leden: Mulder, Klijberg, Gmelig Meiling ([Sergeant T.J. Gmelig Meiling Kgf 105275](#)), ter Horst, Kuipers, Muller ([Sergeant J. Muller Kgf 105276](#)), van Olmen ([Sergeant J. van Olmen Kgf 105252](#)), Blonk.

Havermout gekookt. Smaakte best. Handvat aan mok geknoopt. Foto's opgeprikt. Gezellig. Koud weer. Koffie gezet. Hout nu op! Koffiezeef gemaakt. Zijn ouders Aja ([Vaandrig A.J.A. Nieuwenhuijs Kgf 105259](#)) uit A. opgebeld?

Herrie in Argentinië. Eerste bridge-les gehad. Maj Voss maakte zich belachelijk voor de troep in de "vertrouwensmannenzaak". Heijblom vertrouwensman voor geheel, niet Vaandrighs. 3 vlooiën uit m'n deken gevangen.

8 juni 1943

In slaapzak geslapen. O.K. Heerlijk gedocht. Mooie korte wandeling. Post. Frans had adres van mijn familie. Zelf geen brief. Evacuëren ze thuis? Sommige ondergedoken. Studenten opgepakt, sommigen niet. Als ik op bed lig kijk ik tegen Dormanske, wier foto's ik boven mijn hoofd geprikt heb. Prettig. W.C.'s hier netjes. Schijnen steeds meer Holl. te komen. Weer lekkere smakkel- en ruilwaar verdeeld uit het hospitaal. Ook Duitsers hebben grote interesse voor horloges, portefeuilles en portemonnees.

Veel plezier beleef ik van mijn zoetstof. Aardige lezing van Toon⁴ over “Moeilijke verlossingen bij grote huisdieren”. Ben begonnen met broodplankje te snijden. Gerucht: per 1 juli naar de boeren.

9 juni 1943

Corvee. Stuk zeep gekregen! Een van de Marine op sterven in het hospitaal. Gehele dag bezig met broodplank snijden. 3 x in vingers gesneden! Veel aan huis gedacht. Zware regen. Eerste steno-les van Sergeant Venema ([Sergeant 1e kl. W. Venema Kgf 105376](#)) gehad. Heel aardig. Ook organiek ieder een pakketje vlooienpoeder ontvangen! Poeder en zeep op één dag! Fantastisch.

10 juni 1943

Broek genaaid. Met 10 man naar het Vorlager. Daar lijsten geschreven van 100 man van de comp. van Wmr Ulmer ([Wachtmeester 1e kl H. Hulmer Kgf 104040](#)), die spoedig naar Trier⁵ gaan. Daar waren de Grenadiers en Jagers. Ze exerceerden! Twee vaandrags waren erbij. Studenten uit Rotterdam. De niet opgekomenen, zowel student als militair, zijn aangewezen op Vught, Ommen en Scheveningen. De proffen hebben 1 juni geweigerd de colleges te hervatten. Niet-ingeschreven studenten melden in Apeldoorn. Wij zelf gaan volgens de Hauptmann naar Stanislau⁶. Dit zal binnen 8 dagen gebeuren. 't Kan daar goed zijn maar we kennen de tegenbevelen! Gewassen. Hollander van trap gevallen. Schedelbasisfractuur ([Sergeant. C. Engels Kgf 105513](#)).

11 juni 1943

Iets down. Ruiling in lazaret gaat door. Lezing Serg. Douglas ([Sergeant J. Douglas Kgf 105052](#)) (Curaçao) over mijnendienst. Komisch. Sommige beroeps sergeanten willen gaan werken. Veel over Stanislau gesproken.

Duitse Kommandantur in Altengrabow (foto collectie Major Jacobshagen)

12 juni 1943

De Duitsers denken dat we hier voor sabotagedaden zitten. Daarom is onze bewaking e.d. streng. Overigens tamme kerels, met soms juiste ideeën! Zonnig weer. Eergisteren moesten de bewakers hun nette uniformen inleveren. Ze lopen in herstelde oude jasjes! Beide patiënten in hospitaal in slechte toestand. Levensgevaar. Troepentransporten naar het westen. “Ik wou dat ik in Uw schoenen stond” B. Allerlei uitingen die op een voor ons gunstige en spoedige afloop wijzen. 3 aan 3 zijn we gefotografeerd met groot gevangenummer in onze hand voor de borst.

⁴ Korporaal Toon Kuipers was student diergeneeskunde

⁵ Stalag XII D te Trier.

⁶ Stalag 371 te Stanislau. Hoewel een Stalag waren er alleen Nederlandse officieren en cadetten gelegerd.

Weer opgewekt. Laten knippen door Dekker. Flinkke ruilhandel nog steeds met het hospitaal. Ben zeer blij als ik steeds Dory's foto's zie. Denk veel aan haar wat ze nu doet en wat ze dan doet. Jammer dat zij dat van mij niet kan denken, het zou de scheiding voor haar sterk vergemakkelijken. Als wij terug komen zal alles er heel anders uitzien. Daar spreken we vaak over. Steeds denk ik aan Dory en dan ben ik zo blij dat wij samen zijn. Lampedusa en Pentelaria vaak aangevallen. Pentelaria gevallen. Was in voorafgaande dagen flink gebombardeerd. Nieuwdorp ([Sergeant P.J. Nieuwdorp Kgf 105251](#)) opgenomen in het lazaret ter observatie blindedarm. De "Stadtsekretär" in plaats gekomen van Mayer, de scheepsknecht, als C.C. Zelf 's avonds melig.

13 juni 1943

1^e Pinksterdag. Mooi weer. Gisteren tot veler afschuw 3 man als vrijwillige arbeiders weg. Gewandeld. Lekker, maar weinig warm gegeten. Ieder heeft grote trek en ieder is zichtbaar vermagerd maar honger is er niet. Bruine bonensoep gekookt op open vuurtje. De laatste bonen. Van genoten met Sjeff en Herman. Daarna koffiegezet voor gehele tafel. Laatste hout opgestookt: planken uit eigen kribben! Sigaar van Thijs en een van Toon gehad! Goede dag dus. Thijs tekent weer een herdenkingsplaat voor X-jaar trouwen dienst. Ook als dank voor kaakjes aan de Belgen.

14 juni 1943

2^e Pinksterdag. Corvee. De Fransen hadden gisteren feest, dat gaat vandaag door. Nog steeds veel vlooien. De stemming onder de compagnie daalt door het tekort aan voeding en door het ontbreken van bericht van thuis. Onze studentenkamer steekt daar gunstig bij af. Vanmiddag gaan we een cabaret opzetten ter afwisseling. De trek doet zich flink gevoelen. Het eten was weer erg dun, wel lekker. Als gisterenmiddag i.p.v. thee een soort melk met vetoogjes gehad. Het cabaret was zeer geslaagd o.a. Thijs. Lezing Maj Louwerse ([Sergeant Majoor E. Louwerse Kgf 105295](#)). Lullig. Over "Toerisme in Hoogbeerge".

15 juni 1943

Goed geslapen. Gevlogen en gedreun door sommigen opgemerkt. Gebruik m'n broodplank als kopsteun. Sokken gestopt. Nu blijkt dat onze post pas vorige week naar huis is gestuurd! Bravo. Bij het badhuis troffen we Hollanders van het 2^e, 3^e, 9^e en 11^e Regiment Infanterie. Veel Ausweisen: valse stempels enz. Mussert al 14 dagen in Berlijn. Er gaan teveel Hollanders weg. Feldmeyer (SS) plaatsvervanger. Grote vloot in Middellandse Zee. Nederlandse Landwacht patrouilleert op de wegen. Posthuma vermoord. Het middagslaapje van 13.00-15.00 uur bevalt puik. Goed voor 't lege gevoel. 'k Voel dat ik magerder ben maar 't hongergevoel valt me mee. 's Avonds met Thijs met Old-Africa-.... Gesproken. Deze zag een en ander zeer helder. We eten nog steeds zout op 't brood. Schijnt goed te zijn. 's Morgens drink ik als ontbijt 2 koppen thee.

16 juni 1943

Vannacht zeer zwaar gevlogen. Nog steeds vlooien. Het slapen op de planken went ook al! Om een noodrantsoen voor mogelijke moeilijkheden te fokken, via Tom mijn bruine pullover met een Pool in het lazaret⁷ laten ruilen voor 30 kaken (krijg ik morgen). Ben van plan er 20 op te leggen. Post. Kreeg van Moeder en Vader een brief van resp 4 en 1 juni! Nog niet geëvacueerd gelukkig. Jammer dat ik Dory's brief nog niet ontvangen heb. Fijn dat ze dus in uniform is. Ben Engels cow-boy boek aan 't lezen. Lampedusa officieel gevallen. Gisteren zeiden de Hollanders bij 't badhuis dat 16 juni een belangrijke datum zou zijn. Klopt met het bericht dat Amerikanen en Engelsen door Turkije heen zouden gaan. Nog niet bevestigd, hoewel onze bewakers het er ook over hebben. Onze pakketzendingen komen dus in gevaar! Als het grote offensief begint, kan het een extra spannende tijd worden.

17 juni 1943

Vannacht weer luchtalarm. Wij slapen er steeds doorheen. Nieuwe pyjama is heerlijk zacht. Het weer is hier niet mooi: flinke buien en plotselinge frisse winden bederven de dag. 't Is in het geheel niet warm. Verder gelezen in cow-boy roman. Enige post gekomen. Goed gegeten: stokvis + gort. Strozakken gekregen en gevuld. De aardbeien in Hilversum zullen wel goed zijn! Prettig om steeds naar Dory te kijken. Was ik er maar! Russisch offensief bij Orel hervat. Syrische grens gesloten volgens krant. Van doormars dus weer een gerucht. Daar zijn we aan gewend.

---

⁷ Via een bezoek aan de arts of tandarts, klommen veel mensen uit het raam van de wachtkamer om spullen te ruilen met de andere nationaliteiten. Dit werd een ware sport. Uiteraard waren er vaak meerdere "behandelingen" nodig bij de arts of tandarts!

Tijdens strozakken vullen met Max gepraat. Muller ontsnapt. 4 appels. 's Avonds nog niet gevonden. Hele compagnie opgeleefd. Oberfeldwebel kwam voor onderzoek. Grote mond. "Jetzt haben wir noch die Macht". Al onze wensen tabak, krant, post, zingen enz naar voren gebracht. Uiterst mooie scene. Blijkt dat we op ons transportnummer voor Stanislaw wachten. Hij ging als geslagen hond weg en zal misschien veel voor ons bereiken. Puike scene. Hij weet dat Muller ontsnapt is, door de slechte behandeling die wij krijgen en kent die behandeling als zijnde slecht. Tom heeft brief naar Zw. (Zwitserland of Zweden) gekregen voor Rode Kruis. We gaan in nieuwe stemming slapen! Er waren ook nog 3 bloedhonden.

18 juni 1943

Pas enige tijd zijn er strafcompagnieën in het Duitse leger. Meer dan 60 dagen straf geeft hierop recht! Muller is gesnapt! Vanmorgen om 6 uur is hij, na veel avonturen, opgepikt. Hij heeft veel gelopen, de omgeving blijkt hier zeer verlaten en vol wild. 'n Brutaal mens schopt het dus ver. Zeegers en Holty krijgen pakketten. Holty's brood compleet beschimmeld. Er komt nog post, ik hoop op Dory's brief. Het eten was uiterst slecht vandaag. Flink gewassen (o.a. pyjama!) Sliep slecht door vlooiën, ving er een.

19 juni 1943

Heel goed gepit. Eten weer beter. Rotweer. Verband weer in de nek. Pakketsperre voor ons. Waarom? Enigszins slap. Veel gekaart. Gek, maar gisteren en vandaag geen echte trek. "Ideaal-Maag"? 's Avonds cabaret. Reuze mooi. Maj. Jansen ([Sergeant Majoor A. Jansen Kgf 104801](#) of [Sergeant Majoor J.B. Jansen Kgf 105424](#)) met telepathie. Serg. Douglas met mop: "zwarte heer met blanke jongeheer".

20 juni 1943

Zondag. Constateer algehele slapte bij mezelf met traplopen enz. Denk veel aan Hilversum met zijn prettige buurten. Wat zou Dory doen? Het is fijn weer. De Fransen spelen toneel aan de overkant. We aten al om 10.15 uur warm! Algemene klachten over slapte. Eigenlijk worden we als gewone gevangenen behandeld.

21 juni 1943

Langste dag. Goed geslapen. Geen nekpuisten. Mooi weer. Tenue: gym schoenen, kampeerbroek, blauwe blouse. Vannacht luchalarm geweest. Zoals gewoonlijk er doorheen geslapen. Berlijn? Zeer veel vliegtuigen. Ga cursus "Landbouw en veeteelt" volgen. Onze antwoord Rode-Kruis kaarten liggen op het bureau. Militär Verwaltung wordt burger Verwaltung, dus zullen de kaarten ook wel de gewone vertraging hebben. Dory heeft dus geantwoord! Fijn. Nieuwe soldaten in het Vorlager: 4^e en 19^e R.I. Nieuws: de Mar. (Marechaussee) moet kleur bekennen; zij die niet N.S.B. zijn gaan ook in krijgsgevangenschap. Vandaag moeten de reserve-officieren zich melden in Holland. Montgomery zit in Turkije. Inspectie 8^e leger. Vrouwen en kinderen van ondergedokenen in Vught! Oranje zender zou tot melden aansporen. Sic! Er zouden 31 beroepsofficieren hergekeurd zijn, tot Maagdenburg meegegaan zijn⁸. Parachutisten op Sicilië? 2^e Pinksterdag. Nog geen bericht van ons in Holland. Sergeanten 1^e klasse Genie en Motordienst gaan vrijwillig werken!! Rotkerels. 's Middags om 14.30 uur grote verrassing: luchalarm! Alles naar binnen. Zonnig warm weer. Blauwe lucht. Gewassen. Na sommering weer naar binnen. Pistoolschot in de lucht! Zijn ze zenuwachtig? We krijgen soms van het ons reeds bekende koolzaadvet. Op ons brood eten we p.p. een eetlepel zout om het smakelijk te maken. Flauw gevoel, nog geen echte honger! Zou het ook slapte zijn?

22 juni 1943

Corvee. Gebaad. Dubbele portie. Puttees. Zeer slap en moe. Ruyten⁹ ([Vaandrig W.A. Ruyten Kgf 105260](#)) en Toon steeds dubbele porties voor de medische hulp. Veel gekaart: "patience a deux". Hoofdpijn. 's Nachts vergaderd over het herhaaldelijk verschijnen van Groen ([Wachtmeester D. Groen Kgf 105266](#)) op de kamer. Juist zij, die hem in het Vorlager aan wilden brengen, gaan met hem om. Hierop is gewezen. Stemming dus anti Groen om privé redenen. Allen behalve de vaandrig Glazener ([Vaandrig E.G. Glazener Kgf 105258](#)), die niet in het openbaar maar toch voor mij verstaanbaar opmerkte, dat als hij er persoonlijk voordeel in zag, hij met Groen wel aan wilde pappen. Glazener zelf

---

⁸ In 1942 werden er beroepsofficieren naar Nederland teruggestuurd i.v.m. ziekte. Na genezing moesten zij zich weer melden voor terugkeer in krijgsgevangenschap. Op 25 juni komt een grote groep aan in Stalag 371 Stanislaw.

⁹ De vaandrig Ruyten was 2e jaars student tandheelkunde en heeft in de kampen Altengrabow en Nehrybka als tandarts gewerkt

is een slappe figuur, met rotprincipes. Hij wil namelijk met een Ausweis naar Holland terug en wil dus onze gevangenschap verlengen. Nog erger dan N.S.B. is zo'n figuur. Verder blijkt ons dat onze Rode Kruiskaarten van 25 mei nog niet eens verstuurd zijn. Mijn voorraad kaakjes voor de pullover heb ik toch maar aangebroken! Smaakte puik.

23 juni 1943

Ga weer ontbijten, misschien verbetert dat mijn gestel. Dus 's avonds brood bewaren! Het blijkt dat wij gestraft zijn om iets wat in Holland plaats gevonden heeft met de postsperre. Dus collectieve straf! We aten een soort havervlokken. Puik. Gewassen. Weer 5 man post! Dus geen postsperre. De Fransen gaan hier naar een ander kamp, wij zouden misschien ook gaan. Het gehele kamp zou vertrekken. Heb grote honger. Dus dat gevoel is er weer. Listig gaan we elektrisch koken. Reuze mop.

24 juni 1943

7 weken van huis. Opvallend hoe vaak ik aan G.v.Astr. denk, het beviel me dus daar puik en de omgeving stond me aan. We zouden volgens geruchten van eergisteren hier weggaan en er zouden gebombardeerde burgers hierin komen. Leek een gek gerucht. Het begint er echter op te lijken. De Fransen ontruimen namelijk onze gebouwen van dekens enz. In de cantine heeft men stapels serviezen binnen gebracht. Wat zal er gebeuren met ons? Eergisteren schijnen de Engelsen de Roer constant met soms 3000 toestellen (want ongeveer 150 verloren) "ausradiert" te hebben. Ben blij dat wij er niet zitten! De dagen gaan vrij snel voorbij. 07.30 opstaan, 08.00 appèl, 08.00-11.00 lezen, naaien, wassen, kaarten. 11.30 eten, 12.00-15.00 rust, 15.00-17.00 lezen, wassen, kaarten, 17.00 appèl, 18.00 eten, 19.00-21.00 lezen, 22.00 naar bed. Elektrisch koffiegezet. Gort+stokvis. Weer goed. Scheveningen: convooi <-> vliegtuigen. Dekens gemaakt; stukken opgezet. Buiten bij de wasbak zijn luizen gevonden. Post gehad van Dory (5 juni). Mieters. Ook van Ap! (8 juni). Verdomd aardig. Vanmiddag luchalarm. 7 Vaandrighs uit het Vorlager o.a. Piet Stofberg ([Vaandrig P.M. Stofberg Kgf 107572](#)), die vader nog gesproken heeft. Veel luchalarm in Den Haag, A'dam enz. Radio Scheveningen uitgebombardeerd. Komst van hen wijst m.i. op doortocht naar Stanislau. 7 Joden afgezonderd bij Armeniërs. Roodborstjes nog in Vorlager. 18-25 jarigen in Holland alles opgeroepen voor arbeid in Duitsland, geen uitzonderingen! Mussert niet in Duitsland. Universiteiten gaan door, sommige proffen ontslag. Rode Kruis zorgde goed in Amersfoort voor hen! Wij hadden het anders! Nog geen represailles tegen ondergedokenen enz. Voel me iets beter. Hevige geruchten dat wij naar Holland teruggaan en als arbeiders ingezet worden.

25 juni 1943

Volgens Mayer zouden we binnen een week naar het Vorlager teruggaan! Deze rij gebouwen wordt ontruimd. Ook zouden we naar Holland teruggaan volgens M. Van Stofberg gehoord dat het Haagse Gem. Onderwijs ook onder de rijksregeling valt. Er gaan er met wachtgeld en er komen grotere klassen met hoger aantal maximum uren. Broodbelegging is nog steeds puik. Engelsen bombardeerden Elb.-Barmen hevig vannacht. Koffiezetten gaat puik. In Vorlager man overleden aan maagperforatie. Wordt morgen met militaire eer begraven. Geloof dat ik weer schurft heb, heb tenminste flink jeuk. Ga morgen naar de dokter.

26 juni 1943

Dokter zegt dat ik inderdaad schurft heb. Ik word nu 's avonds met een oplossing bestreken. Andere knapen op de kamer hebben ook een soort van uitslag. Dit keer: grote bonenschillen + stokvis + aardappelsoep. Dubbel. Zeer voldaan. Enige Rode Kruiskaarten zouden terug zijn! Al vinden we het eten hier soms puik, toch is het varkensvoer in Holland. Bochum zwaar gebombardeerd. Diep gesprek met Thijs gehad over thuis en Dory enz. Als we terugkomen ga ik eerst Holland eens goed bekijken. Met Piet over Wissink enz. gesproken. Piet valt 100% mee. Zelfs gul. Viel later hard tegen.

27 juni 1943

Goed geslapen. Bonensoep. Zeegers rekende uit: we krijgen 350 gr vaste stof per dag. Normale voeding is 600 gr. Van 350 gr kun je, zonder iets te doen, het leven behouden! Lange dag. Gekaart. Laten inspenselen door de hospik met zwaveloplossing tegen de schurft. Stonk erg naar rotte eieren. Kon daardoor cabaret niet bijwonen.

28 juni 1943

Goed geslapen. Arbeiders werken in gebouwen rondom ons. Zullen wel gauw weg gaan. Heb weer nekpuisten. Vluchtelingen uit het Rijnland zouden hier nog 20 km vandaan zijn. Zaterdagnacht zou Duisburg gebombardeerd zijn. De Duitse soldaten vertonen weinig tucht of dienstijver. De

werkzaamheden om ons heen verdrijven de tijd. Alle Hollanders zouden uit Altengrabow weg gaan. Wat verlang ik toch naar m'n Dormanske. De Noot met longontsteking naar het hospitaal. Een gebietste aardappel en een hap havermout gegeten. Laatste dagen een enorme honger. Ben sterk afgevallen. Sloom maar gezond, op jeuk na. Tom H. sprak Franse vertrouwensman, die pakketjes beloofde. Bracht voor elk een sigaret mee. Ben weer gepenseeld, stink dus weer erg.

29 juni 1943

Prins Bernhard jarig. Reuzehonger. Vlissingen zou gebombardeerd zijn. Nog steeds slecht weer. Kunnen niet meer elektrisch koken. Genaaid. Gebaad. Doodop. Krop sla naast het warme eten. Nieuwe geruchten over vertrek, vereniging van XIA met XIB enz. Vandaag uit Vorlager 100 beroeps onderofficieren naar Fürstenberg¹⁰, 170 man morgen naar Dessau. Drie van ons in hospitaal. Hebben de antwoordkaarten gehad. De onze zullen er ook wel zijn. Ze waren van 22 juni. Zondag weer ong. 465 man in het Vorlager erbij gekomen. Zondag a.s. gaan 2300 man naar Mühlberg a/d Elbe. Laatste nieuws! Hm er zouden ook veel kaarten aangekomen zijn. Van Lieshout ([Wachtmeester A.J. van Lieshout Kgf 105313](#)) tracteert op koek! Zeer hongerig. Cabaret ter ere van Prins Bernhard. Sjef en Herman als leeuwen. Lastige rollen! Niet laten insmeren.

30 juni 1943

Al vroeg post o.a. enige antwoordkaarten. Frans had hem van de 19^e. Nu zal ik ook van Dormanske wel vlug wat horen. De dokter vond verdere zwavelbehandeling niet nodig. Zondag wordt de apotheek ingeleverd. We gaan dus zondag waarschijnlijk weg. Keulen gebombardeerd. Schmidt dood?¹¹ Belachelijke ruilhandel aan het hek: 10 kaakjes voor 1 overhemd enz. Zeer fris en zonloos weer. Tot nog toe 2 mooie dagen! Verdomd goed dubbel gegeten: dikke bonensoep met veel aardappelen en bouillon. Laatste dagen "puik" warm eten. Ontbijt is echter de laatste dagen P.M. Dory heeft tenminste bericht van mij. Gelezen. Gekaart. Probeer 1 portie brood voor de reis over te sparen. Zou het lukken? 's Avonds alvast mijn koffer gepakt. Tot mijn volle tevredenheid alles puik gepakt.

1 juli 1943

Weer pleisters in mijn nek. Gisteravond havermout van v.d. Voo gehad. Enorm flauw gevoel; overgespaarde brood dus opgegeten. Donker kil weer. Jassen aan als andere dagen. Servische begrafenis. Laatste gerucht: Zondag a.s. gaan we niet weg, medicijnen kan men weer aanvragen. Er gaan maar 2000 man weg uit het Vorlager. Verlang erg naar m'n Dormanske. Muller krijgt 14 dagen celstraf voor z'n vlucht. Elke dag herlees ik m'n post. Bij het werk in de barakken valt ons op, dat alle Duitsers van hoog tot laag ontzettend de lijn trekken. Aja moest bij de Hauptmann komen, die een oom van hem goed kende. Hij vroeg of Aja bij zijn oom in Dessau werken wilde. Lukte niet. De H. zei dat wij naar Mühlberg gaan. Niet naar Stanislau. Overigens geen datum genoemd. We hoeven niet te werken! Dikke maispap + stokvis. Enige antwoordkaarten ontvangen. Mühlberg is Stalag IV B. Er is ook een Oflag bij. Zaten daar die Indische Officieren niet?¹² Zouden we een kansje maken. Brood van Majoor Jansen gegapt uit de koffer. Ons vertrek misschien enige dagen uitgesteld door transportmoeilijkheden. Lezing over Indië van Adjudant de Boer ([Adjudant Onderofficier A.H.M. de Boer Kgf 104673](#)).

2 juli 1943

5 Juli is Moeder jarig. Veel geschoten vannacht. Als iedere dag veel over toekomst gepeinsd en gesproken. Kunnen we afstuderen? Gemobiliseerd? Beroepsofficier. Trouwen! Het moeie gevoel in mijn liezen was aanleiding tot ziekenrapport. Dokter wist er niets op. 4 kaakjes via Thijs van een Fransman gehad. De zon schijnt! Enigen bij de Hauptmann geweest over Ausweise enz. Onze kamer blijft zeker hier er is nog geen beslissing gevallen. Hij zou zijn best doen voor post enz. We gaan niet naar het Vorlager, daar komen Fransen en Serven, dus Hollanders weg. Majoor Voss gaat naar het Vorlager, gaat in de Kartei werken. Dit probleem dus ook uit de wereld, er was groeiende anti sympathie tegen hem, culminerend in een rede, die Majoor Voets ([Sergeant Majoor H.G.H. Voets Kgf 105372](#)) vanavond zal houden. Enige post. Zeegers mag doorstuderen zonder tekenen, want Rijksbeurs. Lui die juist HBS examen gehaald hebben, gekeurd en naar Duitsland. Met Sjef gewed om 1 pakje sigaretten dat we met Kerst niet thuis zijn. Onderhandelingen op internationaal terrein? Rede

---

¹⁰ Van 1-7 tot 1-11-1943 zitten er 100 NL in Stalag III B Fürstenberg. Bron: Stalag III B Fürstenberg van Axel Drieschner en Barbara Schulz, blz 192-193.

¹¹ Fritz Schmidt pleegt op 26 juni 1943 zelfmoord. Was Beauftragte für besondere Verwendung voor de Reichskommissar in Nederland.

¹² Blonk denkt hier aan de KNIL-officieren die op dat moment in Oflag IV C Colditz zitten.

van Voets: 3 min dienst per dag. Adj Heerschap ([Adjutant Onderofficier P.J. Heerschap Kgf 105044](#)) C.C. Weer slecht weer.

3 juli 1943

Kil. Levendige hekhandel. Met Serv gepraat. Hollanders in Vorlager hebben Franse uniformen gekregen. Koud! Morgen 1200 man naar M. uit Vorlager. 4 kaakjes via Thijs! Volgens Groen gaat onze Compagnie Maandag of Dinsdag naar Kreuzberg (Harz). Volgens een Fransman gaan we morgen naar het Vorlager, want Maandag moet hij in ons gedeelte afbreken. Enige post, antwoordkaarten. 3400 man zijn er in het Vorlager. 2400 moeten zich klaarhouden. 200 Maandag naar Dessau. Cabaret: opvallend hoeveel Indische en Derby wijsjes men kent en meezingt. Mulder met Twents lied over een jongetje dat met een koolblad en een ? paard wil rijden. Iets voor Moeder! Met Sjef opgetreden met hersengymnastiek. Succesvolle avond. Veel lui last van spuitpoep.

4 juli 1943

Koud. Dunne soep. Over 2 maanden krijgt Dormanske haar insigne. Dat zou ik haar geven! Sinds enige dagen zeer hongerig. Geen ontbijt meer. 1 x per 3 dagen WC. Nog steeds geen verschoning aan in afwachting van de reis. Het goed wordt hier lang zo vuil niet als in het Vorlager. Daar zouden 600 nieuwe aangekomen zijn. Alle geruchten schrijf ik op! Persoonlijk zie ik ons morgen, in elk geval vóór Donderdag weggaan. Zondag altijd zeer melig. Sergeant Herter ([Sergeant J.W. Herter Kgf 104476](#)) houdt interessante lezing over Marine Luchtvaart.

Officiërenkorps Stalag XI A Altengrabow (foto collectie Major Jacobshagen, zittend 4^e v.l.)

5 juli 1943

Moeder jarig. Kurban O.K. 260.000 krijgsgevangenen voor de Russen. Overal Russische activiteit. 2000? Hollanders aangekomen gisteren. Cadeaus van mijn Servische vriend gehad: soep, brood, jam. Serv: verdrag Paus-Hitler verbroken. Met Serv adres en foto geruild. Moordkerel. Feiten: 2400 man zijn gisteren vertrokken uit het Vorlager; 600 zijn erbij gekomen. In de krant over Schmidt's begrafenis gelezen te Münster. Kreeg van Servische vriend voor portemonnee: 1 pak soep. Ook Rode Kruiskaart: Liebe Dory, Bin noch immer gesund. Frans Mansfeld auch. Gratuliere Mutter. Schicke Briefe. Schon 4 erhielt Ich (V,M, A&D). Schreibe Frau ter Horst Vierhouten (Gld): Ihr Sohn ist gesund. Schlafe gut. Die Suppe hier is gut! Bin jedoch schlanker geworden. Herzliche Grüsse, Herman. Mooi Servisch cadeau. Als ze thuis maar snappen. Aan Dory gestuurd want thuis met vakantie. Thijs kreeg kaart op zelfde middag via Fransman weg! Reuze service. Kartei opgebeld: hoeveel vaandrigs zijn hier? Gaan wij apart? Lang buiten gezeten. Sergeant Exel ([Sergeant W.G. Exel Kgf 104550](#)) flauwgevallen op het appèl. Zonnig weer.

6 juli 1943

2 maanden van huis. Als gisteren soep gekookt. Met Tom, Sjef en Herman opgegeten. Herman stond er brood voor af, dat erin verkruid. Geen wassen of verschonen met oog op vertrek. Baden. Volgens Serven gaan we morgenochtend weg naar Stalag IV A. Enige late post gekomen. Er zitten 2 kornets of vaandrags in het Vorlager. 500 doktoren zijn opgepakt in Holland, want request aan 6 ¼ (Seyss-Inquart) over ondervoeding¹³. Ook enige ondergedoken reserve-officieren in het Vorlager. Weer ½ pak soep van mijn Servische vriend. Weer 3 pakken soep. Enorme steun in onze voeding. Onderduikers worden flink achter hun broek gezeten, men weet niet waar ze blijven. Adjutant de Boer bevestigt Kurbangerucht. Razzia's op straat, gevechten op Sicilië. Martinique aan de VS. Veel bombardementen in Holland, o.a. gasfabriek. Weinig groenten in grote steden. Prins Bernhard sprak en Churchill. Deze maand nieuws. Ausweise worden hergecontroleerd. Dus: beroerd in Holland. Soep gegeten. Naoorlogse problemen besproken. 's Avonds brief en plaat getekend door Thijs uit dank aan de Serv Sava. Regenweer. Kop suiker van Piet. De soep geeft goede rente.

7 juli 1943

Thijs kreeg weer kaakjes van Franse vriend. Heerlijke kaakjessoep voor 11 man. Fijn ontbijt. 8 hoge officieren houden inspectie over de omliggende gebouwen. Wijzen op ons, maken beweging van "raus", dus toch militairen. Dubbele portie bonensoep! Zeer voldaan gevoel. Brief aan Sava kunnen geven. Nieuwe vaandrig uit het Vorlager hier gekomen. Alleen doktoren bevestigt. 2 van zijn transport bij Almelo uit de trein. Razzia's in Holland. Slechts 300 reserve-officieren weg van de 7000, o.a. Van Dam. De reserve-officieren zijn naar Schilzberg (bedoeld wordt: Schildberg¹⁴). Geen? in het Vorlager. Blijkt dus dat er veel uit het Lazarett gelaten worden. 15 juli zou het Vorlager leeg moeten zijn.

8 juli 1943

Van Gruie een heel blik vet gekregen. Moordkerel. Zeep voor de was gekregen. Dikke maispap. Auto met officieren is er geweest. Sava belooft weer wat. Gesprek met de opperhoefsmid Hazekamp over de overste Weekenstroo. We mogen misschien binnenkort weer schrijven. Nog steeds niets van Dory gehoord. Verlang erg naar haar. Groot Russisch offensief bij Orel. Foto's gezien en diep O-H gesprek met Thijs.

9 juli 1943

Vannacht zwaar ver gerucht. Berlijn? Ik voel me de laatste dagen veel beter. Sjef en Herman ook. De dagen gaan ook vlugger. Veel stokvis, zout, uitjes en worteltjes+ 8 sigaretten+soep van Gruie gekregen. Ook 1/3 brood. Heerlijke soep gebrouwen: 1 p soepoeder (Quaker), 2 uitjes, 1 kg stokvis, 20 peultjes. Zeer voldaan op bed gerust. Gruie gaf reeds veel goeds. Wanneer gaan we weg? Het weer is nog steeds frisse wind, af en toe zon, kil. Vandaag 190 man naar Dessau uit het Vorlager. Zondag zou gehele Vorlager leeg moeten. Van Noord terug uit het hospitaal.

10 juli 1943

Weer een week zonder post of vertrek. Panzertruppen bekijken de andere barak. De ene reserve-officier uit het Vorlager gaat Maandag verder. Het wordt tijd dat we oprotten. De werklui werken vanmiddag en morgen door (Zondag)! De Fransen verhuizen morgen naar het Westlager. Volgens Fransen uit "Radio Lazaret" Sicilië in Amerikaanse handen. Bonensoep + sigaret van Van Noord. Met Klijberg weer hersengymnastiek op het cabaret. Aardige avond. Wat zou Dormanske doen?

11 juli 1943

Zondag. Corvee. Grote bedrijvigheid rondom ons. Vandaag moeten we hier weg volgens Duitse officier. Tandpoetsen 1 x 2 dagen. Ben zeer vermagerd met uitstekende jukbeenderen en ingevallen wangen! Voel me toch niet meer zo beroerd. Weer een lange Zondag. Duitsers geven landing op Sicilië toe. Zoals meer op de laatste avonden op de bovenste plank met Thijs geluld en gelezen. Zeer gemoedelijk.

12 juli 1943

Nog steeds rotweer. Enige officieren spreken tijdens morgenappèl over ons. Vorlager? Krant: zware gevechten op Sicilië en bij Orel. Staf in auto's voorbij. Opgave oogstvrijwilligers. Eten door ons geweigerd: wormen erin. Voor de tweede maal ook het eten niet genomen! Op enkelen na. Veel

¹³ Tussen de dagboeken van Blonk zat ook een handgeschreven brief namens alle artsen in Nederland aan Seyss-Inquart over de slechte voedselpositie in Nederland. Dit is het rekest dat bedoeld wordt in deze dagboekantekening.

¹⁴ Oflag XXI C/H Schildberg.

onderlinge herrie. Duitse kok woest. Enorme kaffers die vrijwillig gaan werken. Ze kunnen wel eens in een ander vak terechtkomen. Zo zien we onze "soldaten" die na ruim 2 maanden "ontbering" al overlopen om te werken 24 (5 landmacht en 19 marine) arbeidslustige, o.a. Majoor Louwerse! Foei R W. Hongerig, praat veel met Thijs. Verstaan elkaar goed. Kregen brief en kaart om te schrijven!

Brief aan huis: *"Lieve Familie en Appi, ontving brief van Vader, Moeder en Ap van begin Juni. Schrijf geen gewone brieven meer, alleen aangehechte. Zelf gezond. Hoop jullie ook alles goed. Moeder nogmaals gefeliciteerd. Stofberg is ook hier. Plezierige vakantie in Holten. Vlug terugschrijven s.v.p. Voorraad was snel op, verlang naar pakketjes, vraag dit steeds aan het Rode Kruis. Vet of boter, geroosterd brood, geen H.V.S. brood, suiker, andere eet- en rookwaar en compleet ijzerzoolbeslag zou ik graag in zo'n pakketje krijgen. Woont Dr Voûte er nog? Appi weer gezond en op kantoor? Heb weer last van nekuipsten maar m'n kraag schuurt minder dan vroeger. Gelukkig zijn het nog geen echte steenpuisten. Mijn post uit Amersfoort kregen jullie niet? Doe de overste de groeten van opperwachtmeester Hazenkamp. Is de overste er nog? Groet de gehele buurt. Ben vanbinnen erg rustig met mijn keuze, dat was lastig te Ommen. Wat doet Pfeiffer? Anneke schiet jij cadeau voor Moeder en verpleegstersinsigne voor Dory voor? We werken niet, zijn met de studenten nog samen. Fijn dat Dory vaak komt. Havermout en dubbelgebakken roggebrood ook in eventueel pakje. In vol vertrouwen, het beste, Herman".*

Kaart aan Dory: Per gelijke post brief naar huis. Hoop dat ze hem krijgen voor ze met vakantie gaan. *"Ontving je eerste brief. Reuze prettig. Blij foto's hier van je te bezitten. Juni heb ik aan je uniform gedacht. Hoop dat alles goed is op de Zuidwal en dat verplegen je bevalt. Heb grote snor! Ben gezond. Heb je al wat voor ons geld gekocht? Ik denk veel aan het mooie Hilversum. Groet ze allen. Verlang soms erg, maar blij dit gekozen te hebben. Sterkte! Zoenen van jouw Herman".*

13 juli 1943

Laatste nachten diep en vast geslapen. Velen hongerig kijken want geen ontbijt. Voel dat ik enige training daarop heb. Dekker knipt me weer. 't Werd tijd. Briefkaart ingeleverd. Wanneer zouden ze er zijn? Hevige ruzie met de vrijwillige landbouwers. De motorboekjes bewijzen goede diensten. Kaartspel "O-Nell" geleerd. Aardig. Enorme slag bij Bjelgorod. Etensklacht van gisteren gaat hoger door. Lekker groentensoep gegeten. Geen Franse Rode Kruispakjes voor ons. Morgen gaat de reserve luitenant uit het Vorlager naar Stanislaw. Wat zou er toch met ons gebeuren? Zitten we hier vastgeroest? Kreeg antwoordkaart van 25 Mei / 22 Juni terug. Brief uit Amersfoort dus toch thuis aangekomen 12 Mei / 22 Juni. Ze zijn dus al met vakantie, zal wel iemand de post controleren. Onze brief + kaart gaat morgen van de Kartei weg. Vorlager waarschijnlijk morgen weg. Grote pantserslag in Rusland. Zware gevechten op Sicilië: K.M.D. tot Maagdenburg getransporteerd, dus niet naar Altengrabow. Leegmaken Vorlager dus zeer waarschijnlijk, want geen nieuwe erbij. Ben door kaart zeer opgewekt. De Haan kent de fam. Witsenburg erg goed. De Duitsers zijn zeer wegstopperig met de legerberichten. Er zijn hier Panzertruppen aangekomen in een ander deel van het Lager. Ze gaan naar de Kino. Ook in Afrika-uniform! Weer veel over onze toekomst gepraat. Volgens de wachtposten gaan we morgen weg, zij ook.

14 juli 1943

Gerucht over Turkije. 's Morgens O-Nell gespeeld. Controlelijst van Vaandrighs en Asp. Sergeanten. De wachtposten mogen niet meer met ons praten. Tweede boekje sinds Ommen ingeleverd.

15 juli 1943

De landbouwers vertrokken! Muller terug uit de cel. Heeft het goed gehad. Op Sicilië gaat het goed. Krant veroverd. Interlock hemd geruild tegen 24 kaakjes. 18 in blik opgeborgen als voorraad. Zou het nu lukken? Het weer gaat. Tafel uitgebreid. Toen we in bed lagen met de kongsi de kaakjes opgegeten. We zijn weer flink hongerig.

16 juli 1943

Hospik (sinds enkele dagen) peultert weer in mijn nek. Rusland zware gevechten bij Orel. Sicilië naar wens. Laatste 4 nachten luchtalarm. Heijblom terug. Zeer hongerig.

17 juli 1943

Kraaghaken hersteld. Timmer ([Sergeant G. Timmer Kgf 105344](#)) in de strafcompagnie. Hij was naar Trier, is er dus onvlucht. Wat zou m'n Dormanske doen? Ja dat was een lastig afscheid in het ziekenhuis. Opgave voor de hersengymnastiek is in orde gemaakt. Een mooi boek "Don Juan in

Amerika” beginnen te lezen. Eindelijk weer eens gewassen. De dag zeer vlug voorbij. Vrij fit. Dubbele portie gedroogde kool. Br, juist nu (Zaterdagmiddag) weer druk werk in de omliggende gebouwen. Nog steeds enorme slag bij Orel. Montgomery en Generaal Patton besturen de inval op Sicilië. Weinig trek! Cabaret hersengymnastiek weer geslaagd. Voor 2 scheermesjes en 1 doosje lucifers mijn tweede broek laten repareren op de knieën. 's Avonds Verster ([Sergeant J.L. Verster Kgf 105265](#)) ontvlucht. Succes! 's Nachts een trein met tanks en auto's op het station afgeladen volgens het lawaai. Het Vorlager zou Belgische uniformen gekregen hebben.

18 juli 1943

Zondag. Druk wordt er in het kamp gewerkt. J.V. op het appèl om 9 uur niet gemist. Het eten is deze week slecht geweest. Jan Verster op 5 uur appèl nog niet gemist. Hij boft enorm. Enorme honger. M'n brood al voor 6 uur op! Als elke Zondag zeer melige dag. Bergtroepen ook hier aangekomen. Gaan we morgen weg.

19 juli 1943

Het is beter 's middags niet te slapen, dan slaap ik 's nachts lekker diep. Nog geen last van de maag gehad en van diarree, een van de weinigen. Nu bijv. 5 van onze kamer te bed. Morgenappèl: Jan Verster vermist! Dekencontrole. Overste¹⁵ met gevolg controleert de afrastering. Een man wegens niet in de houding staan (binnen het hek!) 7 dagen arrest. Wij zouden strafexercitie krijgen. Roteten. Grote bedrijvigheid: om 15.00 uur afmars naar het Vorlager. We liggen ruim en goed in het Vorlager. 40 man in een stal. Speciale bewaking! We gaan volgens de Oberst snel weg en kunnen pakketjes ontvangen. We worden als vaandrighs behandeld en vertrekken binnen enkele dagen. We zullen zien! Toch geloof ik het wel. Alleen op toiletgebied zijn we erg achteruit, voor de rest een verandering zonder verslechtering. Zelf vind ik het prettig te veranderen, we liggen gezellig in de stal. Verster zou gepakt zijn. Kuipers krijgt een pakket. Amsterdam gebombardeerd.

20 juli 1943

Goed geslapen. Ik vind het hier prettig.

Kaart geschreven aan Dory: “L.D. 13 Juli 1ste kaart ontvangen. Gezond. Reeds zijn hier pakketten ontvangen. Stuur direct portvrij aangetekend express zware pakketten!! Niet via Rode Kruis. Geen waarde artikelen, veel eten: roggebrood enz. Sigaretten. Pijp. Wijs familie en kennissen op deze unieke gelegenheid. Geen glasverpakking: blik beter. Fijn dat je wat gekocht hebt voor het geld en dat je aangekomen bent. Stuur en antwoord direct, dat scheelt veel tijd. Groet allen. Direct eetbaar voedsel. Zoenen van jouw Patje”.

Lekker gebaad. Koolhaas ([Vaandrig M.J. Koolhaas Kgf 105254](#)) kent Dory (Jan Gast) uit de G. Metsusstraat. Volgens Busch gaan we Maandag met 51 man naar Stanislaw! Waar komen die 10 man vandaan? We zullen zien. Ik geloof wel dat we weggaan. Dus nog een week. Rusland en Sicilië gaat goed. Rome gebombardeerd. Hauptmann zegt ook dat we Maandag weggaan. 39 werk weigerende reserve onderofficieren in onze stal gekomen. Messina gevallen. Ultimatum aan Italië. Vaandrighs verplicht kampwerk. Doen we onder protest. Vanmiddag met Thijs en Tom aardappellandje rondom de Schreibstube geëffend. Vonden er ong. 5 pond aardappels. Met de grote kongsi 's avonds heerlijk opgegeten. Mooi weer!

21 juli 1943

Voor straf moeten wij ook al het eten halen en brood en thee. Zwaar werkje. Alles om 06.15 uur opstaan. 's Morgens weer aardappels geroid. Speciaal appèl voor het a.s. transport. Jan Verster gezien bij het hoofdgebouw. Kaarten worden vernietigd want geen pakketten toegestaan. Groot gedonder over dubbele porties voor de etenshalers! Slap commando van Heerschap. Groot Russisch offensief van Orel-Kurban. 40 man gaan vanmiddag van de andere Hollanders weg. Morgen gaan de overblijvenden. Vanmiddag sport en spel gedaan. Van Leeuwen ([Vaandrig C.G. van Leeuwen Kgf 105644](#)) en De Haan ([Vaandrig C. de Haan Kgf 105645](#)) gaan niet mee naar Stanislaw (Hannover). De kaart teruggekregen. Uitgegomd en overgeschreven. Schrijf voortaan niet meer de inhoud op. Heb de kaart opnieuw geschreven o.a. dat we gaan vertrekken. Van Leeuwen en de Haan gaan naar Schildberg (res.offn) en wij gaan naar de beroepsofficieren!! Hihi. Gekookte aardappeltjes extra.

---

¹⁵ Dit moet Oberstleutnant Otto Neue geweest zijn, die als Abwehrofficier werkzaam was in Altengrabow.

22 juli 1943

Als vorige nachten slecht geslapen door de vliegenplaag. Snor afgeschoren! Lange jas in de koffer gepakt. Een koffer is dus klaar voor transport. We verlangen erg naar de afreis. Nog 4 dagen. Warm weer. Sport en spel gesaboteerd met verband halen voor mijn hand. Een dpl Sergeant ([Sergeant J.H. Scholte Kgf 103163](#)) uit Weesp, die Bontekoe enz. kent en een Serg.Maj die Mevr Verboom kent=goed maar slap. Verscheidene beroepsonderofficieren werken met soldaten gedwongen in de Junckersfabrieken. Protest hielp niet.

23 juli 1943

Begin 12^e week! Eethaalcorvee. Nog 3 dagen! Slecht geslapen. Moe en hongerig. 's Morgens bedrust. Een Franse strafcompagnie komt naast ons liggen. Ze komen uit Polen en gaven ons onder veel beroering sigaretten, kaakjes en brood. Service ontbrak want ze hadden geen WC! Heerlijk extraatje aan brood en kaakjes. Mooi weer.

24 juli 1943

Met aspirine puik geslapen. Om 06.40 uur al aangetreden voor de ontluizing. Hupkus ([Vaandrig J. Hupkens Kgf 105245](#)) weer terug op de stal uit het lazaret. Timmer gesproken in de 2^e stafcompagnie achter ons. Overdag veel gemaft. Rot eten maar weer 3 kaakjes en ½ brood van de Fransen extra! Fijn. Maandag gaan 130 man uit het Vorlager weg, dan volgt de rest van hen. Al om 17.00 uur mijn brood opgegeten. Twee grote plakken van gemaakt, heerlijk afgehapt. Doe ik meer, niet meer van die kleine stukjes. Sinds weken een vol gevoel! Dankzij de Fransen! De Russische vrouwen hoor je hier 's avonds zingen. Vanavond inzameling van goederen (sokken enz.) gehouden voor de Fransen. Mooie types. Sommigen al 5x ontvlucht! Leuke avond met zang.

25 juli 1943

Zeer goed en lang geslapen. Nog steeds fijn weer. Hoe zou Dormanske het maken? Morgen om 14.00 uur aantreden voor vertrek. Om 18.40 uur gaat onze trein uit Lübars, het station voor Altengrabow. We gaan dus eerst een stuk terug. Een zeer bijzondere dag. Heerlijke dikke bonensoep. Eten gehaald. Enorme herrie over de grote/kleine schep. Marine ([Sergeant Majoor J.H. Mooser Kgf 104976](#)) stelt zeer teleur en neemt zomaar dubbel. Dankzij de Fransen – goden zijn het – dubbele bonensoep! Toen nog uit de keuken gesuikerde melk (3/4 L.) Hoe gul van onze gastheren. Dan nog margarine op het brood. EEN BIJZONDERE DAG. Op het ogenblik hebben we een voldaan gevoel. Waar hebben we dat aan te danken? Stanislau is toch wel een heel eind weg. Hoe zouden we daar weggkomen? Mij lokt het onzekere wel enigszins en voor het eerst beklemd je de verloving, want dan strijden “vaderlijke” neigingen met avontuurlijke geest. Thijs heeft een mooie oorkonde getekend voor de Fransen met een mooi Frans gedicht van Hupkus. Hamburg gebombardeerd. 18-30 jaar totale Arbeitseinsatz in Holland. Jan Verster terug. Kreeg maar 5 dagen. Is in Maagdeburg geweest en daar Zondagavond j.l. gepikt door de Deutsche Polizei. Hij heeft bier gedronken en heeft in een trein gezeten! De goederen die wij gisteren aan de Fransen gaven, hebben ze onderling bij opbod verkocht. Die opbrengst kregen wij: 7 kaakjes, brood, sigaretten, vis. Een enorme afscheidsdag! Ik ben verzadigd.

Station Lübars (foto via Google)

5. STALAG 371 STANISLAU

26 juli 1943

Slecht geslapen. Als vele anderen vaak overgegeven en gepoept. Droeve gevolgen van goed eten. Hoe zal het me op de reis gaan. Koffers pakken. Abwehr onderzoekt onze bagage. Per man 1 brood en 1 blik vlees per twee man mee. Vos krijgt z'n etenspannetje in zijn gezicht gegooid. Op het station met 38 man in 19m² goederenwagen gepropt. Niet eens goede zitplaatsen. Heet weer.

De Reis.

Tot Stanislau bleven we in dezelfde wagen. We hadden veel zieken: diarree en maagkrampen door de hitte. De poepton was constant lek. 04.00 uur vertrek Altengrabow. 06.00 uur in Maagdenburg. We waren gewoon goederenvervoer. De nachten waren erg. Zelf zat ik met opgetrokken knieën op een koffer. Rangeren deden we 's nachts. Pas om 14.30 uur gingen we in Maagdenburg weg. Daar mooi gesprek opgevangen over Mussolini en de bombardementen in het Roergebied. Hannover was toen juist gebombardeerd 's middags. Ik zat naast Zeegers en Herman (Mulder). De deuren bleven steeds gesloten. Een hete kist, vooral daar we overdag in de zon bleven staan op dood spoor. We raakten doorgezeten en stijf en lamkendig. Mijn voeten lagen in de poep uit de ton. Soms (4x) konden we ons wassen en legen tussen de tralies. Route: Maagdenburg-Krakau-Zurawicka-Stryj-Stanislau. We kregen enorme vertraging. Breslau: Rode Kruis verpleging. Soep, most, koffie. Zeer goed. Veel enorme fabrieken en mijnen en goederentreinen. Zelf begon ik na het braken voorzichtig te eten maar kreeg toen een beroerde verstopping met hevige maagkramp de laatste dag en overgeven. Één dag zaten we zonder een druppel water! En 2 laatste dagen zonder eten. In Kassowitz een wandeling door de stad gemaakt naar de Verpflegung. Hier mooie automaten. Veel opzien als overal met onze uniformen. Het Poolse landschap is erg mooi met typische huizen. Ik wil er graag nog eens terugkomen. Eindelijk kwamen we aan in Stanislau op zondagmiddag. Daar rotte tocht door de stad. Unteroffizier uitgebeekt door officieren omdat hij ons zo liet sjouwen. Stanislau had 80.000 inwoners, nu nog 30.000! Polen en Joden zijn uitgemoord. Vreesachtige bevolking en veel soorten Politie. Soms nog partizanen.

Ontvangst.

We stonden paf. Snel medisch gekeurd. Strenge controle. Beklag over onze vroegere behandeling en de reis bij het Rode Kruis. We zijn bij de cadetten en adelborsten geplaatst. Hiernaast ligt het Officierskamp. Enigen van ons direct opgenomen in het lazaret o.a. Herman. Soep, sigaretten en leverpastei op brood gehad + douche. Snel kamerindeling gemaakt. Met ons 8-en (Jan, Sjef, Sjef, Tom, Thijs, Herman, Tom en P.P.) bij Ben de Vries ([Vaandrig B.G.J. de Vries Kgf 32216](#)) op een kamer gekomen. Dit kamp is een ware hemel voor ons na al die honger en ellende. Veel oude kennissen zitten er, die me van de magerte niet herkenden!

Cadettenkamp met links zichtbaar het officierskamp (coll. Johan van Hoppe)

2 aug 1943

Maandag. Afgeknapt. Maagkramp. Hollandse trompetsignalen doen je goed. De kerels zijn hier ongelofelijk dik. Allerlei sporten kun je hier beoefenen en je krijgt ongelofelijk te eten. Nieuwe aardappelen. Ook kun je zelf eten klaar laten maken. Ons kamertje is gezellig. We krijgen fijne kasten en de WC is vlak ertegenover. Griesmeelpap met suiker, boerenkool met vlees, ¼ brood per dag met prima jam enz. enz. Voor ons ongelofelijk. Wij krijgen extra verzorging. Reimers ([Vaandrig W. Reimers Kgf 32169](#)) is zeer aardig voor me. Briefje aan Kapitein Berghuijs¹⁶ ([Kapitein J.G. Berghuijs Kgf 31924](#)) geschreven en over laten smokkelen. Het is mooi weer, we liggen in prima Russische kribben. Het is hier een groot gebouwencomplex. Mooie ontvluchtingspogingen via gangen. Bewaking streng, leiding soepel. CC is Kapitein de Man ([Kapitein F.F.H. de Man Kgf 31658](#)). Allen moordkerels. Oud-collega's van Ap ontmoet. Gezellige kerels. Tamelijk geslapen.

3 aug 1943

Dokter geeft me dieet. Voel me erg beroerd, heb maagkrampen en nergens lust in. Velen van ons zijn ziek. We krijgen warm water op de kamer. Het is een hemel hier. Brief aan Dormanske geschreven. Vrij somber. Bij het baden Luitenant Crul ([Eerste Luitenant F.Th.A. Crul Kgf 31353](#)) gezien en Kapitein Berghuijs gesproken. Verder weer in bed. Geen verhoging. Boeren, winden, kramp. Gedeelte Amerikaans Rode Kruispakket gekregen: Orange, kaakjes, Nestlé-koffie, sigaretten, boter enz. Nog niet genomen.

4 aug 1943

Goed geslapen. Spuitpoep. Dieet. Eetlust 's middags slechter. Dokter schrijft weer pap voor en bedrust. Weer veel kramp. Toch van de nieuwe aardappelen en snijbonen meegegeten. Zoiets kan je niet laten passeren. Klijberg ook ziek. Dekker spuitje. We knappen stuk voor stuk af. Hevige krampen 's avonds. 2 x dokter. Kalmerende pillen. Herman terug.

5 aug 1943

Prinses Irene jarig. Helaas op dieet. De anderen prima menu: aardappelen, doperwten, corned beef enz. enz. Toespraak en prachtige koorzang op het appèl. Het dieetvoedsel is zeer goed: rijsgries, havermoutpap enz. enz. Gedonder over het koor. Steeds pap. Voetbalwedstrijd 's avonds. Kast ingepakt.

Cadettenkamp Stanislau (foto collectie Johan van Hoppe)

6 aug 1943

Voel me beter. Marees ([Vaandrig J.W. Marees Kgf 32190](#)), de Regt ([Vaandrig C.A. de Regt Kgf 32199](#)), Feenstra Kuyper ([Vaandrig C.J. Feenstra Kuiper Kgf 32196](#)) en Crommelin ([Vaandrig H.O.H. Crommelin Kgf 32208](#)) ontmoet. Mieters gegeten: sanovites+chocolade. Ontdek steeds meer oude

---

¹⁶ Kapitein J.G. Berghuijs was tijdens de mobilisatie de compagniescommandant van Herman Blonk.

kennissen. 's Avonds naar de Rumba band geluisterd. Er zijn hier vele orkesten. Mag morgen gewoon eten! Heb al gebakken aardappelen meegegeten. De eerste weken krijgen we nl. extra voeding. Geschikte Hauptmann. Aardappelen met sla 's avonds.

7 aug 1943

Voel me OK. Briefkaart naar huis geschreven. Beter ingericht, foto's opgeprikt. De rest van ons pakket ontvangen. We hebben nu: 1 pakje Roy, 1 pak tabak, 1 busje koffie, 1 blik melk, sardines, corned beef, boter, 1 pakje Oranje, zakje suiker, 1 pak pruimen, 1 pak kaas, 1 pak biscuits. Uit kamer 83 krijgen we (Jan, Thijs en ik) bijvoeding. Lezen Hollandse kranten van juni/juli. Het is zwaar in Holland. Boek uit de mooie bibliotheek gehaald. Om technische redenen de kongsi's gesplitst: samen met Sjef heb ik er een. Andriessen ([Korporaal Adelborst K.J.L. Andriessen Kgf 31784](#)) komt met een grammofoon. Fantastisch. Plots denk ik weer aan feestjes!! Wat een tijd. Vette boerenkool gegeten. Kreeg slechts 1/3 op maar toch buikpijn. Pech. Thijs aan de slinger. Onze Altengrabow klachten te boek gesteld voor de overste en de generaal. Luitenant v.d. Steur ([Eerste Luitenant J.P. van der Steur Kgf 31929](#)) gesproken.

8 aug 1943

Zondag. Nog steeds niet geheel OK. Pruimen gegeten om af te gaan. Pruimenjam. Liggen en gedeelte van het eten opgemaakt.

9 aug 1943

Gisteren en vandaag veel aan Dory en aan huis gedacht en naar de onzekere toekomst. Nog steeds last van de maag. Rustig aan eten van de dokter. Ook is gisteren gevallen verklaard Sicilië. Ook puik. Bios in Oflag.

10 aug 1943

Steeds buikpijn. Morgen gaan we weg. Grote beroering. Merk dat ik goed weet te incasseren. Jammer dat ik niet van het eten heb kunnen genieten. Toch enige pannenkoeken genoten. 's Middags om 14.30 uur al geprüft. Brief afgestuurd. Kreeg hier brief van 12 juni na Altengrabow! Goed eten. Wij achter de tralies, muziek van de anderen. Rumba's. Zeer mooie koorzang tegen donkere hemel o.a. uit Valerius Gedenkklank. We gaan vannacht al weg. Om 02.30 uur bonen, aardappelen en vlees gehad.

Cadettenkamer Stanislau (foto collectie Johan van Hoppe)

6. STALAG 327 NEHRYBKA

11 aug 1943

03.00 uur afmars. Hupkus, v.d. Baan ([Vaandrig H.S. van der Baan Kgf 105280](#)) en v. Lieshout ziek achtergebleven. Speciale bagagewagen. Zelf ruim en stro. Gaatjes boren snel gemerkt. Om 13.30 uur Lemberg bereikt. Heuvels groen/geel. Witte boerderijtjes met bruine daken. Weinig vee. Veel ooievaars. Lemberg veel oorlogsschade. Zo is het goede Stanislaw weer historie.

12 aug 1943

Om ongeveer 12.00 uur aankomst. Eerst doorgereden tot Loravika. We zitten Stalag 327 bij Przemysl. Op een heuvel. Kamp verlaten. Wij kunnen het inrichten. 14 man in een kamer. Thijs vertrouwensman. Tom, Jan, Henk en ik zijn in de keuken. Grote mogelijkheden. Geschikte leiding. Mooie ligging op een heuvel. Er zouden meer Hollanders komen. Jekker aan kornet Kuipers, uniform aan Tom. Engels pakket.

Globale ligging van Stalag 327 Nehrybka op ondergrond Google Earth

13 aug 1943

100 dagen in krijgsgevangenschap. Buitengewoon tevreden. Om 05.00 uur op voor de keuken. Reuze fijn werk. Werkpak gekregen: oud Frans uniform. Puike stemming. Prettige officieren. Ze wensen een modelkamp te maken. Er zouden nog 600 Hollanders komen. Het koken lukte puik. Men had sinds thuis nog niet zo goed gegeten: erwten, nieuwe aardappelen en pittige vette jus. 1 kg aardappelen en 1 kg groeten per man. Puike omgeving. Pannenkoeken en abrikozenjam uit de kleine keuken.

14 aug 1943

Opgewekt ter keuken. Nieuwe kookpotten geprobeerd. Voldeden niet. Maag nog niet geheel OK. Tom heeft Frans' pijp gemaakt die ik gebruik. Hauptmann en 2 Hollandse SS. Waarvoor? Engelse cakes prima. Zeer vermoeid. Prima eten: aardappelen en stoofsla. Ontvluchtingspoging mislukt.

15 aug 1943

Zondag. Bruine bonen. Indrukwekkende natuur om ons met grootse stilte. Stad in de verte. Extra appèl: de Haas ([Cadet Sergeant P.C.H.M. de Haas Kgf 30902](#)) en Brands ([Cadet Vaandrig E. Brands Kgf 30839](#)) eruit gelicht i.p.v. Verster en Ernst. V.d. Tocht ([Cadet Sergeant J. van der Togt Kgf 30433](#))

en Linck ([Cadet Sergeant C. Linck Kgf 2947](#)) in de bak. Rest binnen het hek blijven. Stoofsla en aardappelen stampot. Zeer goed. Moe.

16 aug 1943

Naar het Russische kamp geweest. Fotograferen. Eigen keukenwagen. Met Sjeff gesepareerd om technische redenen. Sla en aardappelen. Keuken wordt gewit. De anderen onkruid uittrekken. Achter de keuken genoten van de rust. Heerlijk pork sausages gegeten. Voel me 100%. "Dag Dormanskel!"

17 aug 1943

Eten gehaald. Pakketten in de keuken ingeruimd. Ons kamertje knapt aardig op. Linzensoep. Witte bonen met aardappelen en jus. Voel me veel beter. Sicilië gevallen. Strijd ten westen van Orel.

18 aug 1943

Eten halen. Sla, kroeten, groene kool, boekweitmeel. Keuken reinigen van kalk. Bruine bonensoep. Eet zeer veel. Eigen bonen en havermout en blikjes. Steeds hongerig. Denk veel aan Dormanske. De proeftijd op de Zuidwal is bijna voorbij. We staan beiden om 06.00 uur op. Vannacht ongeveer 50 Russische vliegtuigen overgekomen. Zeer veel gegeten.

19 aug 1943

De Duitsers komen hier uit Zuid-Duitsland. Beleefd, begrijpend. Gemoedelijke dienst "Indische weggetje". Het weer is puik. Thijs gaat de bak in voor de valse handtekeningen. Mijn havermout is op. Gefourageerd beneden. Weer goed eten. Gewit en gemetseld. Visser ([Sergeant H.M.P. Visser Kgf 105281](#)), Ernst, Verster en De Greef ([Sergeant J.J. de Greef Kgf 105283](#)) terug uit Stanislau. Wordt weer dikker.

20 aug 1943

Minderwaardig gedrag van Stofberg. Vraagt voorgeschoten aspirine terug. Gierig, egoïstisch enz. Treurig. Thijs, Visser, Ernst, De Greef en Verster 14 dagen. Zeer warm. Ernst kamerarrest, staat als Oberfähnrich te boek. Protest van Thijs. Krijgen vanavond ons lijstje van tegoed Engelse blikjes. De reserve-officieren (7)¹⁷ zijn uit Stanislau naar Schildberg. Hand verbrand.

21 aug 1943

Warm. Gaan al eten sparen om op 31 aug goed voor den dag te komen. Dikke bonensoepgekookt. Wat zou Dory doen? Hoe zit het met de post? Ik word gezonder. Loop de hele dag in klein naaktlopersbroekje en Russische klompschoenen. Ons eten is hier: aardappels + verse groeten + koffiesurrogaat + kruismuntthee + suiker + Climavet + corned beef + kwark + bonen + boekweitmeel. Tot nu toe zeer smakelijk gegeten. Vlees, brood en vet net zoveel als in Nederland. Groenten prima. Sigaretten van Poolse familie langs de weg. Mijn Engelse pakket bevatte:

Biscuits	Gecondenseerde melk
Abrikozen	Dried eggs
Jam	Bacon
Thee	Zeep
Margarine	Rolled Outs
Chocolade	Cacao poeder
Suiker	Garden peas
Beef & Vegetables	Kaas
Ham en Beef gelatine	

Ik verzamel de etiketten van de blikjes. Het is een echt snoeppakket, bv Creamed rice! Zeer heet weer. Puik gegeten, overvolle maag. Op Sicilië ongeveer 200.000 Duitsers kwijt. Enorme Engelse en Amerikaanse overmacht. Schitterend. Zware bombardementen op Duitsland gaan door. Engelse biscuits en Golden Syrup gegeten. Prima. Bij dit mooie weer veel verlangen naar huis: Hilversum en Den Haag. Elke avond lekker wassen.

---

¹⁷ Dit zijn: Eerste Luitenant J.M.M. Hornix Kgf 105038 en de Tweede Luitenants C.B. Kuenen Kgf 105041, H. Swart Kgf 105042, G.C. de Meulder Kgf 105037, H.E. Oving Kgf 105040, T.F. van der Werff Kgf 105039 en J. Köhler Kgf 105043

22 aug 1943

Zondag. Mooi weer. Gefourageerd. Gemoedelijke Duitsers zonder de bekende propaganda slagzinnen. Gisteren was het 109 graden Fahrenheit in de zon. Gewone stampot met kroot en komkommer. Eindelijk weer eens de was gedaan. Gevechten bij Charkov.

Tekening door Thijs van der Horst?

23 aug 1943

Przemysl heeft het mooiste klimaat van Polen. Na het eten 's avonds gezwollen maag. Overigens kom ik flink aan. De Poolse vliegenplaag neemt nog steeds toe. Herinner de merkwaardige vierkante tegelkachels, die overal hier staan. Hevig verlangen naar Dormanske. Extra Beef & vegetables bevat prima rundvlees + doperwtten + aardappelen. 30 kg aardappelen vandaag. Zelf weinig gegeten: niet zo'n maagpijn als anders. Weer warm. Best weer voor het zonnetje bij De Boek.

24 aug 1943

Charkov gevallen. Gehele front rechtgetrokken. Kaas uit depot gehaald en opgesmikkeld. Klein maar fijn. Bedekte lucht. Zeer menselijke wachtposten! Uit Emmerich, Wenen en Zuid-Duitsland. We krijgen post! 4 kaarten en 3 brieven. Kaart Hilversum, kaart Ap, brief Dory, brief thuis. Ook waren er 20 etiketten, ik lootte er geen.

25 aug 1943

Verhuizen naar nieuwe vleugel. Eigen kokskamer. Ook andere kamers zeer aardig. Koken weer op de oude plek. Foto's opgeprikt.

26 aug 1943

Weer flink aan de dunne. We zitten 1900 km van huis. Oberst inspecteert het kamp. Beloofd veel. Brief aan huis op verkeerde kant geschreven. Rondom ons kamp en op de bergen bunkers. Veel vernield, zwaar gevochten. Thijs, Jan Verster, Jan de Greef en Hein Visser gaan vanavond de bak in. We bespreken steeds het menu van Dinsdag.

27 aug 1943

We hebben 2 Hollands sprekende Unteroffizieren erbij gekregen. Een is Sonderführer. Sympathiek. Was 10 jaar in Den Haag. Beneden onze 4 gevangenen gezien. Licht houten wagens met paardjes ervoor zie je hier veel. Enige dagen geleden is Berlijn zwaar gebombardeerd. Van de Berg in Przemysl geopereerd aan zijn vinger. Jam en margarine uit het depot gehaald. Jam direct opgevrotten. Prima, zeer zoet. Alles in het depot zwaar geprüft!! Rusland schijnt toch wel zo te zijn: krotten, gipsbouw enz. enz. Maar is dat Bolsjewisme? In 1941 75% krijgsgevangenen hier (Russen) dood door vlektyfus.

28 aug 1943

25 aug trouwdag Vader en Moeder. Slaap enige nachten zonder dekens. Overdag zwembroek + Belgische broek. Enorme besparing. Depot open. Chocolate + bacon + zoete erwten eruit gehaald. Heerlijk gegeten: chocoladepasta (chocolate + suiker + margarine) op brood. Daarna feestdiner voor trouwdag Vader en Moeder. Verrukkelijk! Nieuwe aardappelen + zoete erwten + bacon + vette jus. Fantastisch. Geknipt door Dekker. Ik slaap al vroeg van 21.00-06.00 uur ook van 13.30-15.00 uur! 's Morgens om 05.00 uur is het licht en om 19.45 uur al donker! Gekke tijd. Vanmiddag heerlijke truffelstroop gemaakt: margarine + chocolate + suiker. Prima. Leve de ouwelui. Overigens savooiekool stampot, prima kool, geen afval, maar weinig.

29 aug 1943

Zondag. Grijs weer. Gefourageerd. Met Thijs etc gesproken, het is daar wel uit te houden. Denk veel aan Dory, 't Haagje en Hilversum en heb daardoor enigszins slecht humeur. Heb nog steeds last van de dunne, waarvan kentekenen van een verloren wedstrijd naar de WC in m'n zwembroekje, hetwelk in de was. Havermout, zeep en thee uit depot gehaald. Brood en bruine bonen met bacon gehaald. Wou dat die verdomde oorlog eens afgelopen was. Baan en trouwen. Als Dory eens na 6 maanden afgewezen is? Wat dan. Thuis in Holland is niets. Heb gezonde hoop dat ze er nog is. Ziekenhuis zal haar afleiding geven. Zou ze nog vaak thuiskomen? Zou Anneke een baan hebben? Kop op en voort! 's Avonds komen er 80 man. Koffie gemaakt. Blijken onderofficieren uit Straatsburg te zijn. Piet Krediet en Schalkie ([Sergeant W. Schalken Kgf 105272](#)) waren er ook weer bij. Daar zeer slecht. In een slot kroonprins¹⁸ gezeten. Grote schrik bij ons over het komen van de beroepsonderofficieren. Wat krijgen we nu weer?

30 aug 1943

Gehele dag hard gewerkt. Geen aardappelen maar boekweitmeel. Nieuwe kankeren onterecht op het eten. 4 van hen hulp in de keuken. Sympathiek en actief. Over 3 dagen gaan we allen naar Gejcolice. De Russen zouden daar dan weg. Ons Koninginne-eten vandaag gegeten: bonen – vlees – aardappels – fris – slaatje. Zeer veel. Laatste truffels gemaakt.

31 aug 1943

In uniform fourage gehaald. 1 kok en 3 bijkoks erbij gekregen. Beste krachten. Vallen mee. Overigens afwachten. Slecht weer. 26 man in het hospitaaltje. Eten vonden ze goed. Het Majoortje draait al iets mee. Morgen 4 jaar geleden dat Duitsland Polen binnenviel. We moeten van morgen af precies volgens schema koken, dus om 12 uur hoofdmaaltijd. Sigaretten van bijkoks gekregen. "Leve de Wilhelmien". Ook alles geprüft.

1 sep 1943

Prima Engelse havermout gegeten. Toon zit in het hospitaal en heeft er flink de wind onder. Vanaf vandaag geen korting meer op brood. Kaart aan Dormanske. Hevige regen. Foto's geprüft. Dagboek laten prüfen. (JvH: dagboekje op deze plek geprüft met stempel "STALAG 327 45 geprüft"). Kreeg het terug. Veel is in mijn brieven geschrappt over eten. Voor de dieetpatiënten hebben we er in de keuken een oventje bijgekregen. Overste zal over onze (vaandrigs)positie en sigaretten spreken. Aja komt elke dag kletsen op onze kamer.

2 sep 1943

Prima havermout en volle melk voor de zieken. Veel regen. Veel en goed gegeten. Schrift besteld. Wordt in P. gekocht. Lijst van studieboeken opgegeven. Soldaat erbij in de keuken gekregen. Valt mee.

3 sep 1943

Vieze weg omlaag om gebouwen. Van dried eggs eieren gebakken. Schoon schip voor Generaal. Ook deze zal informeren naar onze positie. Het weer wordt beter.

4 sep 1943

Zonnig. Baden. Taakverdeling keuken. Jan van Noord grote havermoutliefhebber. Laatste reserve: erwten opgemaakt. Quark puik. Engelsen in Calabria (It.) geland. Hoe zou het met Dory zijn?

---

¹⁸ Dit was een oud fort in de plaats Nederhausbergen. Uit 1850, erg vochtig en omgeven door een droge slotgracht. Praktisch van de buitenwereld afgesloten.

5 sep 1943

Berlijn gebombardeerd. Italië OK. Toen we van foerageren terugkwamen stond Altengrabow aangetreden. Van hen toch nog vrijwillig gaan werken o.a. Rentmeester ([Sergeant M.J. Rentmeester Kgf 104750](#)), Leefheid, Douglas. Ze hadden na ons vertrek wat eten betreft stukken beter gehad. Zelfs een Deens pakket. De Duitse koks draaiden de kast in. Twee mannen zijn er nog gestorven, beide Sergeanten van de Mariniers. Ze hadden al pakketten. Ook pakketzegels. Ze wisten vanuit Holland dat wij in Stanislau zaten, de post ging er trouwens vrij snel. Ook is er post voor ons vorige week naar Stanislau doorgestuurd. Tevens zijn er door het Rode Kruis zegels naar huis gestuurd voor pakketten en zijn er 500 Amerikaanse pakketten voor ons op komst. Morgen krijgen we sigaretten! Komende week kunnen we dus post ontvangen. Hoop van harte dat er wat van Dory bij is! Dat zou me echt goed doen! Ook zijn we de keuken uitgezwaaid, er kwamen toch beroepskoks en we waren onbeschoft geweest tijdens het bezoek van de Generaal. Enigszins duister. De Unteroffizier was toen lastig. Tevens heeft de Hauptmann gezegd, dat de Vaandrighs weer weg gaan! We hebben dus erge pech en zullen voor de post uit blijven gaan. De Haan en Van Leeuwen zijn naar Schildberg gegaan, wij zullen dus ook daar wel weer heen gaan! Reizen en trekken is ons lot. Moeilijkheden met Zweden. Himmler is ondertussen Minister van Binnenlandse Zaken in Duitsland geworden. De kans op mijn pakketzegel is zeer klein. Daar zit ik dus lelijk naast!

6 sep 1943

Uitslapen! Kantine komt er. Schoenen gepoetst. Belgische kokskleding ingeleverd. Kaart aan Dormanske. Wat geschept. Mooi weer. Nog steeds geen sigaretten! De porties op de kamer vallen me mee, hoewel loerend op een pakketje. 4 maanden in krijgsgevangenschap. Diarree. Zie er wit uit.

7 sep 1943

Vannacht er niet uit geweest. Spuitpoep. Pleepapier een probleem. Ga in motorboekjes werken. Stofberg vraagt onderofficieren om sigaretten. Bedelt hinderlijk bij ons en rookt nu zelf nog een Schooier. Ernst deelde in alles mee maar heeft nu een hele koffer vol sigaretten, vet, melk enz. Schofterig, want hij had nooit wat. Afwijking. Over ons vertrek wordt binnen een maand beslist, alles wordt stuk voor stuk in Holland uitgezocht. Overigens is dit een vast kamp. Mijn pakje Engelse thee met Tom tegen 40 te krijgen Haudegens¹⁹ geruild. 's Middags zonnen in het gras. Onze kledinglijsten opnieuw opgesteld. Dag Dormanske! We zijn naar de grote kamer verhuisd. Lig onder P. Krediet. Weer kampwerk geweigerd. Nu officieel beklag hierover aan de Hauptmann etc. Daartoe Dekker en Kuipers weer gedegradeerd!²⁰ Voorlopig 30 sigaretten gekregen. Geen post voor ons, maar voor de Altengrabow-ers. Wij dus weer pech! Maar onze post kan nu in Stanislau zijn. Geruchten over Kiev!

8 sep 1943

Uitstekend geslapen. Gehele nacht luchtalarm geweest. Zeer bang voor parachutisten. Jodenrazzia. Russisch verkenningsvliegtuig vanmorgen hierboven. Thijs eten gebracht. Majoor Tromp ([Sergeant Majoor C.P. Tromp Kgf 104696](#)) algemeen vertrouwensman gekozen. Pakketten zijn er aangekomen, worden morgen uitgedeeld. Onze ouders hebben 2 zegels a 2 kg per week op 25 Aug ontvangen. Leve onze aktieve Abwehr! Dus 16 kg. Mogen geld laten overmaken. Kunnen abonnement op krant nemen. Vast met het oog op de toekomstige pakketten. Kongs met Bange ([Vaandrig G.C.J. Bange Kgf 105267](#)) gesloten.

9 sep 1943

Ik heb een goede slaappleats en maf er puik. Volgens radioberichten is Italië 3 sep gecapituleerd! Nu kan het hard gaan. Stalino gevallen! Weer vierkant brood. Smaakt beter. Aardappels geschild. Thijs, Jan G., Hein, Jan V. terug uit de bak: gisteren bekend gemaakt dat Badaglio en Keizer op neutraal gebied op 3 sep de volkomen capitulatie van Italië hebben aangeboden. Door Eisenhower aangenomen. Op last van de geallieerden nu pas bekend gemaakt. Leger, vloot en burgerlijk verkeer in Amerikaanse handen. Nationaal fascistische regering o.l.v. Mussolini via Duitse radio opgeroepen om te gaan strijden aan Duitse zijde voor zover mogelijk. Duitse eenheden breken verzet met strijdlustige Italianen. Onze kamer reageert enthousiast. Algemene reactie slap. Zelf vrij moe de gehele dag. Dag Dormanske. Jammer dat we geen post krijgen, want ik heb veel te schrijven. Koning Boris enige tijd geleden overleden. Als ik dit doorlees verwonder ik me erover hoe ik het varkensvoer in Altengrabow goed kan noemen. Ik was op heel wat voorbereid.

---

¹⁹ Haudegen was een sigarettenmerk

²⁰ Hoewel geen vaandrighs, werden Dekker en Kuipers telkens "bevorderd" om zodoende bij de groep te kunnen blijven.

10 sep 1943

Groente schoongemaakt. 13 pakketten. Niet voor ons. Slaap veel. Begint mij hier toch hard te vervelen. Had geloof ik in Altengrabow meer geestkracht. Als er maar post kwam en pakketten. Stanislaw is traag in het doorzenden. Verlang om te schrijven. Weer post (voor anderen). Vrije brieven komen door. Professoren uit Leiden gebannen. Vlissingen flink gebombardeerd.

11 sep 1943

Algemene rotstemming bij onze bewakers. Kiev zou gevallen zijn. De laatste dagen denk ik veel aan Dory en aan onze toekomst. Het liefst wilde ik snel trouwen. Wist ik maar iets zekers wat ze nu deed, het beste zou de vaste aanstelling zijn. Als ze maar serieus doorzet en met thuis alles OK is. Wout? Neen. Haar foto's hangen boven het voeteneind. Ik zie m'n ouwetje de gehele dag. De oorlog zal veel spoediger afgelopen zijn dan ik dacht. Dus eerder dan Kerstmis 1944 thuis, tenminste als we thuiskomen! Flink hongerig gevoel de laatste dagen. Het is zeker dat het grootste deel van Italië bezet is o.a. ook Rome. Het kan weleens snel aflopen! Van wapenspel een politiek spel.

12 sep 1943

Zaterdag en Zondag 1 x warm eten. We sparen collectief de gehele week brood. Zo hadden we vandaag ¼! Tomaten in de groente. Kaart naar huis. Frisser.

13 sep 1943

Maandag. Hopen eindelijk op post deze week. Hitler heeft deze dagen een korte redevoering gehouden o.a. zei hij, dat Italië op vele plaatsen in geallieerde handen is. Povlakte nog niet. 15 sigaretten ontvangen. Geen diarree meer. Brood laten roosteren. Weer enige pakketten. Ook weer voor morgen. Hongerig. Gevechten bij Smolensk, Kiev en langs de gehele Italiaanse kust.

14 sep 1943

Bezoek overste. Weer een kaart gekregen. Mariopol gevallen. Pessimistische Duitse krant: Mussolini zou gevangen genomen zijn na audiëntie bij Koning/Keizer. Op Balkan en in Italië heeft Italiaanse leger zich gevangen gegeven. Dus: enorm oprukken Russen, enorm Duits krachtsverlies in Italië. Het kan zeer snel gaan, hoewel er nog veel gevechten zal worden volgens mij, want Duitse kracht is nog niet gebroken. Bladeren vallen hier al. Er zijn 2 kg pakketten, onze zijn dus in Stanislaw. Als ze daar maar opschieten. Mussolini was dus 25 juli al (per ziekenauto) ontvoerd en opgevolgd door Bodaglio. Na veel gedonder van creaturen als Ernst, Ruyten enz., is Nieuwenhuijs als vertrouwensman gekozen. Scheren als gewoon 1 x per 2 dagen.

15 sep 1943

Mooi herfstweer. Weer aan de dunne. Dory zou 14 dagen vakantie hebben in september. Jammer dat we die niet samen kunnen doorbrengen. Bange is een gezellige kongsigenoot. Voel me lichamelijk achteruitgaan. Een trap is een obstakel. Kan niet van het eten komen, ik heb wel trek maar echt hongerig ben ik ook niet. We hebben weer 30 sigaretten gekregen. Een pakket zou me reuze goed doen. Onze oude post uit Altengrabow is er nog niet! Bange zegt er niet om vragen om bijzondere redenen. Met recht maken we hieruit op dat de interne toestand zo is, dat de tijd vlugger gaat dan de post. Thijs z'n protest tegen celstraf (als Vaandrig) is al bij de generaal. Het uitzoeken van onze positie vlot dus. Krijgen ademhalingsgymnastiek vóór gewone gymnastiek. De dokter vindt ons nog te zwak. Grote drukte van officieren! Steeds valt het me op dat als ik aan Holland denk, zo vaak het Hilversumse straatbeeld me lokt. We kunnen ons abonneren op de Krakauer krant. Zeer belangrijk. Weer veel post voor Altengrabow! "Das Schicksal ist gegen euch". Toch niet! 4 poststukken voor ons, waarvan 3 via Stanislaw. De weg is er! 't Wordt spannend.

16 sep 1943

Stabsarzt constateert ondervoeding. Gerucht over brief naar Stanislaw om pakketten. Een m.i. volkomen mislukte oefening van onze wacht tegen parachutisten. Komisch. Briefkaart aan Dory. Geen post voor ons. Een melige dag in een afmattende rij. Deze tijd werkt sterk op onze zenuwen. Velen gaan zich weer zwak voelen, hoewel eten goed maar niet voldoende. Sterkte!

17 sep 1943

Weer eens goed geslapen. Kamerwacht. De Duitse zeep van hier is zeer goed. Dezer dagen zullen we wel horen dat we naar een Oflag²¹ gaan. M'n brood samen met warm eten opgegeten, dan

---

²¹ Oflag = Offizierslager, krijgsgevangenkamp voor officieren.

enigszins voldaan gevoel. "Equipage baksgewijs aangetreden!" Adjudant Dekker ([Adjudant Onderofficier D. Dekker Kgf 105045](#)). Mussolini door parachutisten bevrijd, zou fascistische regering in Italië (Rome) gevormd hebben. Anglo-amerikaanse troepen door Duitsers met succes teruggeslagen. Als lid van de vaste groenteschoonmaakploeg mijn plicht weer gedaan. Post voor velen van ons. Ongeveer 20 aug hebben ze thuis zegels gekregen. Nieuwenhuijs Hengelo heeft contact met thuis. Alles van 19-25 jaar in Duitsland. Reisvergunning in Nederland noodzakelijk. Pakketten dus onderweg. Een bepaalde groep H/N kreeg post. Morgen nieuwe hoop.

18 sep 1943

Van de goeie Tom een proefje geroosterd brood gehad. Dat Bange van geheel andere natuur is dan ik, is leerzaam voor me. Om ongeveer 1 uur 2 kaarten en 2 brieven van Dory, Thuis en Ap. Uit andere post blijkt, dat studenten zwaar werk hebben en vingers kwijtraken. Als ik was gaan werken, had ik in Berlijn gezeten. Wat ben ik blij met de post. Dory gaat het puik. Mevr Stofberg werkt op Rode Kruis. Wat een dag! En 5 pakketten onderweg! Kiev en Sebastopol zou Russisch zijn? Aanvallen in richting Roemenië en Litouwen. Wij 500 km van het front! Overste eerst wel, dan niet naar Stanislau. Daar leef je van op! Nu de pakketten. Uit pure vreugde mijn brood te vroeg opgegeten. Niet zulke hongervisioenen meer als eerder toen ik bruine bonen, stroop, pannenkoeken enz. voor mijn ogen zag. Zouden we koeken, chocolade enz. zo waarderen als we het nu doen, nu we het niet hebben? Onze berekening voor post klopt. Mijn eerste Rode Kruis is 20 aug afgestuurd, is dus al in Stanislau. Ik verwacht het binnen 14 dagen. Ben zeer optimistisch. Aardig "cabaret".

19 sep 1943

Zondag. Mooi weer. Zie aan Thijs die mijn broek leent, dat korte beenkappen het best staan! Voel me fitter. Hebben gegeten. Heerlijk weer. Leve Dory! Mieters en geruststellend voor me dat het haar zo goed bevalt. Fijn dat Ap beter is. Brood vroeg op omdat het lekker is, zou anders kunnen sparen maar dat heeft geen zin. Tot 12 uur kan ik het wel uithouden. Fijn gezond. Begin interesse in lezen te tonen.

20 sep 1943

In Rusland en Italië trekken de Duitsers steeds terug. Engelse en Amerikaanse leger hebben zich bij Salerno verenigd. Italiaanse vloot volledig overgegeven: had eerst geen brandstof toen plots wel, om zich over te geven. Nog steeds zonnen. Sport nu verboden door de dokter: ondervoeding. Meer groenten en bonen. Volgens laatste berichten zouden er 400 Italiaanse officieren in Pikolicé vannacht aangekomen zijn. Via de krant een Schildberg in Wartheland ontdekt. Een ontving een pakket van 30 aug. Ontving brief van thuis, direct uit Przemysl. Zegelkwestie: 4 in sep, 8 in okt? Hollandse reserve officieren zitten in Schildberg bij Breslau. Hebben we onderofficiers pakketregeling? De laatst verstuurd brief van hier heb ik het eerst terug. Przemysl – Den Haag = 8 dagen. Den Haag-Przemysl = 11 dagen. Dus vlug bericht! Lullig dat we geen brieven kunnen schrijven omdat de drukkerij niet klaar is.

21 sep 1943

Benoemd tot hoofd in de brandstofcommissie! In Pikolicé zitten Italiaanse officieren, o.a. 1 generaal. Ze komen uit Oostenrijk. We hebben over 2 maanden pas kans op brieven. Dat vind ik rot. Over zegels wordt naar Den Haag geschreven. Hutspot gegeten. Dinsdag en Donderdag top eetdagen. Onder groot enthousiasme een auto vol pakketten binnengereden o.a. uit Stanislau.! Morgen zullen ze uitgegeven worden. Iedereen eet z'n broodrantsoen te vroeg op. 's Avonds heerlijke soep. Brief van Dory. Heel gezellig. Mieters. Bange gewetensbezwaren over de kongsi want hij krijgt weinig pakketten (?). "Klippers varen naar Londen" gelezen.

22 sep 1943

Sardinië en Calabria in geallieerde handen. Italianen schoten op Duitsers. Smolensk en Djepnoproetovsk zouden gevallen zijn. Pakket. Geroosterd brood over de grens gesmokkeld + appel. Lekker zitten fratsen met Bange. Dit pakket had ik reeds verloren gewaand. Heb volle maag. Geen contact meer met Pikolici. Kaart aan Dory. Gedoeld op wilde pakketten! Fijne dag.

23 sep 1943

Henk jarig. Posten spraken gisteravond over invasie Tommies im Westen. Zou afgeslagen zijn. Koude noordenwind. Geroosterd brood op! Brief van Wielens geprüft. Veel tomaten in het eten. Meer groente dan thuis denk ik. Bange eet aan mijn tafel.

24 sep 1943

Deze week beslissing generaal. Majoor van der Meer ([Sergeant Majoor H. van der Meer Kgf 104736](#)) naar gekkengesticht Lemberg. Mannheim vorige week zeer zwaar gebombardeerd. Overste denkt wel dat we weg zullen gaan. In P. weer 150 Italiaanse officieren aangekomen. Hopen dat de pakketten voor ons vertrek arriveren. 2 rotdagen in het vooruitzicht.

25 sep 1943

Zaterdag. Heerlijk gebaad in gerestaureerd badhok. Prima. Arenden boven het kamp. Mooi weer. Brief gekregen om te schrijven! Mieters. Feldweibel Süss met verlof. Hoffelijk afscheid. In Rusland alles goed. Duitsers terug. Poltawa gevallen. Er zit meer in de lucht. Opstand etc bij Triëst, Venetië en Kroatië. Uitzonderingstoestand in Denemarken. Brief gedateerd 27 sep naar huis gestuurd. Om boeken gevraagd. Ook kaart gekregen om te schrijven. Er kan heel wat op een brief. Na het lezen in andere boeken begonnen met uittrekken van "Gemeenschap en Mij" van Bierens de Haan. Zo ben ik dus aan het werk gekomen. Volmacht getekend op naam van vader. Aardig zaterdagavond programma o.l.v. Majoor Marcelis ([Sergeant Majoor C.J. Marcelis Kgf 104435](#)). Puik politiek weekoverzicht. Alleen goede dingen. Deze dag toch vlug voorbij.

26 sep 1943

Zondag. Hongerig weekend. Hopelijk de laatste. Volgens Wehrmachtsbericht komen eindelijk de duikboten na lange pauze weer in de weer. Overigens alles gunstig. 16 man gefusilleerd tegen 4 aug in Holland o.a. Dudok van Heel. Roverijen op distributiediensten in 5 noordelijke provincies. Duitse politieregimenten. Geen mannelijk persoon boven 16 jaar in die provincies. Bij buitenland overzicht komt Weis Unteroffizier vertellen, dat hier Italiaanse officieren komen en dat wij weg gaan deze week. Smoesje? Russisch opdringen. Jammer goed kamp maar het einde moet toch komen. We zullen wel naar het westen gaan. Geen slechte ontvangst. Er komen morgen pakketten: voor ons? Stanislaw ook een kansje.

27 sep 1943

Weer ondergoed aangetrokken en mijn beste uniform aangetrokken. Koffers gepakt. Klein koffertje met goede spullen gepakt om bij me te houden. Smolensk gevallen. Bijna ongelofelijk. We zouden naar Krakau gaan. 1^e gerucht! Geen post, geen pakket. Wel veel trek! What is next?

28 sep 1943

Grote beroering. De beslissing van de generaal valt vandaag over ons? Het hospitaal van ons gaat weg. Er komen straks 530 Italiaanse officieren! Zojuist de Italiaanse officieren gezien, alle wapens: marine, vliegers, cavalerie, bergjagers enz. Verneukte smoelen! Dit zullen we nooit vergeten! Prachtige uitrustingsstukken: jasjes, laarzen, vliegeroveralls. Enorm veel bagage. Onderofficieren gaan zeker naar Krakau. Over ons valt vanmiddag nog de beslissing. Hele morgen gekeken naar de Italiaanse officieren. Mooie jongens. Geruchten over Joegoslavië en Bulgarije. Bange pakket van 5 kg! Op Frans zegel. Wat een kongsi. Prima pakket: erwten, bonen, custard, havermout, kaneel. Weer ongeveer 600 Italianen aangekomen. Ze schijnen o.a. bij Belgrado gevochten te hebben. In elk geval reuze rotzooi in Italië. Stille houding Italië – Holland. Het kamp in Krakau is mooi. De Italianen zijn fuif- en vrouwentypen. Met Bange lekker bordje gortmout gegeten. Heerlijk zo'n pakket. Gedenkwaardige dag. Nog Italiaanse soldaten gekomen, ongeveer 90. Schooierig. Morgen vertrek. 10 sep rede Hitler: had debacle met Italië aan zien komen. Politieke moorden in Holland o.a. Inspecteur Kerlen²² door meisje! 10.000 gulden beloning. Gepakt.

29 sep 1943

Gepakt. Veel met Italianen gepraat. Frans met vlieger. Sympathiek. Anti-Mussolini. Konden niets aan de oorlog doen. Machteloos. Geslachtsziekten! Spuitjes! Gaan vandaag nog niet weg. Pakketjes voor ons beneden in P. Mussolini dood? Geen materiaal in Italië. Dnjepr op 400 km front overschreden! Kaart van Appi terug! Fijn. Juiste berichtgeving. Alles OK thuis op 14 sep. Slechts 17 nieuwe inschrijvingen in Delft!! Voortaan 8 zegels per maand. Optimisme in de brieven. Pakketten gaan per trein mee. Prüfers gaan met ons mee. Uit post blijkt dat in Nederland een nieuwe baas is. 6 1/4? Nog havermout gekookt. Italiaanse officieren staan voor Duitse Unteroffizier in de houding! Morgen om 09.00 uur vertrek. Wij ook mee, generaal zal later nog beslissen! Hoop met oog op pakketten niet weer eens te verhuizen. Italianen bang voor Russen.

---

²² Inspecteur Kerlen wordt op 03-09-1943 geliquideerd door Truus van Lier, die op 27-10-1943 omkomt in Sachsenhausen.

30 sep 1943

Adres Italiaanse luitenant. Koffers geprüft. Ongeveer 10.00 uur afmars. Vaarwel goed Nehribka! 44 man in wagon. Volgende morgen om 06.00 uur pas vertrek!!

7. STALAG 369 KOBIERZYN

1 okt 1943

Gezinnen en huisraad in westelijke richting. Italiaanse officieren richting Przemysl. Om 12.00 vertrek uit Zorawica, 7 km van Przemysl. Langzame reis! Goed zomerweer. Geen warm eten, ¼ brood per dag. Morgenochtend waarschijnlijk aankomst. Hongerig. Mooi landschap. Dankzij Berger nog prima macaronisoep. Plots appèl. 6 man (Tom, Wim, Hein, Jan, Jan V, Eddy E)²³ via gezaagd gat in donkere nacht verdwenen. Laatste werd bemerkt, niet gepakt. Hoe zal dat aflopen?

2 okt 1943

Vannacht nog 5 man erbij gekregen uit ziekenwagon, dus 49 man. Aankomst Krakau 09.00 uur. Om 15.00 uur staan we er nog. Om 18.00 uur uitgelaten. Mooie wandeling naar No 369²⁴. Zeer groot modelkamp. Zeer schoon. Alles model. Fijn. Snelle "Prüfung". Correct. Vorlager 20 man in barak. 1/3 brood + pastei. Alles op + pijp. Fijne tabak uit Bange's pakket. Morgen eigen keuken o.l.v. Dooyeweert (Sergeant H. Dooyeweert Kgf 104339). Mieters. Zo'n modelkamp bevalt me. Ik heb goede hoop.

Plattegrond Stalag 369 Kobierzyn op Google Earth

3 okt 1943

Zondag. Centrale radio in kamp. Napels gevallen. "Ontluisd". Goede koolsoep. Gezoete thee. Sigaretten en kaakjes van Fransen. Groot modelkamp met centrale betonweg. Volgens Genève. Het ereteken van Stanislaw prijkt als eerste achter mijn naam! Rondom het kamp fantastisch uitzicht op groot klooster op rots met koepelkerk en op stad Krakau met kerken. Hier zitten 4700 Fransen en 300 Belgen. Zouden er nog wilde pakketten hier doorkomen? Er zouden nog meer Hollanders komen. Tromp goed vertrouwensman. Wij met 48 man in barak 17. Dus 32 reserve aspiranten en 16 beroeps onderofficieren o.l.v. Majoor Marcelis. Prettige lui. Boter, jam en kwark. Tijd een uur terug vannacht.

4 okt 1943

Koude nacht. Mist. Koffers geprüft. Alles doorgekregen! Op bank in zon voor de radio. Fijne muziek. Gevechten ten noorden van Napels, ten westen van Smolensk en op Corsica. Enorme giften van de Fransen. Kisten en zakken vol. 26 sigaretten en 15 kaakjes gekregen. Chocolade, suiker, margarine enz enz. De 6 man zijn gesnapt, Heijblom en Ruyten gezien. Weiss, Berger enz ook aanwezig.

²³ Ontsnapping uit de wagon door de volgende duo's: Tom Heijblom met Wim Ruyten, Hein Visser met Jan de Greef en Jan Verster met Eddy Ernst.

²⁴ Stalag 369 Kobierzyn.

Pakketten uitgegeven. Grote vreugde. Lekkere koolsoep + prima gortpap. Alles zeer goede organisatie in dit kamp. Enige pakketten direct uit Przemysl. Met Bange de koffers overgepakt. Puike dag! Zouden onze pakketten via Stanislau nog komen? 1/4 os morgen in de keuken gearriveerd.

5 okt 1943

Goed geslapen met slaapzakdekens. Gezellig lig ik tussen Bange, v.d.Voo en Thijs in het middenblok. Geschoren! Ben P-man. Politieke begeleider. Krijg mooie band! Kaart aan Dory geschreven. Uitstekend gegeten. Dik. Vers vlees! Van Fransen krijgen we extra oud brood. Het is hier zeer goed. Pakketten voor morgen. Weer 20 kaakjes de man van de Fransen. Uitstekend eten. Morgen 1/3 brood, prima bonensoep. Eet alles achter elkaar op. Voel me aankomen. Corsica ontruimd. Enorm zware bombardementen in het westen. Engelse landing achter het Duitse front in Italië. Enorme porties eten. Puike kwaliteit. We kikkeren enorm op. Alles heerlijk opgegeten. Majoor Marcelis puike vent. Lekker buikje. Morgen 08.00 uur pakket voor mij halen! 24 dienstplichtig onderofficieren erbij gekomen uit Graz. Gezellige kamer 's avonds.

De kampstraat van Kobierzyn gezien in noordelijke richting vanaf de ingang (afbeelding uit „Jeńcy wojenni w okupowanym Krakowie 1939–1945”, Tomasz Owoc)

6 okt 1943

We krijgen een sportveld en hebben al een bal. Pakket gehaald. Woest enthousiast! Eerste Rode Kruispakket van 2 kg. Moord inhoud: snoep, rookwaar, gort en direct eetbare waren en broodsmeer: chocoladepasta. Dit hebben we juist zo nodig. Bange en ik zwaar genoten. Werkelijk een ideaal pakket. Heerlijk buiten aan lange tafel in de zon gegeten. Daarna lekker brood met choco gegeten, ben heerlijk vol. Chocoladerepen verdeeld. Geen antwoordformulieren meer, vrij post en vrij pakkettenontvangst! 'n Heerlijke dag! Kaart aan huis. Volleybal gespeeld! Eivol gegeten. Evenals andere dagen speel ik met Sjef m'n gezellige spelletjes patience a deux. Als andere dagen enorme verhalen over het poepen. Veel systemen van poepdozen hebben we al gezien. Grootse theorieën! Cake, koek, zoet van Fransen.

7 okt 1943

Waar blijft het Nederlandse Rode Kruis? Mooie plank boven het bed getimmerd. Post gehad. 2 kaarten van m'n lieve Dormanske van 11 aug en 9 sep. De kaart van 11 aug was via Stanislau en Duublin. Stanislau is dus naar Duublin. Onze pakketten zullen ook wel gauw komen! 18 kaakjes weer gekregen en prompt opgegeten. Havermout gemaakt. We eten wat we kunnen om snel bij te komen

en op alles voorbereid te zijn. Het eten van de keuken is puik. Sigarettenspakket van het Nederlandse Rode kruis onderweg. Dory maakt het best. Fijn. Van 22 juni tot en met augustus is ze 7 pond aangekomen. Dory's foto weer opgeprikt, nu we op orde zijn. Zelf vandaag zoveel gegeten dat er ontbijt overblijft! Schitterend uitzicht op het klooster en de burcht. Overste kwam op bezoek. Maandag komt Zweedse delegatie. Vaandrighs gaan voorlopig nog niet weg. Op den duur naar Schildberg, bij andere vaandrighs, daar Amerikaanse pakketten, dus geregeld kamp. Tom en Wim 21 dagen streng, de andere 4 dus nog vrij.

8 okt 1943

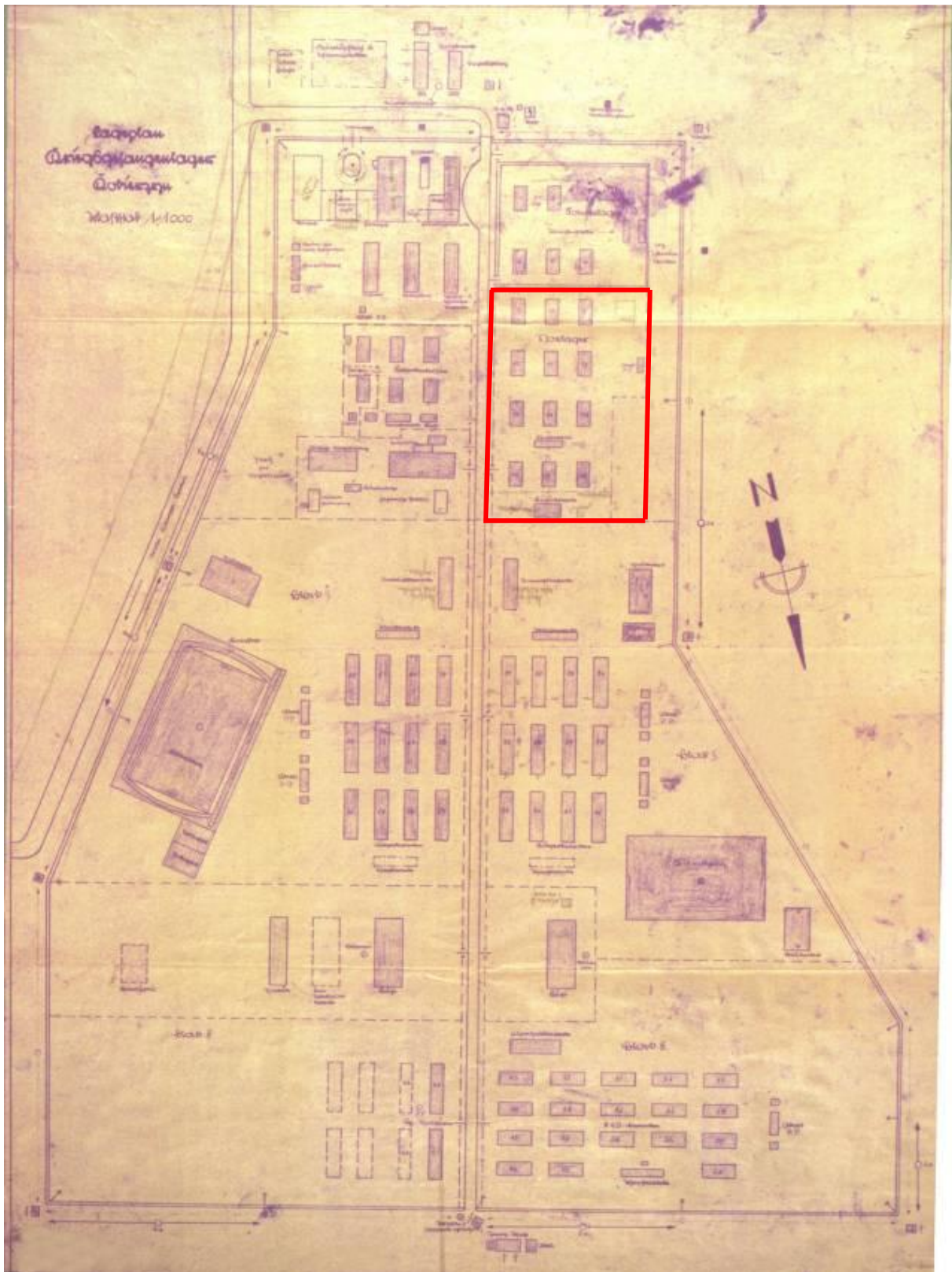
Mistig. Post: brief van Dory en van thuis. De lang verwachte, die ik 24 aug uit Przemysl verstuurde. 19 sep 7 pakketten verstuurd, 6^e dus ontvangen, dus nog 6 onderweg. Veel kennissen in Amersfoort. Zieken uit Altengrabow aangekomen o.a. ook Boots, Douglas. 4000 Italianen in Altengrabow. 13 sigaretten + shag van de Fransen. Prima erwtensoep. Gebaad. Het eten is hier buitengewoon goed. Jan Verster en Eddy Ernst gezien. Zij zijn gekleed in de uit koffers gehaalde gestoomde Nederlandse uniformen. Frans is zo zijn beste uniform kwijt. Verder plots voor 17.00 uur lijst van ons naar de Kommandantur. De vaandrighskwestie is dus in "heet" stadium.

9 okt 1943

Gort gekookt. Fantastisch. Visser en De Greef gepikt ongeveer 3 km van Hongaarse grens. Pech. Kaart aan Dory. Frisjes. Majoor Marcelis jarig. Dubbele portie heerlijke erwtensoep. Juist toen kaart gepost was toch nog post. 4 stuks! Mieters. Daar geniet je pas van! Postwissel onderweg (23 sep). Mieters erwtensoep van Bange's erwten gekookt. Heerlijk en gezellig. Mooi uitzicht over Krakau met schitterende kerken. Veen gevreten vandaag. Dormanske je bent een schat! Kuban bruggenhoofd ontruimd. Hannover zwaar gebombardeerd. We slapen hier als marmotten.

10 okt 1943

De ochtenden zijn zeer fris. Mooi zonnig weer met onvergetelijk uitzicht. Ga vanmiddag proberen wat in Bange's schetsboek te zetten. Vanmorgen eerst gort gekookt. Enorm zoals dat uitzet. Toen flinke spinazieschotel. Verrukkelijk. Dan zoete havermout van de Fransen. Doojeweert kookt mieters. Bange en ik scheuren er flink aan. We voelen ons aankomen. Dat moet ook, op alles voorbereid! 's Avonds boterhammen gebakken en heerlijke erwtensoep. 5 warme maaltijden! We koken op een gasgenerator, gehele dag zoet. Fijne zondag. Zeer actief geweest.

Plattegrond Stalag 369 Kobierzyn (in rode vlak de barakken van de Nederlanders)

11 okt 1943

Koud weer. Prikkelraadploeg. Bezoek Zweedse gezant, Graaf von Rosen²⁵. Snel. Tromp OK. De vaandrags blijven hier. 7 vaandrags uit Stanislaw gekomen: Hessel, Lieshout, Hupkus, de Jong, Huet, Bijsterveld en Kuiper. Stanislaw zit er nog. Onze pakketten liggen daar nog op grote hoop. Weinig wielrijders naar Duitsland. Münster gebombardeerd. Veel gebeurd.

12 okt 1943

Koud. Het heeft vannacht flink gevoren! Herman en Tom Gm-M komen naast ons liggen. Sief en Jan naar nieuwe kongsi. Heijblom en Ernst gaan vandaag naar Stanislaw terug. Hoera. Hongerig. Custardvla gemaakt. Puik. Blijft fris. Kaart van Dory van 4 okt gekregen. Slaapzak gefokt.

13 okt 1943

Vervloekt koud. Het klooster en de grote heuvel zijn resp. het huis en het graf van Pilsudski. De heuvel ligt boven de stad. Een kantine voorraad gekregen en verdeeld. 75 Machorkerve sigaretten alvast binnen. Het eten is puik. Toch hongerig. Kaart gekregen. Doosje lucifers en vloeitjes uit de kantine. Om 17.45 uur al in bed! Veel pakketten, ook uit Stanislaw. Bange is erbij. Volgende keer aan mij de beurt? Kaart van Dormanske.

14 okt 1943

Bange kreeg mooi pakket: shag, gortmout etc. Heerlijk gort laten maken. Het vlees door het eten is hier heerlijk. Zeer koud. Om kleding geschreven. Misschien zaterdag weer pakketten. Stille hoop! Badaglio verklaart de oorlog aan Duitsland. Gebaad lekker. Kachel gekomen. Aangemaakt!! Gezellig om de kachel.

15 okt 1943

Pyjamabroek aangehouden, lekker warm. Weer flink gevoren als 2 afgelopen nachten. Gelukkig windstil. Zon schijnt. Felle oostenwind weg. Grote Engels-Amerikaanse aanval in Italië begonnen. Azoren door hen bezet. Enorme luchtaanval op Schweinfurt. 121 vliegtuigen omlaag. Heerlijke spinazie. Zelf gortmout. Gefourageerd. Zon schijnt, lekker weer. Kaart van thuis ontvangen. Evacuatie? Rook veel. Handige doos geruild.

16 okt 1943

Iets warmer. Van mijn windjack een uniformstuk gemaakt. Kunstig. Daarna bruine bonen gekookt. Heerlijk gegeten. Met Bange gesprek over huis gehad. Gelukkig beiden thuis zeer eenvoudig.

17 okt 1943

Zondag. Dag Dormanske! Mooi weer. Zelfs 's middags met bloot bovenlijf buiten. Behaaglijke temperatuur binnen. Mijn jaszakken van m'n uniform op de knieën van m'n 2^e broek gezet. Reuzenwerk. Vrij netjes. Windjack bewondering! Heerlijk gegeten; de laatste rest van de Franse macaroni. Suiker, vet en kaneel erbij. Zalig. In plaats van kwark 30+ Emmenthaler gekregen. Bruine bonenpap gekookt en om 19.00 uur nogmaals gezellig met Bange gedineerd. Dit was een goede dag!

18 okt 1943

's Nachts en overdag veel vliegtuigen, vliegveld in de buurt. Heerlijk weer geweest. Bloot bovenlijf en vorige week vror het 10 graden! Vooral wind kan snijdend zijn. Gezellig in barak. Goed in de was gegeven. Eddy G²⁶. verandert ten goede. Rook zeer veel.

19 okt 1943

Kaart aan Ap geschreven. Dagindeling: 07.30 thee, 08.30 appèl. Schillen. 11.00 eten en brood uitgeven. 16.00 eten. 17.00 appèl. 21.00 licht uit. Schitterend weer, we komen "flink" aan, dankzij de goede kok maar toch juist hongerig na het eten. Eindelijk bericht van het Nederlandse Rode Kruis na 5 ½ maand! Ze willen ons kranten sturen (!). Ons sportveld is bijna gereed. Velen van ons hebben sterke heimwee. Gelukkig geen last van al wilde ik dat we weer samen waren. De was terug. Morgen pakket. 4 stuks post! Ausweisen voor onze buurt. Alles wel. Heerlijke brief van de overste en van Ap. Juist een kaart aan hen. 10p brood en 10 pakketten onderweg op 6 okt. Hoopvol. Gort gekookt. Zeer genoten van brief overste.

---

²⁵ Graf von Rosen bezoekt namens Zweden diverse krijgsgevangenkampen, waaronder Stalag 369 Kobierzyn op 11-10-1943. Bron: D.J. Smit "onder de vlaggen van Zweden en van het Rode Kruis", pag 158.

²⁶ Hier wordt Eddy Glazenier bedoeld.

20 okt 1943

Fijn weer. Pakket van 10 sep. Veel suiker essence ingehouden! Pruimen nat. Het pakket verdween snel. Puffed gort in suiker gebakken. Chocopasta op. Niets om te koken zat erin. Dit weekend honger? Gisteren zeer goede Duitse deken ontvangen. Uit kantine: peer, pleepapier, schoenvet, sigarettenvloetitjes. Velen van ons enige dagen koorts. Vanmiddag de Brandlöschteich No 7 verbeterd. Na 10 minuten serieus spitten volkomen op. Uithoudingsvermogen dus nihil. Sergeant Kamphuis ([Sergeant 1^e kl. J.L. Kamphuis Kgf 104367](#)) politiek overzicht.

21 okt 1943

Lekker weer, buiten gegeten. De chocoladepasta bleek reuzel + cacao! Vandaar die vette lippen. Bange aan de dunne (reuzel). Kool + blokjes lekker dik opgekookt. Baden. Gewogen: 66 kg. Geruststellend. Met Bange rustig gekeuveld: hij voelt zich te individualistisch. Type-verschil. Te gehecht aan het door zijn familie gestuurde. Ik vind dit loopt ongezellig. Zal zien.

22 okt 1943

Dormanske was je maar weer eens bij me! Ouwetje. Dagen gaan vlug. Weer mooi weer. De suiker op (!). Talloze pakketten voor ons. Met Bange het kongsi probleem besproken. Studenten Comité in Genève opgave boeken verstrekt. Succes? Kongsi beperkt tot kookkongsi! Boedels gescheiden, morgen 3 pakketten! Aan het oostfront Russische vorderingen over de Dnjepr. Russische storing hoorbaar! Enschede zwaar gebombardeerd ongeveer begin oktober. HVV ontruimd.

23 okt 1943

De Piep jarig. Was ik er maar, met Dormanske had ik dat gezellig kunnen vieren. 4 jaar vaandrig, dus opslag! Goede inhoud 3 pakk! Wil zuinig worden, nog niet koken dit weekend. Windjack gescheurd. Mooie propagandastunt: Italiaanse aanslag op Hitler! Brief van Dory 15 okt. Dory heeft vakantie! Eivol gesnoept. Alle Sanovites, koekjes, bonbons, krikkridders en Verkade 's koek al op om 16.00 uur. Piep's verjaardag dus flink gevierd.

24 okt 1943

Vader jarig. Gisteravond kongsi met Frans en Jan aangegaan. We liggen elkaar maar. Interessant nieuws uit Holland uit kranten over moorden en bewapening N.S.B.-boeren. Bange diner aangeboden: erwtensoep+uien+prei; maizenapudding+appeltjes. Heerlijk zonnig weer. Gehele dag gekookt. Sigaartjes van Bange, Sanovites van Jan en Frans. Goede dag. Groot offensief in Rusland.

25 okt 1943

Veel wakker gelegen en sterk aan Dory gedacht. M'n vrouwtje. Melis-bulten. Flauwgevallen-donker. Om 5 uur licht al op. Steeds warm weer. Nieuwe kongsi zeer gezellig, na 4 uur nog een maaltijd. Laatste tijd zeer sterk verlangen naar Dormanske en naar te vormen home. Ook zin om te werken. Gunstig in Rusland.

26 okt 1943

Beroerd dat we geen brieven krijgen, we kunnen zo weinig schrijven. Kook de gehele dag in het zonnetje 2 x havermout, 1 x pudding. Berger is naar Stanislau om bibliotheek te halen. Morgen ongeveer 300 pakketten! Ineenstorting van het zuidelijk deel van het Russische front staat aangekondigd in de Krakauer van 23 okt. Ze zingen nu een heel ander toontje! De dagen gaan zeer vlug voorbij. 4 brieven Dory/Vader/Anneke gekregen. Fantastisch mieters. Een stukje thuis. Post van 19 okt! Veel wilde pakketten onderweg. Heerlijke post. Zelf morgen 4 pakketten, Frans 4, Jan 2. Moordkongsi! Leve de dag! Kniesteken.

27 okt 1943

Vannacht als alle anderen weer vaak gesast. Veel aan thuis gedacht. Ideale pakketten, waar halen ze het vandaan? Enorm gefratst. Franse liefdesgaven binnengesleept. Niets bedorven in pakketten van 20 aug! Brief van Dory van 20 okt. Interessant Frans bezoek. Enorme snoepdag. Reuze voorraad.

28 okt 1943

10 sigaretten en 10 kaakjes geïnd. Ook gisteren zeer fris, wilde brieven en pakketten verboden! Niets geschreven. Wim Ruyten terug. Downstemming bij de Duitsers. 1.000.000 man ingesloten aan oostfront? Nog 20 kaakjes en 10 sigaretten van de Fransen. De chocoladerepen van Frans zijn heerlijk. Taartjes van de kaakjes gemaakt. Optimisme over internationale toestand. Gezellige kongsi.

29 okt 1943

Herman jarig. Frans meel etc door de erwten. Macaroni+corned beef gekookt. Koud, mistig weer. Sinds enige dagen voldaan gevoel in de maag. Houden ontbijt over. Wat mis je in deze koude mistige dagen in deze woestijn van prikkeldraad en planken een entree in een kamer met lamplicht op de tafel, een WC met fonteintje, een huiselijke kring. Maar de oorlog is misschien gauw voorbij en dan komen we ook wel thuis. Dormanske wat zal ik jou nog meer waarderen m'n lieve vrouwke. Ouwetje! Schat.

30 okt 1943

Kil. Plaggen gelegd. Heb al flink buikje! Kapucijners gekookt voor vanavond. Dubbele rijksportie door Franse bonen. Gunstig. Droefgeestig weer. Rook ongeveer 20 sigaretten per dag. Heerlijke kapucijners. Om 18.00 uur in bed. Last van de knie. De kachel wordt al flink gestookt.

31 okt 1943

Zondag. Jan de Greef, Jan Verster en Hein Visser terug. Met Duits komt men in Polen ver. Eieren enz. enz. gegeten. Brood teveel! Behandeling door Wehrmacht en grenswacht 100%. Heerlijke zoete macaroni uit de keuken+eigen suiker en boter. Hm! Wasbeurt. Begin dik te worden. Heerlijke erwtensoep+appeltjespudding gevroten 's avonds. Grote eetpartijen. Vroeg in bed.

1 nov 1943

Gewassen met de ploeg. Last van de knie. Met Kuiper naar barak 14. Brief aan thuis. Lekker warm. Morgen 2 pakketten! Foto Dory?

2 nov 1943

Flink aangesterkt! Goed geslapen. Jan Dekker haalt m'n pakjes. 1 van 4 okt (heilbotlevertraan ingenomen) en 1 wild pakket. Gunstig!! Aan goede zorgen ontbreekt het me niet. Heerlijk veel geroosterd brood en koeken. Rijkskroten gegeten. Morgen weer pakketten, ook weer één voor mij. Boeken denklijk. Stijf verband om de knie. Merk dat ik van de vreet- in de eetperiode overga. Gunstig. Zou er weer een foto in het pakket gezeten hebben? Cadeau van Moeder. Geen mooier cadeau kan ze me geven. Kreeg 2 brieven van Moeder (Gunther) en Ap. Heerlijk. Piet Cox. Verdomd erg. Over de foto's ben ik niet gerust. Moeder en Dory schrijven er zo over, dat ik begrijp dat ze in het pak van 11 okt zaten. Wat voel je goed dat je de sigaar bent als je post krijgt. Doorbraak aan zuidfront en landing op de Krim. Gunstig! Nog 3 brieven, dus 5 totaal! Van 26 okt van Dory, Anneke, Wissink. Morgen 2 pakketten! Goeie dag.

3 nov 1943

Goed geslapen. Pakketten gehaald. Dory wat verrukkelijk, jouw heerlijk lachende kop!!! M'n lieveling. Mooi cadeau. Wat ben ik daar blij mee. Algemene bewondering. Leuk uniform. Rode Kruispakket no 12 van 18 okt en wild pakket van 20 okt vol kapucijners. Dat uniform staat Dory goed! Lekker gesnoept uit pakket. Nog geen dokter voor mijn knie. Schrift van Dekker. Wat voel je nu goed dat je zwaar de lul bent als je zo'n foto krijgt. Kop op. Dormanske je bent een kostbaar bezit, m'n grootste schat. Flink en veel gegeten o.a. Benalac. Alle koek, appels en gedroogd brood is al op. Opvallend slecht kunnen we ons concentreren bij het lezen. Franse dokter kneep in m'n knie. Pyranidon bij pijn. Warm houden. Mijn liefste schat Dory!

4 nov 1943

Vaak stellen we ons de thuiskomst voor aan S.S. (Staatsspoor) Daar zal je aan geloven Dory. In barak 14 worden veel liedjes gezongen samen met harmonica. St Nicolaas en Uil kun je nog zingen, zing dan mee. Gaarkeuken Leidse Gracht, alles Dory heb ik liggen overdenken. Boots Ko (Marinier) vertelde gisteravond weer frisse Marine-Naai verhalen. Koud. Gehele dag in bed. Vond een peer in de havermout! Bijna opgegeten. Veel met Kuiper gepraat. Aan één stuk van Dory's lachende kop genoten. Keulen en Düsseldorf zwaar gebombardeerd. Doorbraak vordert bij Gerzon, Krim dus afgesloten. Brief van Dory en Vader gehad. Haal me onmogelijke moeilijkheden in mijn hoofd over Dory, omdat ze de groeten van W. doet. Even aan de pieker. Geen officier later buiten Nederland. Officiersvrouwen. Wat donder, stop it!

5 nov 1943

Over de pestbui heen. Terug naar barak 17. Havermout met gecondenseerde melk gegeten, puffed barley+boter+suiker+gecondenseerde melk gegeten. Voor morgen in de grote keuken gezamenlijk koken! Kleine keuken bijna klaar. Glas veroverd, sergeant Brisé maakt mooi lijstje in de werkplaats.

Gunstig Dory. Natte sneeuw. Heb flink buikje gekregen! Pakketten aangekomen. Kamphuis beluisterd in barak 10.

6 nov 1943

½ jaar in krijgsgevangenschap! 's Morgens en 's middags zeer druk in de bibliotheek gewerkt. Aardige collectie. Brief van Ferry gekregen! Blanco brief gekregen. Frans lekker taartjes gemaakt. Lekker warm in barak. Maandag pakket, Jan 2x, Frans 1x. Vandaag 3x enorm zware pudding gegeten. Ook nog bruine bonen.

7 nov 1943

Zondag. Menu: brood, griesmeelpudding, massa's pannenkoeken+koekjes a la Roenburg ([Sergeant P.A.C.M. van Roenburg Kgf 104402](#)). 2 blikjes capucijners +rijkspot, waarin varkensvlees. Zonnig weer. Voel me weer 100%. Vrolijk. Bezoek gehad. Gevoetbald. Heerlijk weer.

8 nov 1943

Zonig. Goede pakketten. Geheel bij, kreeg er een van 27 aug. Bibliotheek gewerkt. Kerstbrief afgemaakt en weggestuurd. Lijstje ontvangen en Dory ingelijst. Gelezen. Geen verkeer meer in de Schelde: Engelse vliegtuigen.

9 nov 1943

Erewacht Fransman. "Dory opgehangen", verhuisd naar Bange's plek. Engelsen en Amerikanen geland in Dardanellen!(?) Aardige brief van de bakker. Verdomde aardige. Weer blanco brief gekregen! Keurige bediening.

10 nov 1943

Bibliotheek. Weer een lekkere Chief Whip. Rokerij gaat hier nogal. Baard-, patience, bridgewedstrijd in december enz. Ben toneelspel aan het schrijven "Romeinse liefde". Morgen 3 pakketten!

11 nov 1943

Wapenstilstandsdag. Han Huet ([H. Huet Kgf 97750](#)) jarig. Door ontluizing geen pakketten. Afgang! Weer gewogen: 67.9 kg! Bijna 2 kg aangekomen. Frans het meest aangekomen, Jan tussenin. Het Rode Kruis moeten ze hangen! 6 zegels in plaats van 8, anders te grote drukte! Gisteren en vandaag geen post voor me. Sperziebonen gekookt uit pakket. Over december geen pakketten waarschijnlijk. Morgen nu totaal 5 pakketten halen! Fantastisch. Kom dan op nr 20. Kongs 3 moet er in totaal 10 halen. Gunstig! Enige dagen terug zagen wij een duidelijke fatamorgana, wit sneeuwlandschap, hoger dan eigenlijk landschap en nog witter. Dory!!

12 nov 1943

1 boekenpakket, 2 wilde en 2 zegels. Van 25 okt. Fantastische inhoud, weer foto van Dory. Ook 1 want. Waar halen ze het vandaan? Frans en Jan ook uiterst gunstig. We eten flink. Zeer wild pakket uit Vreden! We hebben een aardige voorraad. En.... Morgen weer een pakket. Vorige foto van Dory leuker. Stofberg – Kuiper uiteen. Stofberg weer eens een afgang. Bange slaapt zacht maar stil in. Brief naar huis geschreven. Blanco kaart gekregen. Met ? over Amsterdamse kroegen gepraat.

13 nov 1943

De bossen op de heuvels hebben schitterende herfstkleuren. Sommige dagen kan je zo echt de pest in hebben. Dory. De radio is kapot. Jammer. Het roggebrood smaakt mieters! Pudding+capucijners. 20 nov – 31 dec geen pakketten. Afgang. M'n Frans mag ik wel eens ophalen. François. Graaf! Ben m'n brieven..? in 't schrift aan het schrijven.

Tekening door Thijs van der Horst?

14 nov 1943

Zondag. Zacht weer. Jan aan de dunne. Heb flinke buik, begin verzadigd te raken, hoewel natuurlijk steeds lekkere honger. Zouden ze het thuis zo hebben? Maar we hebben het ook zoveel beroerder gehad en eten is eigenlijk, buiten lezen het enige dat je hier kunt doen. We zullen ze onze recepten eens voordraaien. De laatste dagen heb ik het zo druk met lezen, schrijven enz, dat ik aan vele dingen niet toekom! De dagen vliegen dan ook om. We zitten hier toch al lang en je kunt soms sterk naar Holland hunkeren. Bruine bonen en stroop gegeten + havermout. Met Vronik ([Wachtmeester C.M. Vromik Kgf 104384](#)) over mijnen gepraat. Wat kun je innig naar je meisje verlangen, naar een zoen, naar haar. Dory!

15 nov 1943

Jan afgeknapt: maag. Barak 14. Weer lijst van de Offiziersanwärter ingediend. Toch niet: entgültig?! Gisteren de vitamines van de overste uit de Prüfung ontvangen. Vandaag Pik en Blonk ontvangen. Ben er zeer mee in mijn schik. Morgen een pakket. Twee brieven gekregen, een van Dory en een van Anneke. Heerlijk weer iets van hen te horen. Post doorgelezen, kaart aan Wielens.

16 nov 1943

Natte sneeuwjacht. Vies. 's Middags mooi weer. Klompen gehaald en passend gemaakt. 's Avonds pakket gehaald, nr 21. Zeer gunstig: foto's en basterdsuiker.

17 nov 1943

Modder. Sneeuw. Klompen versierd. Was gedaan. Sjitomir (110 km west van Kiev) in Russische handen. Kreeg brief van Moeder en een van Anneke. We moeten evacueren. Pech.

18 nov 1943

Poolse vr. op hoofdbureau! Leeuwenstein reuze viespeuk en sloddervos in de keuken! Hoop dat hij verbeterd. Roemburg eruit. Ga misschien geschiedenisles geven. Brief van Van Leeuwen ontvangen! Adspiranten krijgen 8 zegels per maand! (Zegels met terugwerkende kracht! 14 zelfs bij Bange). Kinderverlamming heerst er in Holland.

19 nov 1943

Brief aan Dory. 1 pakket met erwten (wild), Jan 3 pakketten. Gunstig. Jan iets beter. Aardige bonen en erwten voorraad. Gehele dag in actie. Doodmoe. Morgen een extra kaart nog van Przemysl. Aan stoppen, naaien en toneelstuk kom ik gewoon niet toe. Gehele dag gevuld!

20 nov 1943

Weer Zaterdag. Tijd gaat vlug. Vannacht liggen piekeren over Dory, thuis. Kan ze na evacuatie nog logeren? Pakketten van gisteren opgegeten. Jan knapt op. 's Avonds met Thijs op visite. Mieters. Sjitomir weer in Duitse handen! Afgang.

21 nov 1943

Kaart aan Siep&Co. Gelezen. Jan opgeknapt. Frans lekkere pudding gemaakt. Verder bruine bonen+puffed barley+kwark+jam. Ga niet verder met toneelstuk. 's Avonds met Aja en Thijs op visite.

22 nov 1943

De tijd schiet op! Bijna onmerkbaar worden herinneringen vager maar een innig verlangen om een stil samen te zijn brandt in mij. M'n vrouwtje. Eigenaardig zacht weer. Zonder jas. Blanco kaart. Onbeschoft optreden van Huet t.o.v. beroepsonderofficieren. Moeder en zuster van Jan jarig. Gort+appelmoes+gezoet roggebrood. Kwark van de Fransen.

23 nov 1943

Pannenkoeken gebakken. Morgen Frans 6 pakketten, Jan 1. Tegenwoordig bewaren we al iets van onze pakketten, zo aten we vanavond Verkade sucadekoek+boter(1 ons shag=1/2 pak boter, Jan ruilde het). Zonnig zacht weer. Standrecht in Krakau. Polen weigeren ghetto af te breken, 30 terechtgesteld. 18 ziekenhuizen in Krakau. Expres veel gelezen om niet te kankeren en te piekeren. Een verandering zou me weer goed doen. Hoop op post van Dory binnenkort.

24 nov 1943

Frans met fantastische pakketten o.a. boterletter en boterspeculaas!! Ontluisd. Eindelijk overgegaan tot bridgeles van Fransen.

25 nov 1943

Voor 10 sigaretten kaart overgenomen, laten versieren door Thijs voor Dory's verjaardag en weggestuurd. Brieven van Nederlandse en Internationale Rode Kruis. Officieren 8 zegels! Oploepjes etc in Krakau. Berlijn gebombardeerd. Eerste bridgewedstrijd gespeeld! Verhaal van Joop.

26 nov 1943

Tom koffer prima gemaakt. Lees steeds veel. Om 16.15 uur ontving ik 5 pakketten! Een van 22 nov, o.a. blikvlees. Een van Wielens. Prima! Een wilde van thuis: capucijners. Alles prima. Wielrijdersdas ontvangen. Lezing schipper Weerdenburg ([Sergeant Majoor G. van Weerdenburg Kgf 104597](#)). Onze flinke voorraad in Frans' kledingkist ondergebracht. Flink gesnoept. Post veel later dan pakketten! Dory had ik je maar hier bij me.

27 nov 1943

Kledingpakket van Jan en Bange leeggegapt.

28 nov 1943

Zondag. Thijs tekent portret van me! Mooi weer. Veel vliegen. Heerlijke havermoutkoekjes gebakken. Flinke buik gekregen.

29 nov 1943

Hoop op post. Gomel gevallen. Bremen, Stuttgart en Berlijn gebombardeerd. Enorme aantallen fosforbommen gedurende 5 nachten over geheel Berlijn, o.a. 25/26 nov. Brandde overdag. Krieg ist krieg, hopelijk komen we gauw uit de rotzooi! Thuisvaren. Lezing van Omens ([Sergeant J. Oomens Kgf 104098](#)) over pygmeeën.

30 nov 1943

Nog steeds enigszins pestbui. Ook dit kamp gaat vervelen. 2 ontsnapt bij Fransen. Thijs . Rüdiger probeert arbeiders te werven. In een snoepvlaag de 2 chocoladerepen opgegeten. Jan morgen 6, Frans 6, ik 2 pakketten! 14 stuks: 28 kg! Zo, mooie voorraad. Brief van Ap gekregen. 25 Zloty van v. L. geleend.

1 dec 1943

Prüfers naar Krakau; geen pakketten en geen post. Morgen. Algehele stemming daalt. Niet koud.

2 dec 1943

Natte sneeuw. Schitterende pakketten ontvangen, o.a. de andere want. Mooie koekvoorraad voor Sint Nicolaas. 28 blikjes in depot. Na bommen op Berlijn geschreeuw in de straten. 200.000 daklozen in Wuppertal! Twee blanco brieven voor december gekregen. Wat zou Vader doen? Waar zouden ze gaan wonen? Morgen misschien post, "Spel van 16" bevat goed. Brief aan Dory begonnen.

Conferentie Roosevelt, Churchill, Tsjang Kai Sjek te Teheran. Laatste aanbod aan Duitsland!! Hoe zal dat aflopen?

3 dec 1943

Ruyten 5 dagen bak. Spel van 16 gespeeld. Met Veen ([Sergeant O.G. van Veen Kgf 104437](#)), Maat ([Wachtmeester J. Maat Kgf 104465](#)) en Wessels ([Sergeant A.J. Wessels Kgf 105397](#)) Sint Nicolaasavond georganiseerd. Met 12 geleende sigaretten voor 15 sigaretten een brief geruild. Menu's getekend voor 5 december. Brief van 22 okt (boekenlijst Europees studenten hulpfonds) beantwoord. Krijg 2 boeken. Mieters. Weer pakketten! Gunstige pakketten! En een brief van 20 nov en een van Gwen. Reuze aardig. Wat ben ik blij mijn lieve vrouwtje. Enorme voorraad. Gelukkig geen evacuatie weer voorlopig.

	Datum	Grund der Verurteilung	Strafmaß	Verbüßt, Datum
Strafen im Nr.-Bef.-Bogen im Nr.-Bef.-Bogen	6.10.43	Stahl auf Transport	27 Tg. geh. Arrest	7.10. - 28.10.43
	26.11.43	am 25.11.43 ohne Erlaubnis gegen die Anordnungen des Kommandanten	5 Tg. geh. Arrest	3.12. - 8.12.43
	29.6.44	Unabhängig des Fotografierens am 19.6.44 ohne Erlaubnis vom Sammelplatz entfernt.	3 Tage gelinder Arrest	8.9.44 - 11.9.44

Fragment Personalkarte Wim Ruyten (Kgf 105620) met de straf van 5 dagen

4 dec 1943

Pudding en moes voor morgen gekookt. Op het oog veel belangstelling voor de geschiedenisles. We zullen zien. In Kobierzyn Duits officier neergeschoten. Ganzenbord groot succes (v. Veen). Het belooft een goede Sint-Nicolaas te worden. Voor de laatste nieuwe shag een brief geruild. Nu kan ik flink schrijven. Alle oud-militairen die een Ausweis hadden, moeten zich melden. Ze kunnen niet in krijgsgevangenschap maar voor de arbeidsinzet. 25% overheids personeel moet ook weg. Het vriest harder. Zwaar geoefend in barak 15 op toneel en met de muziek voor Maandagavond.

5 dec 1943

SINT NICOLAAS. Piet Krediet jarig. Zondag. Vriest, toch niet koud. Thijs als Sint-Nicolaas. 's Morgens Ovomaltine (2x)+boterletter+boterspeculaas. Dan ons diner met Veen, Wessels en Maat! Succesvol ganzenbordspel. Heerlijke koffie. Pannenkoek verkeerd: boter, stroop, koek, kunsthoning, jam, suiker, chocoslak! Jan Bogaard ([Vaandrig J.K. Bogaard Kgf 107573](#)) werd goed bedacht. Dag vloog om! Zouden ze thuis ook zo gegeten hebben?

6 dec 1943

Deze week kamerwacht. 's Middags fancy-fair met muziek, rad van avontuur etc. Scheermesje gewonnen. Zonnig vriesweer. Steeds 2 dekens en trui+windjack overdag. 's Avonds afgang feestavond. Berger zegt me dat het Benoordenhout geëvacueerd is. Dory ik heb veel aan je gedacht, wat zal de toekomst ons toch brengen? Lieweling. Piekeren.

7 dec 1943

Weer eens heerlijk geslapen, niet als gewoonlijk om 4 uur al wakker. Woeste geruchten over Amerikaanse pakketten. Deze zijn voor de Fransen. Wel gewone pakketten. Jan 1, ikzelf 3x, waaronder 2x boeken. Heb eerste geschiedenisles in elkaar gezet. Blanco kaart gekregen. Spel van 16 wordt zwaar beoefend. Leuk pakketje van Van Leeuwen.

8 dec 1943

Leipzig zwaar gebombardeerd. Een doos kerstversiering van het Nederlandse Rode Kruis voor Tromp. Met kerstmis komt Vaandrager ([Predikant J.H. Vaandrager Kgf 32043](#)) uit Stanislau, met Nieuwjaar de Aalmoezenier. Een pak sneeuw! Geheel niet koud. Begonnen met Duitse les aan Vronik te geven. Kaart Dory.

Vaandragter zittend in het midden (foto uit Stalag 371 Stanislaw)

9 dec 1943

In Altengrabow weer een Sergeant van ons overleden. Ook is Zl. 59,- eindelijk uit Altengrabow aangekomen. Slechts 55 sigaretten uit de kantine. Goed gericht schot op prikkeldraadtoerist gisteravond. Druk om geschiedenisles op te zetten. Fijne brief van Dory ontvangen. Van het Deens Rode Kruis krijgen we blikjes melk (2 p/p), van het Hollandse Rode Kruis de Denksport!!! Dory geschreven. Wat is ze toch een heerlijke schat.

Besneeuwde barakken Stalag 369 (afb. uit „Jeńcy wojenni w okupowanym Krakowie 1939–1945”, Tomasz Owoc)

10 dec 1943

3 schoten op de bieters! Jan het revier in met koorts. 3 in 1 dag ziek, ongeveer 40 graden. Toon en Thijs op diner uitgenodigd op 19 dec; prachtig Thijs 20 dec jarig. Subtiel dinertje! Een wagon pakketten aangekomen! Amerikaanse? Dan begint een zeer goede tijd! Kreeg het boek "Wind in de zeilen" uit de Prüfung. Schrift uit de kantine. Na afschrijving uitgaven kantine nog ongeveer 30 Zl. Kaart van Dönselmann. Verdomd aardig. Het zijn Engelse pakketten, zoals wij in Przemysl ook kregen. 582 stuks, 58 gegapt. Spaanse boeken van Berger gekregen+Hollandse bloemlezing.

11 dec 1943

Jan flink koorts. 35 leerlingen op de eerste les. Record! Hoe zou het volgende week zijn? Goeie bui. Scherpe oostenwind. 6 man in het hospitaal.

12 dec 1943

Zondag. Gisteren erwtensoep met worst gegeten! Van het Deense Rode Kruis krijgen we 2 tonnen haring. Groot alarm: 1 kist Engelse sigaretten en 1139 Amerikaanse pakketten nr 9 gelost. 1 kist sigaretten en 101 Amerikaanse pakketten gegapt.

13 dec 1943

Serieus met Spaans begonnen. Koud.

14 dec 1943

Brief van thuis: evacuatie. Nieuw adres: van Kinsbergenstraat 156l. Heb Frans de ligging laten tekenen. Rot. Dit leeg nummer, geen begrip. Engelse pakketten uitzoeken en uitgeven. Kouder. Kaart naar het nieuwe adres. Flink gesnoept van ons pakket. Morgen nog 1/3 ontvangen!

15 dec 1943

We eten als vorsten! Creamed rice, apple pie, allerlei soorten vlees. 85 sigaretten (Pall Mall Medium!) gekregen. Thee voor Moeder en Dory gereserveerd. Melk en Meat geruild voor 60 sigaretten, ieder 20 sigaretten. Gunstig. Heerlijk, zal er ook wat reserveren voor Piep, Ap enz. Gunstig wehrmachtsbericht. Vanavond evenals Vrijdag j.l. ook nog gewone pakketten. Wij zijn er niet bij. We hebben wel een enorme voorraad. Steeds vol gevoel. Voor een krijgsgevangene zijn we in het Walhalla! Bespreking diner 19^e december.

16 dec 1943

Veel energie: vechten, zingen. Sjeff heeft het aan de lever. Ook Nieuwenhuijs en Van Lieshout hebben geelzucht. Thijs en Verster aan het kotsen. 2 x loeiend luchtalarm vannacht en vliegtuigen gehoord. Pakket had dus succes. Landingen en Frankrijk. Turkije in oorlog? Top, Nieuwdorp en Schalken opgenomen: geelzucht. Fijn, 2 brieven van huis. Reuze rommel met die evacuatie. Ze sturen weer wilde pakketten. Leuke foto van Moeder. Inschrijving kg. Depot+adresverandering Rode Kruis. Eindelijk weer baden. Brief aan huis. Lijst van ons niet op Departement van Defensie, via die lijst o.a. 30 King rolletjes. Nederlandse Rode Kruispakketten verstuurd.

17 dec 1943

Het peellkartofel drama heeft tot gevolg gehad: Adjutant Dekker afgezet. 's Avonds niet gegeten. Krijg 8 stuks post! Machtig. Holsheuer, mevr Weekenstroo, 3 Dory, 3 thuis. Mieters verslag nieuwe huis. Menu's geschreven voor Zondag. Kaart aan Dory.

18 dec 1943

Het vroom 19 graden. Zon. Lijkt niet zo koud. Gehele dag menu's versierd. Vast soep gemaakt voor morgen. Thijs fokte heerlijke eiercake. Jan ziekjes. Dory! Morgen! M'n heerlijke schat.

19 dec 1943

ZONDAG. -20 graden. Toch niet zo merkbaar. Zon komt door. Dan best zonder jas. Tussen Thijs en Frans ochtendsigaret gerookt. Dory je moest hier zijn. Potdomme! Jan in bed. Geelzucht neemt toe! Ds Vaandrager is er nog niet. Tine van Toon ook jarig. Gehele dag druk met voorbereidingen. Gunstig! Om 4 uur begonnen met 2 kaartspelletjes. Tot 09.15 gevoren meer dan enorm, zie menu. Jan 5 gangen aan tafel. Volkomen geslaagd op afknappen af. Alles 100%. Dory had het zelf moeten meemaken. Schat, nog heel, heel vele jaren.

20 dec 1943

Thijs jarig. Zware regen! Glad. Melige dag. Zl. 60,- ontvangstbericht van Emissionsbank Przemysl. 3 talen, 2 handtekeningen! 18 nov uit Przemysl verstuurd naar Nehrybka. 12 okt uit Holland! Wanneer zou het overgeschreven worden? Diner goed bevallen, Jan ziekjes. Geelzucht? Hessel opgenomen. Buikpijn, vieze boeren. Norit.

21 dec 1943

Dunne! Dan ook weer O.K. Kaarsen voor kerstmis geschilderd. Jan in het Revier met geelzucht. Piet Krediet ook. Krijg 2 wilde pakketten! Van wie? Gunstig! Van Douwe's moeder. Van Spaans of geschiedenis komt weinig. Toch hele dag druk. Weer Hollandse kranten van Rode Kruis. Groot pakket van Wielens: boter, brood, gort enz. Van Mevr Jongmans: borstplaat, boter enz. Brief! Vitamine C en Davitamon. Goed afgelopen!

22 dec 1943

Onze aardappelen opgebakken. Heerlijk. Brief van 16 nov gekregen. De mieterse boeken gekregen. Geregeld komen kranten binnen. Reuze. Wat hebben ze toch een zwarte last!

23 dec 1943

Brief van Dory! (18 nov) Op grote schaal militairen opgepikt rond 15 dec. Thuis van ons pakketje gekregen van het Rode Kruis. Pakketten gaan in december gewoon door. De eenheidspakketten zijn onderweg, met goede inhoud. Bezuidenhout ook ontruimd. Majoor Marcelis hartaanval. Brief van Smiet. Kaart aan hem. Fijne kerel. 6 kisten appels van het Rode Kruis. Het Amerikaans pakket gekregen. Heerlijke sigaretten. 2 appels p.p. Hoe krijgen we het op? Geschiedenisboek uit Genève gekregen. Ontving van Ap, Luijten, Dory, Anneke 2x, Moeder nog post. Wat een dag! Geen wilde pakketten meer gevraagd in brief naar huis.

24 dec 1943

Gaan 2e kerstdag met van Kessel ([Sergeant B.H. van Kessel Kgf 104416](#)), Vronik, Maat, Wessels, v. Veen, Frans en ik gezellig dineren. Gehele dag druk met menu's klaarmaken. Licht uit 01.30 uur.

25 dec 1943

1^e kerstdag. Sneeuw. Frans en vannacht veel lawaai. Reveillon Français gesproken. Gehele dag godsdiensttoefeningen in barak 15. Vorig jaar kwam Dory nog onverwacht over. Zelf erg druk met diner voorbereiden. Jan gaat vooruit. Toch vroeg licht uit.

Aalmoezenier van der Maden, zittend in het midden (foto uit Stalag 371 Stanislaw)

26 dec 1943

Sneeuw. Voor het gewone eten bakken Frans en ik aardappelen en vlees op. Diner voorbereidingen. Velen in de put. Geen last van. Mooie dubbele tafel. Gezellig lachvol diner. Heerlijk. Wijdingsavond met kerststal en koortje. Een der koorleden kots! Velen, allen lopen met de broek los! Klijberg verloor onze weddenschap. Blok 3 kocht en at een paard voor 28 repen! Veel plezier met van Kessel.

27 dec 1943

Toon braakte! Gehele dag zoet met woestijnpet overtrekken met mijn slaapzak. Kaart aan Dory. Onze barak appèl binnen. 12 man in Revier! Velen bedziek. 'n Mooi geheel.

28 dec 1944

Scharnhorst gezonken! Landing bij Calais? Russisch front O.K. Brief van Bets en antwoordkerstkaart. Vork gebroken. Mooi vogeltje van Moeder op de kaart. Weer ontluisd; ik woog 76,6 kg. Dus 7,6 meer dan toen ik wegging en 8,7 aangekomen van 11 nov. Morgen 2 boekenpakketten: uit Genève en van thuis.

29 dec 1943

Voor het eerst 1,5 uur gelopen buiten met van Kessel. Goed voor de lijn. Van werken komt weinig de laatste weken. Fijne brief van Ap gekregen. Mieters. Moet hem gauw weer eens schrijven. Weinig schrijfgelegenheid. Russen ten Z-W van Sjitomir, Engelsen in Calais? 's Avonds weer 1,5 uur gewandeld met van Kessel. Gezellig.

30 dec 1943

Geruchten over landingen in Frankrijk blijven aanhouden. Jan doet me af en toe onplezierig aan! Weer een Amerikaans pakket gekregen. Avondwandeling. Gejokerd.

31 dec 1943

Oude jaar. Prima pannenkoeken gebakken. Sneeuwval. Blauwe sneeuw in de zon. Lekker gewandeld. Het valt me op, dat ik nog weinig in dit boekje geschreven heb over mijn innigste wens: snel trouwen met mijn schat Dory. Nooit zullen jullie ons leven hier voor kunnen stellen. Later zal ik eens wat klaarmaken. Onze kooktechniek staat hoog! Lezen en koken. Van werken komt er weinig. Uit Genève twee boeken gekregen: Le role sociologique de la guerre. Capt A. Constantine met aanhang Steinmetz en een psychologisch boek: Jakob Burchhardt: Zum Sehen geboren. Van thuis: boek van Crone, spraakleer, drie novellen. Laatste tijd erg beleefde moffen! Zeer geslaagde OZO-avond tot 01.00 uur. Tombola, Cowboys, toneel etc. Zeer geslaagd Tomasvaer en Pieternel van Frans. Jan Verster en Thijs speelden het. Wilhelmus gezongen. Gevallenen herdacht. Om 02.00 uur naar bed. Koppijn. Veel met gedachten bij Dory en die ellendige afscheidsdag. Europa actie zeer goed.

1 jan 1944

Zon. Tot 11.00 uur geslapen. Van dozen een boekenkast boven het voeteneind geconstrueerd. Portret van Dory gunstiger verhangen. Ik zie haar nu recht in het gezicht. Jan knapt flink op.

2 jan 1944

Zondag. De Russen in Litouwen, Newel gevallen. Berlijn op 31 of 28 dec 13 uur lang gebombardeerd. Draag steeds de woestijnpet. Model krijgsgevangene met snor en bakkebaarden! Voel me anders best de laatste tijd en mis Dory heel erg. Schat, nu al 8 maanden. Mijn bed van tochtvrij dekenschut voorzien. Thijs ziek. Lees veel. 2 a 3 x per dag balkan²⁷.

3 jan 1944

Hevige dooi. Modder. Gisteren harde vrieswind. Gek weer. Brief aan Dory begonnen. Nieuwe romans uit Genève in bibliotheek gezet. Post van Dory (2x) en van Hilversum gekregen. Fijn! Hé schat, was je hier! Hollandse pakketten gearriveerd. 8 mud inhoud. Het geheim Bogaard opgelost: N.S.B. ouders. Sneu.

4 jan 1944

Brief van thuis gekregen. Fijn. De tekening hebben ze gekregen. 8A (of Pa?) ook krijgsgevangen. Foto Anneke gekregen. Pakketjes bonen onderweg! Ontvangen 1 pak capucijners. Thijs opgezocht met Toon. Brief aan Dory afgemaakt. Geen wilde post meer.

---

²⁷ balkan = w.c.

5 jan 1944

Mooi sneeuwveld en zon. Eerste gymnastiekles gehad. Kreeg 6 brieven! Van de overste van Fahrenpost, Dory, Moeder en ex Anneke. Brantje hoestte zijn rookkaart op! Mieters. Dory, mijn verlangen naar je is enorm. Lieve, lieve schat. 2 uur gewandeld met Balt 's avonds. Mieters. Dory, wat verlang ik hevig naar je. Ik verlang naar jou, je haar, je zoenen, je jurken. M'n schat Dormanske.

6 jan 1944

Luchtalarm. Vliegtuigen. Geymnastiekles bevalt goed. Morgen weer 400 pakketten en de Hollandse pakketten. Bridgeles van Majoor Erkens ([Sergeant Majoor C.A.J. Erkens Kgf 105056](#)) gehad. Mooi weer. 3 Deense haringen gehad! Moord-afmetingen. Don Smits ([Sergeant D.W. Smits Kgf 105284](#)) alias Jan van Schaffelaar. Reuze keet. 4 man trachten van Noord uit bed te sleuren.

7 jan 1944

De Russen zouden over de Poolse grens zijn. Hollandse pakketten gekregen. Prima. Ook Deense melk. 3 blikken per 2 man. 's Avonds O-Hell gespeeld. Jan betert steeds.

8 jan 1944

Steeds sneeuwstorm. Ben soms somber en zie krijgsgevangenschap zonder eind. Zelfs portret van Dory opgeborgen! Bekijk ze compleet elke avond. Maat voor battledress genomen. Eerste nummer kampkrant gekocht²⁸.

Eerste nummer van "Luister eens uit" (coll. Johan van Hoppe)

9 jan 1944

Kaart aan Anneke. Verlang hevig naar verandering. Daardoor soms korrelig. Thijs moet aan de lymfeklieren geopereerd worden. Pijnlijk. Jan steeds beter. Voor het eerst mijn pap niet opgekund. Steeds meer schertsvechtpartijen. De hele barak loeit dan. Opmerkelijk is dat ik nu terugdenk aan een stadsbeeld (frans enz.) of landschapsbeeld uit Holland, niet meer zoals vroeger aan ons huis of andere meer bepaalde dingen. Toch verlang ik deze dagen enorm naar Dory. Ook naar actie om weer over de wegen te donderen. Scholder blijkt getrouwd te zijn met de dochter van Ap's muziekhandelaar! 'n Lief mens op de foto.

---

²⁸ Vanaf kerstmis 1943 verschijnt het eerste nummer van: "Luister eens uit". De kampkrant voor Stalag 369 Kobierzyn met allerlei artikelen, puzzels, tekeningen etc. In totaal zijn er 7 nummers uitgegeven.

10 jan 1944

Brief van m'n Dormanske van 10 dec. Morgen komen 95 nieuwe onderofficieren hier. Fijne brief van Dory. M'n kindeke! Minderwaardige uitingen t.o.v. de komende Nederlanders van Aja, Lentscher ([Sergeant H. Leutscher Kgf 105262](#)) e.a. 's Avonds komen de mensen. Mühlberg. Daar zeer goed. Alle nationaliteiten: Z-Afrikanen. Mieters. Veel vrijwilligers op 10 Mei 1940 voor Nederland. Nog 3 nieuwe erbij; o.a. de Haas ([Sergeant J.M. de Haas Kgf 274208](#)), veterinaire student. Veel nieuwe verhalen. 's Nachts enorme sneeuwstorm. Zwager van Sjef v.d. Voo er ook bij. Russen trekken steeds verder in Polen.

11 jan 1944

Veel nieuwe verhalen van de nieuwe mensen. Over Shiks, kleine Serven enz. enz. (Beerman begraven)

12 jan 1944

Russen bij Rowno. Ciano en 8 Italiaanse generaals gefusilleerd. Ongeveer 130 Engelse vliegtuigen vannacht neergeschoten. Lemberg geëvacueerd! De Franse zieken als een haas terug. Stanislau? Wat eventueel met ons. Ook geëvacueerd? Hoop van niet! Kaart van Wielens ontvangen. Jan terug. Kamphuis geeft ons nieuwe moed. Russische front O.K.

13 jan 1944

Gevechten in de barak nemen toe. 2^e geschiedenisles gegeven. 3^e Amerikaanse pakket ontvangen. Heury ontmoet. Jan O.K. Cheesekaakjes en coffee tegen 3 pakjes Amerikaanse sigaretten en 1 pakje Consi geruild. Hevige gevechten op de middenstelling. Enorm gebuit. Klein brandje. Russen bij Tasnipol.

14 jan 1944

Sneeuw. Uit krant 6 jan: mijn vriend Beerman is overleden. Hij was een goede kerel, een prettig man. Dat hij in vrede ruste. Kaart aan Dory. Russen 80 km over Poolse grens. 200 km rond Lemberg krijgsgevangenkampen ontruimd bijvoorbeeld Stryj. Stanislau dan ook²⁹? Volgende evacuatie wij aan de beurt!

We zullen veel achter moeten laten. Feldwebel Süss uit Przemysl ook hier. Italianen daar weg! Morgen 7 pakketten! Brief van thuis met foto Anneke. Opgewonden stemming in de barak: zingen, vechten. Ap werkt weer. Pakket van Thea, Martien getrouwd!! Ik krijg bericht van ziekte Bange Sr. Nieuwdorp krijgt bericht van overlijden Bange Sr. En dat juist bij de gevoelige Gerard.

15 jan 1944

Brief van Afwikkelingsbureau: we krijgen geen salaris. Afgang. Bange zeer onrustig geslapen. De leraren ontvangen een blok prima schrijfpapier en potlood. Best te gebruiken. Enorme voorraad eten gekregen!! Mieterse foto's van Dory en Ap. Schitterende foto's. Fijn. Ap! Ouwe jongen.

We hebben een keur van nieuwe artikelen: rijst, margarine, boterkrans, meel enz enz. Ook de puttees.

16 jan 1944

Zondag. Terwijl ik aardappelen zit te bakken bericht dat wij (41 adsp.) vannacht om 12 uur al weg hadden ontmoeten! Dus op reis. Waarschijnlijk naar het nieuwe Schildberg (Res.Off.). Reuze sensatie. We zijn met 42. Wie blijft er achter? Jan Dekker? Hopelijk niet. We zullen afwachten. Jan van Noord tekent ons zeer snel en juist uit. 's Avonds Adjudant Dekker, Opperschipper Heerschap en Majoor Tromp op visite. Moppen, zang, voordracht. Zeer geslaagd. Boek Louis Frenker puik.

17 jan 1944

Lange onderbroek met het oog op de reis aangetrokken. Zou ik Witsenburg etc zien? Ontluisd. Gaan we morgen? Gepakt. We gaan naar Stettin. Henk vindt 2 dode muizen in z'n koffer! De Feldwebel beweert dat we morgenvroeg of morgenmiddag weggaan. Jammer, het was hier goed en ik had er vele vrienden. De brief naar huis kan ik niet volkrijgen, dus maar misschien elders verder. Het weer is zacht. De reis zal wel lang zijn.

---

²⁹ Tussen 10 en 12 jan 1944 vertrekken 3 transporten van Stalag 371 Stanislau naar Oflag 67 Neubrandenburg.

18 jan 1944

Kantine-inkopen: schrift, plee-papier. Guur. We gaan, maar wanneer? Veel boeken achtergelaten. Woog gisteren 77,8. Majoor Marcelis naar de "Irrenanstalt". Speel veel O-Hell. Vrijdag 3 pakketten voor me. Hoe mee te krijgen?

19 jan 1944

Margriet jarig. Toespraak Schipper. Dolle hospartij met afbraak en waterballet. Het wachten op het vertrek maakt ons melig.

20 jan 1944

Weer appèl buiten. We gaan in 3 groepen weg. Ik in I, Jan en Frans in II. Visser blijft hier!? Dinsdag gaan weg in I o.a. Thijs. Met 14 man, dus een D-trein?! Pannenkoeken gebakken. Schoon schip op hoog bevel. Tafels gemold. Toon rapportje wegens niet groeten van kampcommandant. Thijs ook reeds rapportje! De kongsi gaat dus in zijn geheel de bak in! Italiaanse speld geruild voor 1 pak Roxy. Fijn speldje voor Dory! Mooi aandenken aan Kgf en aan de Italiaanse officier! Geen post en pakketten voor ons en de Fransen. Opvallende storing. Oorzaak?

21 jan 1944

Morgen krijgen we onze rugzakken terug! 3 wilde pakketten, 2 van thuis en Dory, 1 van Wielens. Met roomboter. Dory stuurde alleen voor 6A bonnen brood. Engels en v.d. Meer terug. Vader van Wim Schalken overleden, lazen we in de krant. Beroerd, na Bange nu Wim en alle twee op zo'n rotmanier. Morgen weer veel pakketten. Zou ik ze nog mee kunnen slepen? Er is weer wat post. In Stanislau 309, 254 of 24 officieren ontsnapt via gang. Twee sliepen hier vannacht. Stanislau verplaatst. Waarheen?

22 jan 1944

Rugzak terug! Kreeg uit Genève "Italien" en "Japan in der Welt". Eet de laatste tijd weinig. Steeds voldaan gevoel. Laatste twee dagen zeer opgewekt. Kan soms zo hevig naar Dory verlangen. M'n schat, met al haar liefs en zachts. Dormanske, ik hoop spoedig bij je terug te zijn. Vaak bekijk ik je foto's. Wat doet me dat goed.

23 jan 1944

Zondag. Heel zacht. Begin voorjaar. Frans eet veel. Jan en ik weinig. Koffers overgepakt, gewicht beter verdeeld. O-Hell gespeeld.

24 jan 1944

's Nachts om 2 uur grote brand, de Franse toneelbarak op 40m afstand volkomen uitgebrand. 4 heuse brandweerwagens! Reuze sensatie. Aan de sigaretten voor thuis begonnen. Smaken best. Om 4 uur ontluizing. Geprüft door Duitse arts. Morgen om 8 uur vertrek. Dekens enz ingeleverd. Kreeg fijne brief van Dory. Wat een schat. Veel pakketten, gelukkig worden ze nagestuurd. Naar huis geschreven dat we weggaan. Bagage wel te tillen. Komt wagen.

8. OFLAG 67 NEUBRANDENBURG

25 jan 1944

06.00 uur wakker. Wagen voor Gepäck. Naar Kommandantur gewandeld. Geprüft. P.B³⁰. kwijtgeraakt. Per tram door Krakau. Griezellig. Vrouwen met laarzen. Mooie kerk met markt ervoor. Hollandse SS. Kozakken (Tsjerkassen) met mooie zwaarden en rode capes. Geparkeerd voor het station. Veel bekijks. 3 coupés in trein. Boemel tot Berlijn kwam op tijd aan. Puike reis. Vrouwelijke conductrice ter conversatie!! Berlijn zeer zwaar geteisterd. Ontzettend. Vlotte vrouwtjes! Alles moe en vermoeide ogen. Verhuizingen. Per stadstrein en S-Bahn. Modern. Duitse soldaten uit coupés voor ons. Ongeveer 13.30 uur aankomst te Neubrandenburg. Mooi oud stadje. Hollandse arbeiders. Veel kampen. Bij cadetten. Grote barak. Voor hen afgang. Ging nogal. Niet geprüft. Alles provisorisch. Veel gepraat met v.d. Togt etc.

Hoofdstraat Oflag 67 Neubrandenburg (coll. Johan van Hoppe)

27 jan 1944

Op de grond gemaft. Puik. Drukke dag. Eten hier goed. Berghuijs e.a. al gezien.

28 jan 1944

Steeds meer vluchtelingen van het grote Stanislau-transport komen aan. 1 gedood³¹, 1 beide benen eraf³² onderweg bij vlucht. Spek in het eten. Vliegveld in de buurt. Luchtalarm. Bij Rome geslaagde landing. Bij Leningrad Duitsers terug. Op stro geslapen. Met luitenant van Epen ([Eerste Luitenant G.D. van Epen Kgf 31542](#)) en van Walen ([Eerste Luitenant H. van Walen Kgf 30113](#)) gesproken. Tot hokoudste gekozen. Nu op strozakken.

29 jan 1944

Lang luchtalarm vannacht. De eerste dag kregen we een Amerikaans pakket. Daar scheuren we flink aan. Het zijn hier lange grijze barakken, we liggen met 100 man in een helft. Middenin een stenen stuk met prima waslokalen. Majoor Monen ([Majoor J.G.W.N. Moonen Kgf 31301](#)) gesproken. Zeer oud geworden. Majoor Janssen ([Majoor H.A.M.E. Janssen Kgf 31795](#)) is er ook! Wordt niet aangekeken. Voor de cadetten en officieren is dit kamp een grote afgang. De kribstellen zijn gekomen. Tafel opgericht. We liggen prima. Gezellig stel. We hebben de nieuwste vindingen!

30 jan 1944

Zondag. Als altijd hier miezerig weer. Het eten is hier goed.

---

³⁰ PB=Persoonsbewijs (vanaf 1941 uitgereikt aan iedereen vanaf 15 jaar)

³¹ Op 17-1-1944 wordt de Eerste Luitenant H.J.M. Derks Kgf 31548 gedood bij een ontvluchtingspoging op station Neu-Strelitz

³² Eerste Luitenant J.G. de Bruin Kgf 31930. Wordt op 19-6-1944 ontslagen uit krijgsgevangenschap

31 jan 1944

Fijn weer muziek te horen, al apprecieer ik jazz niet meer zo als vroeger. Beatrix jarig. Foto-tafel. Hevig getimmerd. Onze bedden ingericht. Tafel getimmerd. 's Avonds het Wilhelmus gezongen. Eerste Luitenant Egter van Wissekerke ([Eerste Luitenant A.J.F.M. Egter van Wissekerke Kgf 31669](#)) vertelt over het Koninklijk Huis waar hij ordonnansofficier was.

1 feb 1944

Slapen is hier puik, maar lang van 21.00 tot 08.00 uur. Veel vliegtuigen hier. Ook Engelse officieren in de buurt. Serven net weg, nu Russische oppassers. Snor nu ook afgeschoren. Dory hangt 5x naast me! Wat een schatje. M'n dierbaar Ouwetje! Alles moet nog gecorrigeerd worden. Amerikaans pakket is bijna op! Sigaretten zeker. Mieterse cabaretmiddag met Texas-Band en vrouwenrollen. Ons hok nu ingericht. Behalve gisteren iedere avond ongeveer 7.30-8.00 uur licht uit. Luchtalarm! Weer flinke trek.

2 feb 1944

Het weer is hier grijs. Slapen is hier best. Wat een dromen. Weinig zin om op bezoek bij de officieren te gaan. We zijn hier nu geheel ingericht. Nog steeds geen post. 5 Turkse sigaretten gekregen. Bange, Ruyten, Boogaard en Thijs geelzucht! Herman Heffener ([Tweede Luitenant H. Heffener Kgf 30542](#)) op bezoek gehad. Reuze gezellig. Grammofoon op het hok.

3 feb 1944

Lang luchtalarm. Elke morgen en elke middag komt een Ruski vegen. F. de Grave ([Eerste-Luitenant F.L.M. Focquin de Grave Kgf 30589](#)), van Walen, van Epen, Boche de Bere opgezocht. Nog steeds geen post. Brief geleend en aan Dory geschreven. Weermachtsbericht elke dag. Ik heb nu nog 1 uniform over. 's Avonds lees ik wat.

4 feb 1944

Kapitein de Bruijne ([Kapitein W. de Bruijne Kgf 31278](#)) opgezocht en ermee gewandeld. Ons hok is gezellig. Over de overste, Ap en Noor gepraat. Was ingeleverd. De anderen krijgen vlugge post. 's Morgens zon, dan sneeuw. Laatste snufjes van (ophang)techniek toegepast.

5 feb 1944

Het eten is wel goed maar weinig. Elke dag zelf wat inleveren. Flink gevoren, helder weer. Fris. Interessante lezing luitenant Callenbach ([Eerste Luitenant B.H.J. Callenbach Kgf 31726](#)) over het Lemberg-proces. Post nu geregeld. Kaart gekregen. Alles hier zeer vochtig. Zal m'n Dormanske eens een brief over onze toekomst schrijven.

6 feb 1944

's Nachts denk ik heel veel aan Dory en dat die oorlog maar snel afgelopen moet wezen. Maak me af en toe zorgen en vervloek de krijgsgevangenschap. De foto's activeren dat denken sterk. Aan het Russische front vooruitgang tot Estland en voor Lemberg. Prettig de weermachtsberichten te krijgen. We zijn hier hongeriger dan in Krakau. Zondag. Mooi weer. Hier altijd frisse wind. Gisteren tijdens het luchtalarm hoorde ik het dreunen. Met kapitein Berghuijs gewandeld en gepraat. Lezing over Rusland. Gezamenlijk havermost gekookt.

7 feb 1944

Sjef jarig. Daarom grote pudding voor 12 man. Gisteren voor Majoor Fortigniers ([Majoor P.G.A. Fortanier Kgf 31496](#)) namen opgenomen voor geheugenopfrissing. Kaart aan huis. Vloeitjes in de advocaat pudding. Grote pudding opgegeten. Bank van stenen gebouwd. Met voor ieder een zitplaats. Onder elkaar interessante lezingen in het hok!

8 feb 1944

Natte koude. Kapitein Anthony ([Kapitein J.L.H.A. Antoni Kgf 32070](#)) gesproken. Met van Rooijen ([Kapitein D.L. van Rooijen Kgf 7576](#)) over Gouda gesproken. Do was op elke moment te pikketeren. 's Avonds luitnants v.d. Slobbe ([Eerste Luitenant B. van Slobbe Kgf 30685](#)), v.d. Steur en Peters op bezoek gehad. Bouillon, koffie en pannenkoekjes geserveerd. Zeer gezellig. Geslaagde kennismaking.

2^e van rechts: v.d. Slobbe, 2^e van links: Peters (foto uit Stalag 371 Stanislau)

9 feb 1944

Knopen verzet, weer in uniformjas! Met luitenant v.d. Steur over Ap gepraat en de overste. Verdomd aardige vent. Ap at er verrekt veel brood thuis bij hem! Broodbeleg hebben we niet meer. Hopen op pakketten. Post van 3/2 al hier. Goeie hoop. Amerikaans pakket met sigaretten aangekomen. Wanneer uitreiken? Beddeplankjes geteld! Wat over de toekomst van Nederland geboemd. Wat is mijn toekomst. Mijn oude lievelingsvak? Trouwen. Dory dit alles schrijven. 's Avonds bedden verlaagd. Kaart aan Ap.

10 feb 1944

Jan knipt me. Dikke sneeuwstorm. Heb eind gemaakt aan wekenlange overpeinzing over de toekomst, ga twee wegen volgen: de sociogr. en de mil. Kongsji met Jan en Frans opgezegd. Persoonlijk bekoelen. Bed verlaagd, opnieuw ingericht.

11 feb 1944

Gisteravond voor het eerst weer eens met Anton gepraat. Enorme sneeuwval. Over de generaal als vertrouwensman gesproken. Gelezen in bed. Post en pakketten! Het zelfstandig leven bevat me puik.

12 feb 1944

Zondag. Lees in de krant van 18 jan dat Meneer Luijten overleden is. Valt niet mee voor mevrouw. Overste Themann³³ ([Luitenant Kolonel G. Themann Kgf 31410](#)) ook gestorven. Brood komt eerst om 12.00 uur. We hebben flinke honger. Brief aan Dory. Ben benieuwd wat ze terugschrijft. M'n schatje!

13 feb 1944

Meer sneeuw! Patience gespeeld. Melige dag.

14 feb 1944

1/3 blikje Argentijns vlees gehad. Heerlijk. Morgen of overmorgen een Amerikaans pakket! Nat weer. Grijs.

15 feb 1944

's Morgens neem ik een koude douche. Lees interessante boeken uit de bibliotheek. Luitenant Callenbach gesproken. 4 "hoge"³⁴ barakken de Amerikaanse pakketten ontvangen. Wij morgen?

---

³³ Op 7-7-1942 ontslagen uit krijgsgevangenschap

³⁴ Hiermee worden ongetwijfeld de barakken bedoeld, waar de hogere officieren in lagen

Pakje Domino gebietst. De Hollandse pakketten ook aangekomen. Engelse sigaretten aangekomen. Weer als gewoonlijk luchtalarm, maar nu een zwaar overtrekken. Voel me af en toe nog erg down.

16 feb 1944

Prüfung. Stuntelig. Nog geen Amerikaans pakket. De was hagelwit terug! Majoor F. en Luitenant W. gesproken.

17 feb 1944

Het vriest flink. Eergisteren grootste aanval op Berlijn. Volgens gerucht zou Lublin in Russische handen zijn. Steeds doorgaan met sigaretten lenen! Luitenant van Epen bezocht. Zijn de Krakau pakketten er?

18 feb 1944

Van Noord opgezocht in het ziekenzaaltje. Kaakjes en corned beef geleend van luitenant van Epen. Finland capituleert. Fort Clingendaal gesloten. Den Haag niet te evacueren. Post s.v.p.!! 's Avonds sommigen mooie Amerikaanse schoenen gekregen. Klassieke grammfoonmuziek. Het beviel me best. Heb me bij Frans getest: primair, emotioneel.

19 feb 1944

POST! Kaart voor Gerard. Kaart van Dory en brief van thuis. Witsenburg nog thuis. Moeder van Jan Verster overleden. Velen ziek. Den Haag niet geëvacueerd. Amerikaanse scheerstaaf, tandpoeder, zakdoek en 10 scheermesjes gekregen. Mij kan overigens niets meer verdommen. Het brood tot en met maandag al op!

20 feb 1944

Zondag. Mooi wandelweer. Bruine bonen gekookt. De Jong maakt zich steeds onmogelijker.

21 feb 1944

10 knopen van het Amerikaanse Rode Kruis gekregen. Juist nu ik erom geschreven heb. Ook tandenborstel, scheerkwast en scheerapparaten verstrekt! Begonnen met Baxa. 1^e les. Sokken, handdoek en scheerlapje ontvangen. Veters gekregen. Eindelijk Amerikaans pakket gekregen! Chocolate, rozijnen en kaas na een uur op! Geposeerd voor Hein. Particuliere pakketten zeer veel gegapt, ongeveer 3000! Gerucht: 2 Hollandse Rode Kruis pakketten per maand, geen pakket van huis meer. Engelse sigaretten aangekomen. 280 per man! Melkpoeder: 70, koffie: 30 sigaretten. Geruild Hasty Maid=kaas en 1 plak chocolade. Geruild 30 sigaretten voor 1 pak rozijnen. Er wordt veel gehandeld. Morgen Amerikaans ondergoed.

22 feb 1944

Aalt en Post Uiterweert opgegeven om hier te krijgen uit concentratiekampen. Bezoek voor een luitenant. Lange broek en bontjas! Huppelend! 275 Engelse sigaretten gekregen! Pakketten uit Krakau gearriveerd. Vaandrig de Boer ([Cadet Vaandrig C.P. de Boer Kgf 30439](#)) herkende Dory van de Bijenkorf. Van Megen ([Vaandrig D.A.L. van Meegen Kgf 32146](#)) was er ook. Sjawls, broeken en hemden gekregen. Zeer gunstige frontberichten uit Rusland en Grote Oceaan. Veel geruild. Thee, rozijnen, sigaretten.

23 feb 1944

Met Berghuijs gewandeld. Jan van Noord jarig. Wol gesproken. Particuliere pakketten aangekomen.

24 feb 1944

V.d. Berg boert nog steeds verschrikkelijk. Brief van 10 febr. Vader geopereerd? Mooi Rode Kruis pakket voor febr. 2 pakketten. Fijn, een wild broodpakket. 4 x luchtalarm. Alles schudde. 50% van ons hok ziek. Frans ook.

25 feb 1944

V.d. Berg eindelijk naar het hospitaal. Zelf baardschurft? Ben griepig, 38,5. 's Avonds naar bed. Gunstige frontberichten.

26 feb 1944

's Avonds 39,5. Ze zorgen goed voor me. 8 zieken!

27 feb 1944

39 graden ochtend temperatuur. Voel me belazerd. 's Avonds 40 graden.

28 feb 1944

Gezweten. 37,6 graden. Dory en thuis geschreven. Wat gelezen.

29 feb 1944

De Duitsers beloven alles. Met Jan over het Zwaantje gesproken. Voel me weer wat beter. Schor. Eet weer wat. Brood krijgen we voor 3-4 dagen tegelijk. Erik gezien? 38,7 graden.

1 mrt 1944

5-jarig bestaan van 2 R.W. Berghuijs komt me regelmatig opzoeken. Zijn zoon jarig. 37 graden. Weer een Duits generaal geweest. Ben steeds nog koortsig. Sjeff kookt steeds water van hout. Michael veegt braaf. Fijn brief van mijn lieveling (17/2) ontvangen. 37,7 graden avond.

2 mrt 1944

Nog steeds in bed. Schor. Enschede, Arnhem en Nijmegen gebombardeerd! Kapitein Berghuijs kwam me juist heerlijke zelfgebakken flensjes brengen. Verdomd aardig.

3 mrt 1944

Steeds koortsig en uitslag. Depot aangekomen! Broodbeleg! Luchtalarm. We zagen ze!

4 mrt 1944

Steeds schor. Aardappelschildrama.

5 mrt 1944

Zondag. Krijgen geen briefpapier meer. Herman Heffener biedt me veel aan. Kapitein Berghuijs zoekt me op. Eindelijk 37,5 graden 's avonds.

6 mrt 1944

10 maanden in krijgsgevangenschap.

7 mrt 1944

Gisteren op geweest, brief aan huis geschreven. Enorm gehaast. Goed frontnieuws. Sanovite voor 20 sigaretten gekregen. Anders kom ik er niet uit.

8 mrt 1944

Nog steeds in bed! Engels pakket gekregen. Wat heb ik de laatste dagen naar Dory verlangd en me in allerhande situaties met haar voorgesteld. M'n schat. Toch objectief gezegd: soms kan ik me alles na 10 maanden zo lastig precies indenken, ook als ik de foto's bekijk. Zo kan ik me Dormanske's goedheid en kameraadschap en de geur van haar haar en haar vierkant kopje en haar prettige opdringerige tegen mij aan nestelen goed herinneren. Maar precies, heel precies haar gelaatstreken? Ja, nu toch wel. M'n jongske! Waren we maar bij elkaar.

9 mrt 1944

Nog steeds koorts 38 graden. Hollands pakket gekregen. Veel onder water in Holland, o.a. Beemster en Schermer.

10 mrt 1944

Kaart van Smiet terug. Bossen in Holland omgehakt.

11 mrt 1944

Steeds 38 graden. 's Nachts hevige hoestbuien, tot stikkens toe. Kapitein Berghuijs zoekt me regelmatig op.

12 mrt 1944

Dokter: eruit, want koorts constant. Met Küchler ([Eerste Luitenant W. Küchler Kgf 32119](#)) en Rinia ([Eerste Luitenant C.F.F. Rinia van Nauta Kgf 32120](#)) gepraat. Alle medicijnenstudenten naar Duitsland. Verdomd gunstig. Zondag.

13 mrt 1944

Mieterse pakketten van thuis. Gijs heeft me ook niet vergeten. Verpakking uit Zwitserland. Bananen van Equador, sigaretten en vitamine bonbons (Droste chocolade). Goede dag. Dormanske geschreven.

14 mrt 1944

Pakket van thuis en van Van Leeuwen en boekenpakket. Rode Kruis Commissie in het kamp. Afgekeurd. Filmt "afvaltonnen".

15 mrt 1944

Zuidelijk Duitse front ingestort. Nog steeds in bed. De dagen gaan hier vlug. Gezellig op het hok. Vooral Jo komt los. Weer pakket gehad. Foto Noortje.

16 mrt 1944

Rein jarig. Weer 2 pakketten. Kaart van thuis 28 febr. Antwoord van Dory op mijn brief van 12 febr. Wat een verstandige schat is ze en wat bevat het haar goed. Fijn zo'n steun. Wat gebridget. 1e prijs op verjaardagsfeest gewonnen.

17 mrt 1944

Beschadigd pakket ontvangen. Ook 2 boekenpakketten Hollands Glorie en 3 stuks uit Genève. 's Avonds 38,7. Rot gehoest. Philipse kende Joop Middelburg.

18 mrt 1944

38,2 Reeds 3 weken ziek. Eindelijk opgenomen. Luxe brancardvervoer. Bij Boeken, Kruyer, Gimbrère majoors, kapiteins op de kamer.

19 mrt 1944

Puik geslapen. Pannenkoeken. Berghuijs. Marinewandeling. Houtbewerking. Zondag. Brief aan thuis.

20 mrt 1944

Gisteren de anderen lang op appèl 7-10 uur. Ontluid!

21 mrt 1944

36,5 Eindelijk. Mag mezelf wassen. Amerikaans pakket gisteren ontvangen. Luitenant Dudok van Heel ([Tweede Luitenant A. Dudok van Heel Kgf 30011](#)) naast me. Ontving 2 zeer gunstige pakketten. De foto blijkt er een van Moes te zijn. Reuze aardig.

22 mrt 1944

Front prima. Russen over Dnjestr.

23 mrt 1944

Nog steeds in bed. Melis ([Vaandrig L.J. Melis Kgf 107313](#)) ook baardschurft. Kapt Berghuijs weer met pannenkoekjes. Pakje thee meegegeven voor thuis en Dory met Luitenant v/d St, wiens vrouw ongeneeslijk ziek is.

24 mrt 1944

H.V.V. met 5-1 gewonnen van Quick. Hazelnootjes van Mevr Visser gekregen.

25 mrt 1944

Brief van Dory. Had 15 dagen hier gelegen. Roemenië, Hongarije, Bulgarije. We krijgen veel Duitse officieren (generaal; Hero) op bezoek. Veel briefformulieren, krijg meer eetlust.

26 mrt 1944

Veel bezoek als gewoonlijk; van't hok, Kapt Berghuijs, Luitenant van Epen, Ben, Crul. 6 reserve officieren in het kamp o.a. Tiggers! ([Kapitein P.J. Tiggers Kgf 98886](#)) Vuil pestweer als gewoonlijk, sneeuwregen. Warm op het zaaltje. Hoest nog wat. Hollands Glorie mooi. Zondag.

27 mrt 1944

Kaart van Dory. Kapitein de Br. Komt naast me liggen. Inspecteur van der Laan (Thomsonlaan) ook hier gekomen, geen mil.

28 mrt 1944

Ontving twee fijne pakketten o.a. verjaarspakket van Dory, met vlees, sucade etc. Verdomd lief. Weer 10 nieuwe in het kamp. Nog een pakket met heerlijke koekjes. Melis naast me.

29 mrt 1944

Thijs tekent in onze zaal. Hollands pakket gekregen. Entrümpelen!

30 mrt 1944

Mag wat op. Sigaretten enz. klaargemaakt voor afzending. Heb grote voorraad brood etc. Weet het niet te bergen. Krijgen ¼ - 1/5 brood, slecht oneetbaar warm eten, soms lekkere pap 's avonds. 2 x in de week 100 gr suiker, verder een weinig kaas als beleg. Baard afgeschoren. 37,5 ! G.v.d.

31 mrt 1944

Mag weer op. Stanislau in weermachtsbericht genoemd! Geeft je een raar gevoel.

1 apr 1944

Haar laten knippen.

2 apr 1944

Zondag.

3 apr 1944

Eindelijk uit. Pakket.

4 apr 1944

O.K.

5 apr 1944

Pakje van thuis. Eeuwig schrift cantine gekocht. 5,50 R.M. Argentijnse marmelade uit tombola. Argentijns pakketten aangekomen.

6 apr 1944

60 Argentijnse sigaretten. Hoofdofficieren naar ander lager. Beieren. Zweedse gezant.

7 apr 1944

Geïnspireerd door wedstrijd fanatiek om hok6 tegen hok10. Het hele kamp lachte zich rot.

8 apr 1944

Bij B. koffie gedronken. Zijn broer opgezocht. Lieve brief van Dory, geantwoord. Krijgen vaandragsalaris well!

9 apr 1944

Zondag Pasen. Heerlijk zonnig weer. Veel voetbalwedstrijden te zien. Oekraïense vrouwen langs het hek. Veel kuit, bil en borst. Propjes. Blauw teken op hun arm.

10 apr 1944

Gisteren en vandaag bijna steeds luchtalarm. Zuidfront O.K. Horloge in reparatie. Vorig jaar einde tekentermijn.

11 apr 1944

Vannacht barak afgebrand tegenover de onze. Bureau. Gepakt. Geen overslaan. Haml. Terug uit hosp. Foto Neus gekregen. Mooi weer. Veel luchtalarm.

12 apr 1944

Zonnig. Appellarri. Van Epen koffie gedronken.

13 apr 1944

Mooi weer. Argentijns pakket. Koffie Berg, Heffener, Piet, st. Diner uitgesteld, aanbouw kleine keuken. 's Avonds wat over Dory liggen peinzen. Met Schalken over toekomst gepraat. Houdt ons veel bezig. Trouwen voor naar Indië te gaan.

14 apr 1944

Pakket met sigaren. Brief van thuis.

15 apr 1944

Pa van Hein overleden. Brief van Dory. Voetbalmatch.

16 apr 1944

Zondag. Goed rijkseten, Rus zien "begraven" gewoon op baar, zo in kuil.

17 apr 1944

Gevoetbald tegen Officiers elftal.

18 apr 1944

06.00 uur Reveille. Met alles naar buiten. Zandvoort. Luchtalarm. Ook kapotte jager gezien. SD alles geprüft. Zolders enz. Reuze koppen. Ook lichamelijk onderzoek!! C-gang gevonden³⁵. Films gemaakt. Zelf geboft! Om 20.45 uur de barak weer in. Grammofoon gepikt! Hoorde Stam gevallen als vlieger. Beste Hans.

19 apr 1944

Oekraïense vrouw gezien.

20 apr 1944

Veel post van thuis. Argentijnse beef gekregen. Gisteren zeer bloedige ontlasting, echter geheel geen pijn. Vandaag veel minder. Aambeien? Maar geen pijn.

21 apr 1944

Weer 2 brieven van 13 april! Nadere bijzonderheden bombardement Den Haag. Heb erg veel gedachten en gevoelens bij Dory. Lieve schat. Russische woordjes. Ga wat beginnen.

22 apr 1944

Wegens stofstorm(!) geen eten.

23 apr 1944

Zondag. Bloemen bij Berghuijs ontvangen. Met hem gewandeld.

24 apr 1944

Gespit in tuin. Voetbaltraining. Kogelstoten. Gymnastiek. Bliksem in lichtleiding.

25 apr 1944

Pakket met sarong. Opgehangen en foto's erop. Erg gezellig! Hein terug uit hospitaal.

26 apr 1944

Repetitie harmonieorkest!! Russische woordjes ingeschreven. Denk veel aan Dormanske. Voorjaar. Stoeien.

27 apr 1944

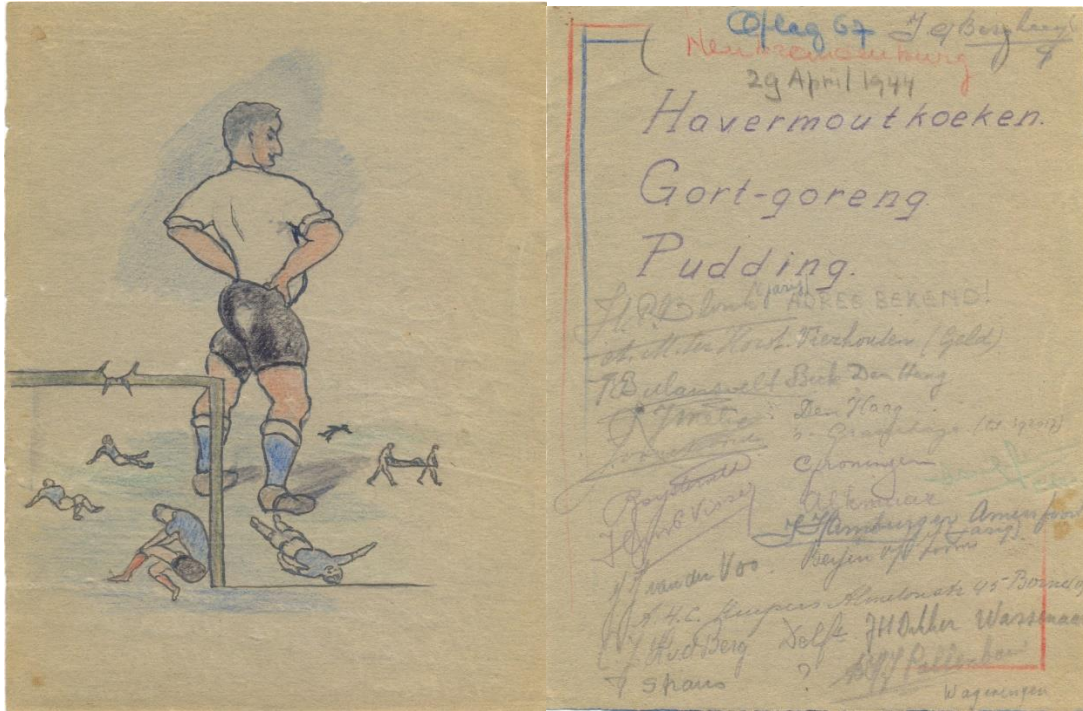
Amerikaanse pakketten aangekomen. Gespit. Entrümpelung klaargemaakt in oude koffer.

29 apr 1944

Zeer geslaagd entrümpeld. Sigaretten enz. erin! Nu hopen dat het aankomt. Gevoetbald. Diner zeer gezellig. Menu's Thijs. Berghuijs, Straus ([Tweede Luitenant J. Straus Kgf 30076](#)), Heffener, B en Callenbach als gast. Mieterse goreng.

---

³⁵ De SD ontdekt een van de tunnels die op dat moment gegraven zijn. Gelukkig zijn er meerdere gangen gegraven, zodat ook na de ontdekking van deze gang, doorgedaan kan worden.

Getekende menukaart door Thijs van der Horst (coll. Johan van Hoppe)

30 apr 1944

Prinses Juliana jarig, 35 jaar. Toespraak generaal. Voetbalmatch Luitenants-Cadetten 4-3. Mooi harmonie orkest (Herman, Aja). Tamboer-maitre heerlijk vals. Koninklijke Voetbalmars. 's Avonds 300 man door barakvloer gezakt bij taptoe. Roulette gespeeld. Zondag. Steeds geallieerde luchtaanvallen in Frankrijk en Duitsland. Scheepsconcentraties wijzen erop, dat de invasie aanstaande is. Russen klaar voor offensief.

1 mei 1944

Inzameling voor Rode Kruis. Onze cadettenbarakken > 10.000 RM!!
RW 22 jaar. Gezellig koffiedrinken en cake. O-Hell gespeeld.

2 mei 1944

Thee, sigaretten en zeep bij Lieshout entrümpeld. Melige dag.

3 mei 1944

Engels pakket gekregen.

4 mei 1944

Gevoetbald. Kreeg 37, 38 en nog 2 pakketten. Mooi leuke foto's. Wat verlang ik naar Dory.

5 mei 1944

Regen. 's Avonds lekker weer.

6 mei 1944

Transport doktoren enz. aangekomen. Verhalen van nieuwe luits, kennis van Frans.

7 mei 1944

Zondag. Hessel een baan aangeboden! Jan D. jarig. Barrel uit blik 1 gehad. Kapiteins verneukt, want blik zonder melk. Rotgelachen.

8 mei 1944

Modder. Regen. Brief gekregen. Briefje van Kik+ shag. Morgen Buurman weg. Gunstige berichten, ook uit NOI.

9 mei 1944

Mooi weer. Eeuwig verlangen naar m'n Dormanske. De bossen lopen mooi uit. Kunnen er jonge mee naar Oud-Beijerland?

10 mei 1944

Enorm luchtalarm vannacht. Lezing Pacific-Vrede. Herdenking 10 mei 1940 "Luchtalarm". Kapitein getroffen bij schieten³⁶. Bleek misverstand. Men dacht een oproer. Spoorwegarb.

11 mei 1944

Berghuijs helpen entrümpelen. Thee. Mooi weer. Zwemmen in Löschteig. Indië film gezien. Nog steeds geen post gehad van Dory. Verlang er erg naar!

12 mei 1944

Mooi weer. Gespit. Brief Dory. 1 jaar krijgsgevangen. Liedjes gezongen.

13 mei 1944

Veel gewandeld met Kapitein Berghuijs. Fijne hartelijke vent. Heerlijk weer.

14 mei 1944

Zondag. Zwemmen verboden. Heerlijk weer. Met Berghuijs gegeten. Gewandeld.

15 mei 1944

Duitse generaal geweest. Regen. Gezaaid.

16 mei 1944

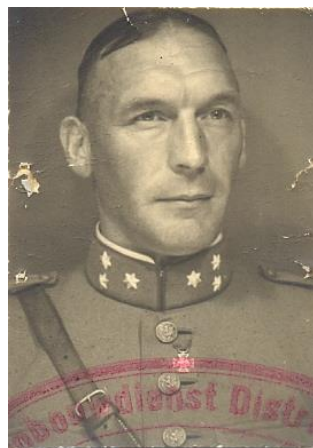
Weer geen post. Van Epen koffie gedronken. Broek genaaid.

17 mei 1944

Rotweer. Kapitein Boutmy ([Kapitein A.J.G. Boutmy Kgf 31671](#)) gesproken. Geen foto in pakket gevonden.

18 mei 1944

Toch foto gekregen. Kapitein Berghuijs koffie gedronken. Regen. Duitse soldaat spijkert portret Wea vast ter versiering 7B(of 9B). Diner anderen melig. Regenweer. Gelezen en gekaart. Kamer 's avonds versierd met 600 RM dennengroen. Reuze mooi. Toon boos!

Kapitein Johan Berghuijs (coll. Johan van Hoppe)

19 mei 1944

Pakketje gehaald. Tegen blauwe lucht 140 grote bommenwerpers, zo veilig en ongestoord! Mieters groots.

---

³⁶ Kapitein R. Römer Kgf 32016 wordt in de kuit geraakt.

20 mei 1944

Foto gemaakt. Ben jarig. Luitenant Dijkman ([Tweede Luitenant H. M Dijkman Kgf 30634](#)) foto gegeven. Koek Kapitein Berghuijs. Gekostumeerde wedstrijd en muziek.

21 mei 1944

Mooi weer. Luchtalarm. Verwachten 15 nieuwe uit Altengrabow. Van Leeuwen en De Haan?

22 mei 1944

Kaart uit Zwitserland teruggehad. Bandshow o.l.v. Heffener. Ter Veen pannenkoeken. Ongeveer 11 mei bombardement uit zee. De Haagse, Voorburgse en Wassenaarse bevolking aan de loop. Directe gevolg: evacuatie. Niets mee.

24 mei 1944

De nieuwe zijn er 5 van de S.R.O.I. , de Haan, van Leeuwen. Uit Altengrabow schriften uit Genève gekregen. Hoest weer. Afscheid Moonen.

25 mei 1944

Nog geen post. Voel me beter. Kapitein Boutmy opgezocht. 11 reserve-officieren aangekomen. Gerucht: weg voor 22 Juni naar Laufen (Beieren). Puike band-show.

26 mei 1944

Jan kreeg mapje met foto's en negatieven in Neubrandenburg op "Polizei" rekening ontwikkelde opgegraven filmpjes van de SD Prüfung. Mooie foto's uit de barak en van Sjef, Toon en mij! Gezaaid in tuin. Tuinkers en sla. Aardige lezing van Boutmy.

27 mei 1944

Boutmy z'n pakket aangeboden. Vervolg lezing. Voorronde Pinkstervoetbaltoernooi.

28 mei 1944

1^e Pinksterdag. Zondag. Mooi warm weer. Tot 10 uur buiten. 1 Juni gaan de ouden op stap.

29 mei 1944

Warm. Veel luchtalarm. Grote luchtvloot over. Holland-Indië 3-1.

30 mei 1944

Warm. Zonnig. N-Afrika Rumbaband in rosarium.

31 mei 1944

Prüfung bagage ouderen. Repetitie orkest. Blumen von Hawaii. Mieters. Kiespijn.

1 jun 1944

5 uur op. Ouden weg. Brief van thuis. St-N.Br. gevl. Moskou, Eng (broer Java Zee).

2 jun 1944

Regen. Overigens niets gemerkt. 4 opgepikt. Lezen. Brief van thuis.

3 jun 1944

In Italië alles puik. Regen. Aan Sjefs foto merk ik, dat het hard nodig wordt eens in Holland te zijn.

4 jun 1944

Mooi weer. 2 uit Hongarije terug naar de bak. Italië gunstig. Gevoetbald. Rotwedstrijd, knie open. Zondag.

5 jun 1944

Rome gevallen. Gelezen

6 jun 1944

Post. Beroering in mijn knie. Sigaretten van Frans.

7 jun 1944

Weermachtsbericht Invasie in Noord-Frankrijk. Reactie: kalm. "Eindelijk". Wel meer gezongen. Stoeipartij om kookapparaat. Loopt goed af. Gevoetbald.

8 jun 1944

Brief van Moeder. Hauptmann handtastelijk. Invasionsfieber. Plaatjesappèl O.K. Bombardementen eind Mei op Hollandse vliegvelden en stations. 5 Juni alle officieren gemeld? Lezing Car.Zee.

9 jun 1944

Voetbal. Gezaaid. Kaart getekend. Brief Dory!

10 jun 1944

M'n koffer aan zien komen. Muziek Neubrandenburg kwartet. Schubert. Mooi. Koffie bij Berghuijs gedronken. Fronten O.K.!

11 jun 1944

Afgelopen nachten luchtalarm.

12 jun 1944

Kapitein Boutmy komt vaak ons opzoeken. Erg gezellig. De Oberst weer terug uit Tittmoning³⁷.

13 jun 1944

Mooi weer. Kleine wandelruimte in Tittmoning. 7 nieuwen aangekomen.

14 jun 1944

Zelf prikkelbaarder. Hoe lang nog? Volgend jaar of voor de winter? Voorjaarsroes. Vrouwentekort merkbaar! Morele afdaling in Holland, ook bij sommige officiersvrouwen. Rot voor de kerels.

15 jun 1944

Opmerkelijk bij ons allen is een ongekeerde meligheid. Zo hebben we het nog niet gehad sinds 12 Mei 1940. Gehuwde Kapitein Aler ([Kapitein I.K. Aler Kgf 31435](#)) in cel naast Française. Gaatje, pink aflikken.

16 jun 1944

Hele kamp melig. Dus gisteren als morgen, morgen als vandaag, overmorgen suikerdag. Algemeen melige stemming. Lees veel. Tuin bewerkt: radijsjes gedunt. Voorjaarsstemming. Extra appèl: ze missen Simons ([Vaandrig C.A. Simons Kgf 30982](#)). Operaties in Frankrijk van hevige aard. Wat mis ik m'n Dormanske!

17 jun 1944

Koffer gekregen. Brief van Dory. Feestjes e.d. Extra geschreven brief aan Dory. Verslag Buermann aan Aja's moeder. Tangoband en Veau de Ville orkest. Prachtig! Bl. Van Hawai. Nieuw toneel, draaicoullissen. Argentijnse chocolade gekregen.

18 jun 1944

Zondag. Luchtalarm. 's Nachts gedreun. Zonnig weer. Van Dory gedroomd. Tijdens gevecht Duitser "gevallen". Hans Dijkman jarig. Koffie gedronken. Spannende voetbalmatch. B 10-7: 2-0! Geen kampioen voorlopig.

19 jun 1944

Juni pakket gehaald. Brief Ap. Gaat trouwen. Kaart Ap. Hoorde oudelui Noor weer gescheiden. Jammer. Luitenant de Bruin³⁸ naar huis. Oberst: Barak afbreken, niemand ontsnappen, anders geen kolonel!

---

³⁷ De 300 oudere officieren en enkele jongeren worden overgeplaatst van Oflag 67 Neubrandenburg naar Ilag VII Zweiglager Tittmoning.

³⁸ Beide benen afgereden door de trein tijdens ontsnapping transport van Stanislau naar Neubrandenburg

20 jun 1944

Plaatjesappèl buiten. Luchtalarm. Grote kerstboom boven. Een omlaag! Jagers over spoorlijn tussen bomen, zeer laag. Duitse soldaten raaptten naast kamp iets wits op. Twee branden. Gevoetbald.

21 jun 1944

Kaart van Dory. Ze is geslaagd. Dat is mieters. Dormanske werkt hard. Potverdikkie! Vannacht luchtalarm. Groot luchtalarm om 9.30 uur: ongeveer 1200 geteld!! Vlak boven ons hevig luchtgevecht, duidelijk vuurbanen te zien. 2 grote Amerikaanse omlaag, brandend en minstens 3 Duitse 2-motorige jagers. Beklemmend gezicht tegen blauwe lucht. 7 parachutisten, 1 parachute opende niet. Die Duitse jagers wel lef! Reuze evenement. Warm weer. Boeken uit Genève. Van der Steur en Dijkman weer op de Nihilistenclub van 10-11.

22 jun 1944

Tuin groeit puik. Berghuijs helpen verhuizen. Op Dory's examen corned beef en piccalilly gegeten!

23 jun 1944

De barak naast ons wordt betimmerd. Verhuizen? Veel geknip. Sla uitgepoot. Weer bier. Thijs versiert kaart voor Dory. Lezing Berlijn vliegt. Interessant Colditz: Engelsman: vensterbank, 150 houtsoorten "I am cultivating robbs (schimmels). In 2 years the whole castle is rotten". Fransman: tank van blikjes met muis erin als motor. Verrekijker van lenzen om vrouwen te zien. Philippe en Wassili mieters. Jan met de pet werkt goed.

24 jun 1944

Mooie getekende kaart voor Dory weggestuurd. Verdomd aardig Amerikaans pakket gekregen. Russisch offensief begonnen.

25 jun 1944

Zondag. Kapitein Berghuijs koffie gedronken. "Vlees op de dijk"³⁹. Mooi weer. Kapitein Boutmy komt vaak gezellig praten. Radijsjes geoogst. Nasi-goreng laten maken. Heerlijk. Oorlog nu snel afgelopen? Van alle kanten op Duitsland af.

26 jun 1944

Misselijk. Overgegeven. In bed. Weer snel hersteld. Ingeënt tegen pokken en typhus. Pakketje van 12 jan ontvangen. Morgen weer twee. Twee kappers uit Mühlberg gekomen.

27 jun 1944

Gevoetbald. Weer O.K. Indeling barak opgezet.

28 jun 1944

Boutmy en van Hoorn ([Kapitein N. van Hoorn Kgf 31120](#)) op bezoek. Weer pakket. Mooi weer. Tuin O.K. Gescharreld om nog 2 man voor ons hok te strikken. Met Toon gepraat.

29 jun 1944

Bernhard jarig. Appèl met toespraak generaal. Colditz mensen om privé redenen achtergebleven! Weer twee pakketten. Alle 8 juni pakketten binnen! Juli nieuwe pakkettenregeling: een van 5 kg en een eenheidspakket. Grote Prüfung in barak 10⁴⁰. Duitser aan elektrische draad onder de barak. Bijna dood! Gang gevonden. Posten erin! Bijenzwerm in tuin. 's Middags elektrisch licht aangelegd, zelfs als wacht in de barak. Hockey, kaats, voetbal, volleybal en handbalwedstrijden. 's Avonds de band en taptoe. Wilhelmus!

30 jun 1944

Weer de barak bewaakt. Weer een pakket van Dory. Ongelofelijk veel zegels. Hokken ingedeeld. Glazenier en Fontein ([Cadet Sergeant F.A.A. Fontein Kgf 30816](#)) erbij.

1 jul 1944

Veel spit en reumatiek in het kamp. Oorlog O.K. Gang weer met poep opgevuld. Lampen, luchtverversing. Dijkman brief van vader? Verrekt goed geschreven. Helaas sinds een maand

---

³⁹ Uitdrukking die werd gebruikt als men meisjes zag lopen op een verhoogde weg langs het kamp.

⁴⁰ Zowel vanaf barak 9 als 10 liepen er tunnels die onder barak 11 doorgingen richting het hekwerk.

aangeleund, arme Hans. Zelf geen post, hoop volgende week want flink achter. Leunstoel gemaakt. Enorm dulle dag.

2 jul 1944

Zondag. Verscheurend verlangen naar m'n Dormanske. Vooral 's avonds voor het slapen. 's Morgens koffie bij Berghuijs: roggebrood met kaas en Sanovite met echte raathoning van 't Loo. 's Middags Walther Boer (Kapitein C.L. Walther Boer Kgf 30485) concert met koor in de tuin. Slecht.

3 jul 1944

Geen post. Melis ingeent. Russen fantastisch.

4 jul 1944

Post van Dory, Moeder, Ap. Ap trouwt ½ augustus. Dory getuige! Verdomd leuk. Dory nr 1 op examen. Zwarte hoofdpijn van de injectie. Russen fantastisch. Weermachtsbericht steeds mooier. Enorme Argentijnse zending sigaretten en corned beef. Zeer warm mooi weer.

5 jul 1944

Moeder jarig. 12 nieuwen in het kamp. Met stilte ontvangen. Dan naar kampbureau. Knokploeg, via Berghuis toeschouwer. De Wit kraag afgesneden, koppel eraf. Dan v.d. Werfft kraag eraf, jas kapot. Vechtpartij. Reuze rel. Hele kamp brult. Naar poort gestuurd. Toespraak generaal: toegang kamp ontzegd want N.S.B. Andere gevallen nog in onderzoek. Hauptmann Prem laat ze eruit. Morgen weer nieuwen met 2 fouten erbij! Posten geweigerd op wacht te staan, meer zulke verschijnselen. Heerlijk bier gedronken. Mooie voetbalwedstrijd. Nieuwen komen naar de wacht. Bloemrijke taal! Wim en Piet in de cel want ze zaten op het dak.

6 jul 1944

Koffie bij kapitein de Br. gedronken. Heet weer. Kapitein Otten komt het kamp niet in. Commissiezaken. Lieve kaart van Dormanske. Gunstig weermachtsbericht.

7 jul 1944

Als vorige dagen zeer heet weer. Alles van Joop en Kees vastgenaaid. Tot 00.30 uur buiten zitten praten.

8 jul 1944

Weer 3 stuks post. Verdomd lieve brief van Dormanske. Dochter Berghuis jarig. Koffie gedronken. Smoorheet. De 3 man krijgen we zelf als gevangenen in barak. Ons beklag tegen het doen van tentamina doet veel stof opwaaien.⁴¹ Verpleegstersmop: zeeman met tatouages. Hoofdzuster Ada op het lid. Jonge zuster: Amsterdam.

9 jul 1944

Zondag. Koffie gedronken bij Boutmy. Kamerbeek sprak over Holland. Reuze weermachtsberichten. Morgen verhuizen?

10 jul 1944

Verandering weer. Gehele dag met Sjef gewerkt: boerenkool geplant, sla uitgezet enz. 's Avonds regen.

11 jul 1944

Ons elftal verloor op het kantje van het vierde! Gezellig. Jan oog dicht. 's Avonds met luitenant v.d. Steur naar barak 18a.

12 jul 1944

Weer post. Krijg broek van Ap. Koffie Boutmy. 's Middags 4 kapiteis op bezoek. Gezellig. 's Avonds W. parachutisten. 2 luitenants op bezoek!

---

⁴¹ De studenten-krijgsgevangenen hebben geweigerd om de loyaliteitsverklaring af te geven. Hierdoor mochten ze niet meer studeren. Diverse andere krijgsgevangenen zijn tijdens hun gevangenschap gaan studeren en hebben soms zelfs officiële examens kunnen afleggen.

13 jul 1944

Plaatjesappèl. 7-1 verloren van het vierde. Met Sjef en Jan lekker gegeten. Sla! Morgen verhuizen.

14 jul 1944

Grote rotzooi verhuizen. Ons hok 's avonds klaar. Nog niet zo gezellig gezeten. Mooi zitje met lage tafel in de hoek.

15 jul 1944

Niet gehandbald want barak gesloten, tafels en stoelen geteld. Op strontkar staat N2! Gezellig choc met R.W⁴². gedronken. Crul grote streber, op dit gebied grote naam bij R.W. 100 Argentijnse sigaretten gehad. 's Avonds spannende strijd Officieren-Cadetten. Cadetten 1-0 gewonnen. Zelf ook gevoetbald in combinatie.

16 jul 1944

Zondag. Kapitein Boutmy kwam koffiedrinken. Allen verrukt over nieuwe hok. 's Middags gevoetbald. 's Avonds gezellig in het hok gezeten.

17 jul 1944

Legkast en theemeubel gemaakt. Prima. Gunstige berichten. Veel vlooiën.

18 jul 1944

Lang luchtalarm. Weer 2 pakjes van Dory. Hoeveel zegels? Fantastisch zorgt Dormanske voor me. Tentamina verboden door generaal: 1-0 voor ons!

19 jul 1944

Plaatjesappèl. Echte thee uit de keuken van de entrümpelung. Kreeg 5 kg pakket uit de algemene zending, waarin mieterse stalbroek. Ik voel me edelman. Prachtpakket. Nog een met bonen etc.? Heerlijk. Jam van Hilversumse aarbeien. Dat is verrekt aardig. Morgen S.D. Prüfung? Begraven! Wagenaars 3e voorspelling van 18/7 komt uit. Dus over 6 weken schluss!?!? Het was ook wel zeer gunstig!

20 jul 1944

Sla uit tuin gegeten. Ochtendgesprek met Wassili over vlooiën! Competitievoetbal gespeeld. Gekraakt. Handtekeningen verzameld voor Ap's kaart, waarop mooie tekening van Thijs. 's Middags film grensexpeditie Suriname-Brazilië. 's Avonds voetbal Wielrijders – Artillerie barak 16. Leuk elftal: Zielstra, Berghuijs, Koolhaas, Blonk, Holty, van Epen, Lack de Bère, Küchler, Rein Boer, Boutmy, Mulder. Gezellig, hoewel verloren. Mooie zonsondergang. Russisch orkestje.

21 jul 1944

Duitse dokter naar oostfront. Aanslag Hitler. Bericht Dory: 16 juli koffer aangekomen! Met alles erin! Gelukkig. Was eerste die bericht had. Ap gaat 16 aug trouwen. Kapitein de Br. 's avonds choc gedronken. Vertelde over zijn jaar op de Franse Rijschool. Tekening Thijs bij Hessel trekt veel belangstelling!

22 jul 1944

Onweer, slagregen, luchtalarm, bommen. Overdag weer luchtalarm. Broeierig. Nieuwe hok zeer gezellig. Dagboek opgegraven, zat onder plas, alles droog! 's Avonds slagregen, dijken aangelegd, tobbe gevaren in Löschteig. Koffie bij Hans v.d. Steur gedronken.

23 jul 1944

Zondag. Rijsttafel, Frans morgen jarig. Zeer geslaagd. Bier, koffie. Maf veel. Oostenwind waait hard. Weer Argentijnse spullen aangekomen. Gaat weer in de grond. S.D.

24 jul 1944

Dormanske! 's Avonds schijnt de zon op je portretten en dan peins ik hoe lief je anderen verzorgt en wat je in je vrije tijd pleegt. Hopelijk snel weer bij elkaar, ik geloof dat ik je platzoen! Melis en Bijster hebben beiden de Entrümpelung ontvangen van thuis. Reuze leuk. Het weermachtsbericht is enorm: gevechten voor Lublin, bij de San en in Lemberg!! In beslag genomen uit Entrümpelung: 8 kg thee, 18

---

⁴² RW= Regiment Wielrijders. Hier maakte Herman Blonk deel van uit tijdens de meidagen van 1940.

kg choc, 30 busjes cacao, 17 blikjes koffie, 32 kg pruimen, 18 kg diversen, 10008 sigaretten, 2700 sigaren. Op het menu komt "Rümpelthee" voor! Als reactie op de Rev. Is de Hitlergroet ingevoerd in het Duitse leger. Grote spanning tijdens het appèl. De kleine Unteroffizier brengt de Hitlergroet. Groot gelach, ook van posten en Duitse officieren.

Luitenant v.d. Grinte ([Eerste-Luitenant W.H.C. van der Grinten Kgf 30591](#)) uit Stanislau gekomen⁴³. Als pastoor door het land gelopen. Zag eergisteren Russische pantsers in Przemysl vechten. Ging per laatste trein. Lijken op straat. Zeer gunstige berichten. Order dat we eventueel met handbagage op mars kunnen!

25 jul 1944

Plaatjesappèl. Boek uit Genève: "Very happy though married". Lees veel. Gevoetbald. Gezellig. Eten al dagenlang sla. Hitlergroet op appèl. Steeds allergunstige weermachtsberichten. Zeer goede stemming. Heffeners troubadours zonder kerel en Lt ? als moordvrouw met een piekfijne brüste. Reuze tamtam en gang! Potverdikkie.

26 jul 1944

Mieterse post. Alles over Entrümpelung gekregen. Lt Paro ([Eerste-Luitenant J.C. Paro Kgf 31601](#)) koffie gedronken. Aardig.

27 juli 1944

Weer 7 nieuwen aangekomen. Alles goed!⁴⁴ Gevoetbald o.a. met Budel ([Cadet-Sergeant R.A. Budèl Kgf 30428](#)). 's Avonds weer band! Miss Annabel Lee.

2e van rechts met hondje: Richard Budél (coll. Johan van Hoppe)

28 jul 1944

Gisteravond Godskabaal in barak 6 om overste te pesten, die zelf wel doorpraat na 23.00 uur. Verrekte mooi! Last van knie. Mooi weer laatste tijd. 110 Amerikaanse Marvells gekregen. Algemeen optimistische stemming. Alles gaat dan ook gunstig.

⁴³ Van der Grinten ontsnapt tijdens het transport op 11-1 1944 van Stanislau naar Neubrandenburg. Komt 25-7-1944 aan in Oflag 67 nadat hij op 6-6-1944 is opgepakt.

⁴⁴ Blonk verwijst hier blijkbaar naar de taferelen bij de vorige komst van een aantal nieuwen, waaronder N.S.B.-ers die het kamp niet inkwamen.

29 jul 1944

Met R.W. gehandbald 7-2 verloren. Toch zeer gezellig. Handbal valt me mee. 2 Argentijnse plakken choc gekregen. Enorm weermachtsbericht. Wat denk ik na over dat mooie land dat nu Rusland en de mensen die ik meen te kennen. Nu Brest-Litovsk gevallen. Op Weichsel af! Warschau. Fantastisch, is het vol te houden? Teris v. Beek getrouwd, weer een ware trouwmanie, ik snap het niet.

30 jul 1944

Weermachtsbericht spreekt van Warschau en Riga! Bij Berghuis koffie gedronken. Waag met marsbepakking. Betekent dat iets? 's Middags over corp. staat en met z'n allen over "verse" en "niet verse" meisjes gepraat. Opvattingen lagen hierover parallel, behalve Eddy. Overigens Eddy zeer verdienstelijk lid.

31 jul 1944

Geen Russen in barak. Bijeenkomst overste. Korporaals adelborsten werken. Overste: uit kameraadschap wij allen barak schoonhouden. Tegen. Dan maar weg. Kapitein Fens ([Kapitein J.J. Fens Kgf 31338](#)) nieuwe commandant. Tegen naaktheid. Paus. Sic! Order generaal: wij moeten barak schoon houden. Zijn wij gelijkgesteld aan officieren ja of nee? Morgen sturen ze Russen weg en kunnen we hele kamp opruimen. Grote beroering, dan maar naar onderofficierslager!

1 aug 1944

Turkse vruchten gekregen, heerlijk. Weermachtsbericht: richting Warschau. Ook in Normandie vooruitgang van de Amerikanen. Kapitein Boutmy op bezoek met vaandrig Duers. Door zware regenval de twee gangen ontdekt, riool gesprongen: inzakking.

2 aug 1944

Ik zit in de touwtrekploeg met Berghuis, van Tuyl van Serooskerke ([Tweede-Luitenant Baron W.R.A. van Tuyl van Serooskerke Kgf 31613](#)), Crul, Aja. Lezing Wilson ([Luitenant-Kolonel J.J.C.P. Wilson Kgf 31090](#)). Romannetje uitgelezen. Kreeg "Das Weib" uit prüfung met 60 fotoblz uit deel III. Hiertegen geprotesteerd.

3 aug 1944

Sportdag. Opmars muziek. Spannend handbal. Touwtrekken mieters. Helaas verloren, te licht. Gunstig weer. Met overste over boek "Weib" gesproken en tentamina. Beginnen te werken maar niet voor tent.

4 aug 1944

Berghuis gefeliciteerd. Koffie gedronken. Netjes in uniform. Heerlijke cake. Thijs maakte tekening voor menu, zelf verder. 's Middags heerlijk diner met Kapitein v. Rijsen, Berghuisen in gang barak 19. Soep, corned beef in pannenkoeken, gebakken aardappelen, gehaktballen + appelmoes, ananaspudding. Koffie. Sigaren, sigaretten. Luitenant Weiss ([Eerste-Luitenant L. Weiss Kgf 30021](#)) op appèl tot explosie geworden, lid van "gekkenclub". De zoveelste. Riep op van balkantrap tot strijd tegen het katholicisme naar aanleiding van Van der Grinten.⁴⁵

's Avonds Wielrijders-Cavalerie: 3-4. Slecht, speelde niet mee. Volgende keer wel! Luchtalarm, grote brand in N-O. Rooksluizen over het kamp. Zagen de vliegtuigen weer eens. Opmerkelijk weinig Duitse vliegtuigen over het kamp. Door Kanovolic (Coolsingel) Hollandse goede naam bij Oekraïense partizanen.

5 aug 1944

Irene jarig. Appèl met toespraak generaal. Werk tegenwoordig. Mooi weer. Dormanske was je maar bij me, lievelingske. Meaudeville-orkest in prachtige bloementuin. Hawai en Sneeuwwitje. Luchtalarm.

6 aug 1944

Zondag. Gewerkt, gelezen. Heel mooi weer.

---

⁴⁵ Dagboek Kokje: "Kennelijk een aanval van waanzin. Wordt met een zoet lijntje van zijn gestoelte weggehaald en door de Abwehr meegenomen. (Is naderhand naar een krankzinnigengesticht in de buurt gebracht en niemand heeft de man ooit weergezien)". Gesticht was in Ockermünde.

7 aug 1944

Kaart van thuis. Wijnsouw "Aesculaap op Zee" gelezen. Bier bij Berghuis gedronken. Hollands pakket gekregen. Bij Hauptmann 60 blz boek.

8 aug 1944

Weer wat gewerkt. Hans komt opgetogen binnen met foto van Moeder, Anneke en Gwen. Reuze verrassing! Officiële kappers in barak. De toneelzaal krijgt hellende vloer. Fijn laten knippen. Verzoek om schoenen ingediend. In geen tijd post van Dory gehad. Verlang er erg naar. Ook naar foto's van haar. 's Avonds denk ik vaak aan ons heerlijk samenzijn van vroeger, mijn lieve meiske, speelgenootje. Toch gek dat ik warm liep voor de foto's van Hans uit Ede, die rijpe blonde lachende vrouw van 20 jr.

9 aug 1944

Veel luizen, elke dag 3 vlooiën. Slaap er onrustig van. Steeds koude douche. Luitenant Küchler ([Eerste-Luitenant W. Küchler Kgf 32119](#)) op bezoek. Mooi weer.

10 aug 1944

Eindelijk een brief van Dory. Hevig naar verlangd. Verse aardappelen! 4x verse groenten (wortelen en erwten). Bij Küchler geweest. Normandië in Engels-Amerikaanse handen. Al in Le Mans. Fantastisch. Rondjes gelopen. 's Morgens 125 Argentijnse sigaretten gekregen. Pijp van Boutmy.

11 aug 1944

Rondjes. Herdenking overlijden overste Snoek ([Luitenant-Kolonel Jhr A.W. Snoeck Kgf 30015](#))⁴⁶. Vingerafdrukken gemaakt. Warm weer. Zweden geschreven. S.D. niet door.

12 aug 1944

Weer brief van Dory. Fijn. Met Hans gezellig erom gelachen. Er zijn weer nieuwen. Verhuiskaart van Anneke (7 aug!) gekregen. Mooie verhalen uit Holland en Mühlberg. Kapitein Rein Boer ([Kapitein R. Boer Kgf 31535](#)) 12,5 jr getrouwd. Tea-party in bloementuin. Zeer gezellig. Begravenis overste Snoeck. 's Avonds bij Boutmy, 2^e elftal Lt-Div georganiseerd!

13 aug 1944

Zondag. Rustig gepit. Wel weer luchtalarm. Mooi weer. Bij van Rooijen, Luitenant Mares en v.d. Wall Bake ([Tweede-Luitenant M.A. van de Wall Bake Kgf 31620](#)) koffie gedronken. Gezellig. Brief aan Dory. Bij Küchler dictaat laten toelichten. Aardige vent. 's Avonds als gisteren bij Boutmy zitten praten.

14 aug 1944

's Morgens bij Berghuis. Dates jarig. 's Middags pudding gegeten ter ere van Dates. Heel best weertje, wat westenwind. Amerikaanse schoenen gekregen, met rubberzolen. Verzoek toch succes gehad.

15 aug 1944

's Morgens 5 kg pakket gehaald. Mieters veel sigaretten. 1 kg boter. Fantastisch. 's Avonds toneel, verrekke goed. 2 vrouwenrollen. Vlootpred. Gepraat met V. Hij speelt geen vrouwenrollen meer! Gestook van enkele officieren. Hoe Nederlands! Gek ben ik op m'n Dormanske. Juist nu ik foto's gezien heb bij Hans, dat me beviel. Ik was er gek op.

16 aug 1944

Vandaag trouwt Ap. Veel aan hem gedacht. Dory vrij. Diner. Wens ze 't allerbeste. Tussen Cannes en Toulon in Z-Frankrijk 2^e invasie. Hoe zal dat gaan? Tante Fennie en Regout bezoek vandaag. Mijn Entrümpelung heeft vader bij v.L. weggehaald. Gunstig. Gewandeld met v.d. Slikke.

17 aug 1944

Post uit Hilversum en van thuis. Eerste les van Mares. Aardig. 's Middags gewerkt. Zonnig weer. 's Avonds voor het eerst weer gevoetbald met Lt.Div II. Zeer gezellig. Verdomd gezellig zelfs.

18 aug 1944

Warme nacht. Weinig vlooiën door vlooiënpoeder. Veel luizen in het kamp. Vandaag 5^e gek opgepikt. Orleans in weermachtsbericht genoemd.

---

⁴⁶ Jhr A.W. Snoeck overlijdt op 10-8-1944.

19 aug 1944

Amerikaans pakket gekregen. Kopf⁴⁷ ontdekte gang. Lachend. Grosses Abwehrerfolg! Kopf 14 dagen verlof! Heet weer. Lekker kaakjes en koffie gegeten en gedronken. Wat gewerkt. Luitenant Vredenburg geeft ons (Lt Div I) voetballetjes. 's Avonds naar voetbalwedstrijd gekeken. Dan met Aja op zaadheuvel⁴⁸ gekeken. Lekker weer. Kapitein Cold. (Colditz?) getrouwd, gescheiden, verloofd en weer af, rent nu als bezetene langs het hek om 't meisje met 't rode haar. Ik vind haar lelijk. Duitse soldaat stoeide ermee. De Kap – fel – D. meisjes A.D. blauwe jurken, rode ...., witte schortjes. Hebben ze hier nu van die felle borsten of is het omdat we die platte mannenborsten gewend zijn. Vanmorgen 100-den vloekende en kermende officieren kijken naar oogstulpje in b-hkje en directoire onder pomp. Later jurk aan, bleek afgang! Kwam ook verpleegster voorbij!

20 aug 1944

Zondag. Mooi, heet weer. Luitenant Zielstra ([Eerste-Luitenant H.P. Zielstra Kgf 31079](#)) op bezoek. Over Weekenstroo gepraat. Met Shang Gort Goreng gegeten. Enorme portie! Vlooiën, luizen, wespen, vliegen, muggen! 's Avonds en 's middags gewerkt. Schiet op. 's Avonds heerlijk weer. Op zaadbank naar het mooie land zitten kijken. Door goede berichten stijgt aller verlangen. M'n liefste Dormanske.

21 aug 1944

Zeer heet weer. Boeken gelezen. Zweedse gezant geweest.⁴⁹ Stettin is nu geheel plat. Wachtbataljon geen brood, wij wel. Dorothy duikt nog 1 maand. Gezin al weg. Opmerkelijk gunstig weermachtsbericht. Prüfung weer 24 uur uitgesteld.

22 aug 1944

Warm. Kaart van Anneke, die vandaag in Hilversum gaat wonen. 's Avonds pakken voor prüfung.

23 aug 1944

Nooit grotere scherts gezien. Koffers dicht gebleven. Alleen dekens geteld, barakken nagekeken. Kunnen ze Berlijn O.K.W. (Oberkommando der Wehrmacht) melden dat ze prüfung gehouden hebben. Weer last van knie. Dit vlugge vliegtuig weer over zien komen zonder propellers.⁵⁰ Weermachtsbericht spreekt over Parijs. 10 sigaretten verloren. De oude weddenschap of Warschau of Parijs eerst worden spannend. Weer kniepijn.

24 aug 1944

Gladiolen geplukt. Naar dokter geweest. Steeds pijn in mijn knie. Pillen gekregen. Huis van Frijó nu vrijgekomen. Amerikaanse schoenen bevallen me best. Heerlijke Argentijnse spullen gekregen. 's Avonds met Ben de Vries naar v. Epen. Stemningsbeelden: vertrouwensman Mühlberg stuurt onze vertrouwensman brief, begint met: Waarde collega! (Dienstplichtige aan Generaal)⁵¹ Duitse posten staan te roken en te klooiën. In de bak: "Landing in Zuid-Frankrijk is waar want de Hollanders zeggen het". In het Prüfungslokaal: "Ik verdom het om hier te werken, ik wil naar het front". Geen straf. Unteroffizier is erg geschikt. Vanavond float Wachtern. Ik riep "Einsteigen". Hij komt op me af, herkenningsplaatje? Neen. "Sie haben recht, reservieren bitte. Noch 4-6 Wochen. Ich kann mich in Ihre Lage ganz gut versetzen. Ich würde genau so handeln. Wir haben Pech gehabt, Sie Glück. Heuteabend durchgekommen: Rumänien abgefallen. Kämpft gegen Deutschland. Die Leute die um den Sieg schreien, schreien immer weniger. Marseille eingekesselt, Toulon gefallen, in Bordeaux gekämpft. ZW von Paris durchgebrochen. Noch 4-6 Wochen. Sie haben Glück".

---

⁴⁷ Kopf is een van de Duitse Abwehrunteroffiziere.

⁴⁸ Zaadheuvel is een bijnaam van de Z-W hoek van het kamp met loopgraaf en uitzicht op de weg.

⁴⁹ Dit was de Zweed Gavrell. Bron: D.J.Smit "Onder de vlaggen van Zweden en van het Rode Kruis", pag. 158.

⁵⁰ Dit moet de Messerschmidt ME-262 zijn. De eerste jager met straalmotoren. In juni 1944 in bedrijf genomen.

⁵¹ De vertrouwenspersoon in Oflag 67 Neubrandenburg was de Generaal-majoor N.T. Carstens Kgf 32039.

Me-262

25 aug 1944

Plaatjesappèl. 2 kaarten bijgeruild. 180 Marvells gekregen. Warm. Luchtalarm. Vele statige formaties Amerikaanse vliegtuigen. Schoten 6 raketten af op vliegveld 9 km hiervandaan. Enorme brand en explosies. Reuze weermachtsbericht. Gevechten in Parijs⁵².

26 aug 1944

Vandaag weer mooi weer. Nieuwen gekomen o.a. Lt Fresema Gratema en 3 vaandrags. Vanavond komen er nog nieuwen, weer 7. Op 't meer en bij Schwinemünde proeven met V1 of V2, dat zijn ook de "vuurpijlen" die we 's avonds zien. Op het vliegveld is onze wacht nog steeds bezig. Kleine aflossing, zijn 48 uur al op wacht.

27 aug 1944

Vannacht luchtalarm. Veel lawaai etc. 'n flinke behandeling! Bij de nieuwen zitten Vroom en Scheffers. Zeer warm. 's Avonds gezellig gort-goreng gegeten bij Berghuis, van Rijsen en Lt Huizinga. Zeer gezellig. Vroom van Rijksrecherche, veel mooie verhalen.

28 aug 1944

Leuke brief van Dory over huwelijk Ap en Noor. Mieters. Elftal en vergadering wielrijders georganiseerd. Was er hele dag druk mee. Gelachen op hok Kùchler en koffie gedronken bij Zielstra. De Oberkaput uit Ommen in Mühlberg. Werd daar verzopen en zit nu apart. De pol. kerels kennen v. Inge Schenau? De Krakauers met achterlating van veel spullen naar Mühlberg. Heerschap daar commandant.⁵³ R.W. op het hok.

29 aug 1944

Heerlijk fris weer na warm onweer gisteravond. Leen Roodenburg ([Tweede-Luitenant L. Roodenburg Kgf 32125](#)) koffiegedronken. 's Middags met plaatjesboek naar barak 15 Kùchler e.a. Aardig geografisch magazine van v.d. Sluys Veer te leen gekregen over Hongarije. Hevig verlangen om te reizen. Heb er Dory ook over geschreven.

30 aug 1944

Waterleiding gesprongen. Majoors etc. aan het dijkjes gekregen, schepraderen etc. Duitsers zeer behulpzaam met ...? Parijs gevallen. Kapitein Berlijn ([Kapitein A.P. Berlijn Kgf 2954](#)) wint weddenschap van Hauptmann Klingelhöfer⁵⁴.

⁵² Parijs wordt op 25 aug 1944 bevrijd.

⁵³ Adjudant-Onderofficier P.J. Heerschap Kgf 105044 was kampoudste in Stalag 369 Kobierzyn bij Krakau.

⁵⁴ Kapitein Piet Berlijn was een begenadigd goochelaar. Hij leidde vaak de Duitsers af bij Prüfungen en wist een deviezenhandel op te zetten, dat zorgde voor de nodige Duitse Rijksmarken.

31 aug 1944

Koningin jarig. Toespraak generaal. Plak chocolade. Bloemen op iedere kamer. Telegram via Zwitserse gezant aan Koningin! Wilhelmus toegestaan! Enorm oprukken naar Belgische grens. Reims etc! Hoe is dat mogelijk met benzine en olieaanvoer? Niet te vatten. Bezoek Duitse generaal, jong, zonder gevolg, lintjes en pistool.

1 sep 1944

Weermachtsbericht gunstig! 10 km van Belgische grens. Weer gang ontdekt!⁵⁵ Waaiert weer. Les Maris. Lees brief van thuis. Gezellig. Ongelofelijk snel oprukken.

2 sep 1944

Slaap prima. Minder last van vlooiën. Eddy jarig. Verl. van Hein, die ondertussen met een ander getrouwd was, is nu weer alleen. Man Kgf! Haha, zou hij hier komen? Diner Eddy. Gezellig en lekker. Mooie verhalen van Han. Hupkes, de zenuwgek, heeft z'n hoofd kaal laten scheren.

3 sep 1944

Zondag. Weermachtsbericht Arras-Verdun. Weddenschap met Fr-Belg grens gewonnen. Complete gekkenbende bij ons. Wees slim, spaar uw sim. De gekste weddenschappen! De Russenbaas Michael is op bezoek bij Russen als Duitse Gefreiter. Russen zeiden niets, hadden geen sigaretten en riepen How-how⁵⁶ toen Michael wegging. Alle blanco post nog snel verschreven! Zou het nog doorkomen?

4 sep 1944

Brief aan Dory, lieve kaart van haar. Maastrichtse vlaaien! Bernhard. Hevige explosies ongeveer 20 km buiten het kamp met vlammen en rook. Enorm. Hollands pakket gekregen. Hauptmann Ruhmeier duikt via gang onder tafel op en pikt kookapparaat. De man van Hein's oude liefde blijkt de N.S.B.-er te zijn, die ze in Mühlberg bijna verzopen hebben. Hein groot plezier. Voel me grieperig.

5 sep 1944

's Nachts gezang om 24.00 uur. Toch flink gepit. Gevoetbald. Gezellig. Hoest. Posten riepen dat Prins Bernhard in Brabant is. Koud weer. Explosies waren munitietrein op 30 km afstand!

6 sep 1944

Weermachtsbericht: Brussel en Antwerpen. Bij Küchler geweest. Grieperig. Denk veel aan Dory en thuiskomst. Zou ze lang vrij krijgen? En ik? In bad en een burgerkloffie lijkt me de eerste stap. Ap heeft nog een bad. 's Avonds wint onze barak met 7-0 van 10! Groot feest met hossen, band en vat bier 110 ltr. Leen slaapt bij ons op het hok. Verrekt gezellig. Eddy lastig vervelend mannetje.

7 sep 1944

Weinig nieuws uit N-Brabant. Velen daarover zenuwachtig. Papsoldaten, ze hadden het graag in België gezien, die stop. Berghuis ziek, dysenterie. Ga opvoedcursus Maleis volgen. Front in Frankrijk loopt nu tot Dyon, Duitsers uit Frankrijk teruggetrokken.

8 sep 1944

Les Maris. Vandaag over toekomst nagedacht of liever conclusies gevormd van het peinzen van de laatste dagen. Als ik beroepsofficier of beroeps politieofficier kan worden en daarop trouwen dan O.K. Indië zal mij ook wel opeisen. Beroerd t.o.v. Dory. Van een rustig leven met Dory komt niets. Maar ze kan toch niet op de Zuidwal blijven en we kunnen niet eeuwig verloofd blijven. Zal haar om raad vragen, m'n Dormanske! Elke nacht slaap ik in met jou in m'n gedachten en in m'n armen. Ouwetje! 4 zware mitrailleurs op de torens opgesteld! Gezellig bij Bosgieter gezeten en Blink. Aardig hok.

9 sep 1944

400 nieuwe Slowaken of Tjechen of Tito's in het Vorlager. Mooie bruine uniformen. Luik omsingeld. Mijn klein pessimisme had gelijk. Gevoetbald, veel uitgevallen. Toch 1-1 tegen de genie. Berghuis knapt al op. 's Avonds fris. Geen licht. Infanterie tegen infanterie. Mooie strijd.

---

⁵⁵ Op 1 sep 1944 wordt de tunnel ontdekt. Het regent dan zó veel, dat een bewaker roept: "die Erde beweegt!". Buiten het prikkeldraad, in het tomatenveld ziet men het uiteinde van de tunnel, die ingestort is door het vele water. Al het werk dat begonnen was op 1 maart 1944 verloren.

⁵⁶ Lord How how was de bijnaam van de Engelsman William Joyce, die vanuit Duitsland propagandaberichten uitzond. In 1946 ter dood veroordeeld.

10 sep 1944

Zondag. Veel praten er in de slaap. Vannacht luitenant Brouwer: "Nou zal je eens een Brouwer zien naaien". Luitenant van Slobbe serieus boos: Stilte! Luitenant Brouwer slapend: "Saluut". Even later: "Lekker hè?". Zelf flink aan het hoesten. Thijs in hospitaal. Vervelende ouwe lullenkliek over promotie en gouden zonnen. Thijs wilde verhalen voor ons onthouden en heeft er hardop over gedroomd, kreeg er over te horen van majoors! Ben weer vrijgesproken. 3 Fransen voor het bekende feit 2 jaar tuchthuis. 5 vrouwen erbij! Majoor Koenze ([Majoor Ch.A.J. Kroeze Kgf 32245](#)) vrijgesproken "fout in aanklacht". Mooie advocaat. N.S.B.-er op station weggejaagd door Feldgendarmerie want na "Op de hoek van de straat" van Ben schold hij: "Ik zal je door je kop schieten, vuile schoft", dus belediging.

11 sep 1944

Hoesten iets beter. Naar cricket gekeken. Ging aardig. Geen ochtenappèl. Ze leren het. Kapitein Fens af als barakcommandant. Mijnheer Bos baas ([Luitenant ter Zee 1e kl H. Bos Kgf 31201](#)). Veel post. Ik een kaart van Ap en brief van Dory. Bericht uit Breda. Rammelende ruiten en tanks door Breda richting Tilburg. Op 4 sept Staatsspoor erg druk!⁵⁷ Fijn foto's onderweg! Onze kamptaal kennen ze niet.⁵⁸

12 sep 1944

Vannacht en vandaag luchtalarm. De zilveren vogels kwamen weer over. Kapitein Berghuis knapt op. Horloge in reparatie gegeven. Elftal voor morgen opgeroepen. Sociografenbijeenkomst bij Leeuwenstein. Gezellig. Peutertjes in goede handen. Laatste tijd veel luchtalarm.

13 sep 1944

Verrekt koude nachten. 's Middags voetbal 5-0 verloren. Eindhoven in weermachtsbericht genoemd. Er zouden 200 nieuwen komen uit Holland. Vanavond 12 nieuwen. Die zullen zich verneukt voelen! Lieve Dormanske, schat, wat verlang ik toch naar je.

14 sep 1944

Aken in weermachtsbericht genoemd. Op Duits gebied. Kapitein Berghuijs uit Revier. Russen kamp uit. De 200 komen dus gauw! De nieuwen met mooie verhalen. In grote trein NSB-ers en Duitsers zaten ze in de achterste wagon. In Almelo partizanen! In Bentheim SS dacht dat zij partizanen waren, wilde ze fouilleren. De trein vol N.J.S., W.A. etc. Bij Stroe zwaar beschoten, ongeveer 30 N.S.B.-ers dood. Bij Bentheim Duitse generaal die SS erop attendeerde, dat het verboden en gevaarlijk was, terzijde geschoven. Toen trein laten vertrekken van SS, die toen weg moest.

15 sep 1944

Weer nieuwen aangekomen. Les Maleis is aardig. Brief naar huis geschreven. Mooie stukken uit Haagse Courant 6/7 sept over gevluchte v. Vloten en andere bonzen en over Indië! Mieters toneelstuk gezien. Van 't Sas maakte het. De Russen ook weer vooruit.

16 sep 1944

Vannacht hevig bombardement in de verte. Engels pakket gekregen. Westwall in weermachtsbericht genoemd. Nieuwe kranten Haagse Courant munt uit door mooie artikelen en mooie koppen. Denk laatste tijd veel aan Dory en toekomst. Die vervloekte onzekerheid. Daardoor humeurig. Krijgen lakens, dekens etc.! Mooi artikelen dat kinderen naar scholen gaan.

17 sep 1944

Zondag. Herman Heffener op bezoek gehad. Gezellig. Erdoor! Jazzavond wegens gebrek aan licht uitgesteld. Gewerkt. Reeds lang geen aardappelen en kolen in huis in Holland. Hoe zal dat gaan? Thuis wonen ze nogal weggedoken, Dory zit ook safe maar Anneke? Zou Aalt ook dood zijn? De hel is nu los in Holland met de luchtlandingen en staking.⁵⁹ Wederom ons einde voorspeld door Abwehr. De nieuwe in 7B schreeuwt nog steeds in slaap: "help, help, ze vermoorden me".

---

⁵⁷ Blonk verwijst hierbij waarschijnlijk naar Dolle Dinsdag 5 sep 1944, toen veel mensen de bevrijders al verwachtten en vele Duitsers en NSB-ers vluchtten richting Duitsland.

⁵⁸ In het kamp werden vele woorden en uitdrukkingen gebruikt, die een andere betekenis hadden dan normaal.

⁵⁹ Blijkbaar zijn ze al op dezelfde dag op de hoogte van de start van Operatie Market Garden, die start op 17 sep 1944.

18 sep 1944

Zuidvruchten gehad. Zware gevechten in Holland. Luchtalarm, we hebben ze weer gezien! Weermachtsbericht: Zuid van Aken grote aanvallen. 3e les Maleis gehad.

19 sep 1944

Vannacht weer luchtalarm. Praktisch weer elke nacht. Plaatjesappèl. Argentijnse chocolade gehad. Arnhem, Nijmegen en Eindhoven luchtdivisies. Gevoetbald, me rotje gesjouwd en met 1-0 verloren. Pech. 's Avonds op 't hok van de nieuwen zitten praten. Gunstige 4-daagse berichten!

20 sep 1944

Mooi warm. Veel verhalen en geruchten over het "liquideren" van kgfkampen. Als het zo ver is toch niets aan te doen. "Pech gehabt". Velen angst-psychose. Kop op Dormanske. Band met serieuze jazzmuziek. Hele morgen Maleis gedaan. 's Avonds met kapitein Berghuijs gewandeld.

21 sep 1944

Post van 13 sep. Wassenaar geëvacueerd op 10 sep binnen 24 uur. V1 startplaatsen. Ze kabalen over Den Haag. Alle gloriekreten verdwijnen in de schemering om leed en droefheid van Nijmegen en Arnhem en onze eigen toekomst? Dory dat wij bekenden mogen blijven. Vooral 's avonds en ook bij mijn overpeinzingen overdag denk ik vaak aan haar. Dormanske! Wat een liefde kennen wij. Welk een vertrouwen en heerlijke overgave kennen wij.

22 sep 1944

Klompen gehaald in het magazijn. Het hek wordt reeds verdubbeld voor de uitbreiding van ons kamp t/m stenen barakken. Slowaken van dichtbij bekeken. Zien er keurig uit. Maleis gepresteerd. Werkwoorden lastig te leren. Overigens 'n soort werkwoede, ook in Buschau. Dan denk je niet zo aan de zware strijd in Holland.

23 sep 1944

Gehele dag gewerkt Buschau en Maleis. Hoofdpijn 's avonds. Gewandeld met Kuchler en met Hans gepraat. In Rusland en Italië gaat het puik. Zware gevechten in Holland. Nijmegen bereikt en brug! Hoe Arnhem?

24 sep 1944

Zondag. Melige dagen met goede berichten. Maj Engels ([Majoor E. Engles Kgf 2908](#)) naar Tittmoning⁶⁰. Weer een nieuwe N.S.B.-er Schuiling. Nu: de Wit, van der Werff, Otten en Schuiling in de kooi.

25 sep 1944

Plaatjesappèl. Zware gevechten in Betuwe en Arnhem en Oosterbeek. Maleis leer ik niet meer, schrijf wel lessen over. Walter Scott schrijft mieters. Fijne boeken. Luitenant Peters lag in ziekenhuis Stanislau. Per verdieping 1 kraantje en 2 vieze wc's. Gemengde zalen, vieze zusters, blote benen. Onderzoek ook mixed!

26 sep 1944

Appèl weer binnen. Koud nat weer. Kreeg nog post! Kaart van huis 10 sep. Fijn dat ze allen bij elkaar zitten. Anneke, Dory, Moeder en Vader. Frits heeft pleuritis. Lelijk! Weinig eten en onverstandig eten oorzaak. Estland goed. Holland geen verandering. Koud. Met deken in bed. Beloofd wat deze winter met een enkelplanksolvertje! Br.

27 sep 1944

De voedselpositie doet zich reeds gevoelen. Kongsis's gaan uit elkaar omdat de kast leeg is. Het brood wordt verdeeld. Altengrabow komt weer. Maar ik heb een goede lichamelijke reserve. Koud regenweer. Majoor Engles weg. Als zijn droom uitkomt, dan oorlog spoedig afgelopen. 2 ½ droom kwam uit: capitulatie Indië, Invasie na 2 kampen en aanzegging alleen weg! Brief aan Dory, wat verlang ik naar haar. Down stemming in het kamp. Zelf prikkelbaar, lees veel, kan niet werken: concentratie.

---

⁶⁰ Majoor Edu Engles was de kampoudste van de Colditz-groep. De overplaatsing van hem naar Tittmoning heeft waarschijnlijk te maken met het feit, dat men deze Colditz-groep als lastig ervoer en op deze manier de weerbaarheid wilde breken.

28 sep 1944

Verrekt koude nachten. Bij Arnhem Duitsers gewonnen. Jammer maar toch knap. Voor 15 oktober moeten onze depots leeg zijn en mogen we geen vet etc. langer dan voor 2 dagen in ons bezit hebben. Dit in verband met parachutisten? Zwitserse Rode Kruis delegatie in het kamp.⁶¹ Wat mieters om goede burgerkleding te zien. Veel naar voetbal gekeken.

29 sep 1944

Elftal opgeroepen voor morgen. Frits 't zelfde, knapt niet op. Bij kapitein Berghuis koffie gedronken. 's Avonds ouwe grammfoonplaten gedraaid. Welmoedig gestemd.

30 sep 1944

Plaatjesappèl. Regen. Geschaakt. Gevoetbald. Vervelend en slecht. Deze week veel boeken gelezen. Overigens rotweek, het einde is nodig.

1 okt 1944

Zondag. Regen. Eeuwige grijze lucht. Geschaakt. Gelukkig gisteravond mijn opkomende jaarlijkse driftbui op Chang afgereageerd, die geheel wild was. Hevig verlangen naar mijn Dory, die zo zacht en goed is. Nog steeds geen vorderingen in Holland. Ze zullen nog omkomen van de honger. "Elzelina" van Jo van Ammers-Küller gelezen. Goed boek.

2 okt 1944

Koud. Lees veel. Vorig jaar kwamen we in Krakau aan! Wat lijkt dat lang geleden. Vader gefeliciteerd. Zal wel heel wat te laat komen.

3 okt 1944

Frits betert. Weer post in het kamp. 3 commandanten van H.J. (Hitlerjugend) in het kamp. Overname? Wacht verhuist naar nieuwe barak. Gevoetbald. Gezellig. Mooi weer. Verwisseling Zimmerman – de Koning bemerkt. 8 nieuwen in het kamp, o.a. 2 doktoren uit Michielsgestel.⁶² Een ervan zat met een Engelse parachutist in Amersfoort. Alles per auto want geen treinen. 's Avonds toneel, wel aardig. Hok 6 stomvervelend.

4 okt 1944

Veel ooievaars komen over, hele zwermen. Ook andere vogels. Geschaakt, gelezen. Frits gaat vooruit. Uit Holland pakket gekregen. Eindelijk. Hans en zijn vrienden op stap.⁶³

5 okt 1944

Jan post uit Zweden. Heb kans! Laatste tijd veel over Dory gedacht. Ze zal het in bepaald opzicht lastig hebben. Kan haar me soms slecht voorstellen maar dan soms weer zo hevig dat ik aan onze liefde niet twijfel. Wat heb ik te bieden als ik terug kom? Alles sal rech kom. Niet teveel erover peinen. Het tweede gat in de draad bemerkt. Plaatjesappèl. Eerste appèl ging goed. Barak 17 op 4 gelederen!⁶⁴ Overal 's middags grote plakkatens "ontvluchten is geen sport". 's Avonds roulette en als gisteren om 20.00 uur luchalarm. Heel gezellig met luitenanten I en II tegen onderofficieren en manschappen gevoetbald. Lieve brief aan Dory geschreven.

---

⁶¹ Op 28 sep 1944 bezoekt de Zwitser Landolt het kamp.

⁶² Michielsgestel was een kamp, waar belangrijke burgers werden geïnterneerd. Op 17 sep 1944 werden de gijzelaars vrijgelaten.

⁶³ Op 4 okt 1944 ontsnappen er 8 personen, in 4 duo's. Tweede-Luitenant Hans Dijkman Kgf 30634 is een van deze 8 personen.

⁶⁴ Normaal stond men met 5 man in een gelid, nu dus met 4. De Duitsers waren 5 man per gelid zo gewoon, dat ze gewoon telden alsof er 5 man per gelid stonden.

Gedeelte van het plakkaat (NIMH, coll 444 Krijgsgevangenen en kampen)

6 okt 1944

Laatste tijd veel troepen in de buurt. Reimers ([Vaandrig W. Reimers Kgf 32169](#))-van Slobbe ([Tweede-Luitenant B. van Slobbe Kgf 30685](#)) erin gelopen!⁶⁵ Van 12.00 – 14.00 uur luchtalarm. Grote formaties. Richting (onleesbaar) zagen we de bommenregen vallen. Alles trilde, blikjes vielen om, gehele barak heen en weer. Boter en suiker clandestien. Er gebeurt weinig, het schiet niet op. Als we na afloop het hoekje omgaan dan... pech gehad. 's Avonds weer luchtalarm.

7 okt 1944

De zilveren vogels weer in grote getale. Mooie verhalen van vliegers: bombardement Dublin door ombuiging radiogolven, val 4000 m geremd in dennen. "Het ging hard". Strenge tucht, geen drank. Spionage enz. Kapitein Faviéz geen weermachtsberichten meer? Het boek "Serenade" 1938 Querido is wel heel gek!! Eddy vindt dat Den Haag wel wat geteisterd mag worden! De schoft. Rotterdam etc.

8 okt 1944

Zondag. Slaapzak (laken en deken) is heerlijk. Hoe zacht is zo'n laken! De laatste weken slaap ik vrij onrustig en denk geheel aan Dory. Soms is dat heel prettig! Dan denk ik aan mogelijke vriendelijke doktortjes. Dan heb ik zin om hen een lik over hun smoel te geven. Maar je doet hier niets machteloos ben je. En als je diep over iets nadenkt word je gek. Het is een schat en ik geloof wel dat ze sterk is. Gewerkt, geschaakt, naar voetbal gekeken. Aan de fronten O.K. Russische offensieven. Bruggenhoofd bij Wageningen.

9 en 10 okt 1944

Grijs weer. Slechte stemming. Trompetter 8 maanden gekregen. Fransman bekende delict: 1 vrouw en 2 dochters "getroost". Met Frans en Leeuwenstein over Amsterdam gepraat. Hilda de Brey moeder geworden!

⁶⁵ Vreemde opmerking hier. Van Slobbe ontsnapt op 4 okt en wordt op 2 nov weer terug afgeleverd in het kamp.

Affiche voor voetbalwedstrijd (coll. Johan van Hoppe)

11 en 12 okt 1944

Opgeschoten met werk. Suiker met muizen erin. 't Smaakt bitter. Met (onleesbaar) gewandeld. Mogen 1 dag voorraad hebben. De rest wordt ingepikt. Depot haalt men leeg. Bang voor parachutisten? Russen bij Oost-Pruisen. Wat zullen ze thuis hongerig zijn. Roulette. Gek, lokt me niet. Ook de lagermarken worden ingenomen. Hans D. (Dijkman) nog veilig.

13 okt 1944

De wachtposten lopen met handgranaten aan de koppel. Blikjes uitstorten! Grote rijen voor het depot. Badploeg streng geprüft. Eddy zijn P.B. (Persoonsbewijs), pas enz. ingepikt. Goede vorderingen aan Memel en Hongarije.

14 okt 1944

Depot leeghalen. Lees uit Colditz-bibliotheek "Onder de gouden zon van het morgenland: een reis door Egypte, Palestina en Syrië" door Arthur Staal. Aardig. 's Avonds weer roulette. Heeft nu wel beking. Gewonnen! De lange avond gaat ermee door.

15 okt 1944

Zondag. Alle spullen opgeborgen. Ook lagermarken ingeleverd. Er komt een tweede prikkeldraadversperring om het kamp. Ruzie om van Rijkevorse (Tweede-Luitenant Baron T.H.M. van Rijkevorse Kgf 271677). Dat hij nog officier is. Boek van Buschau eindelijk uit. Met Vierkandt "Staat en gezelschap" begonnen.

16 okt 1944

Brief aan huis. Geen prüfung levensmiddelen.

17 okt 1944

Weer sigaretten aangekomen! Rookte peukjes van Jan in de laatste dagen. Kapitein Boutmy op bezoek. Veel post in andere barakken. Beroerd nieuws, veel doden, gewonden, honger en ongemak. Prettig gevoetbald 1-1. Bijna gewonnen! Wisse Mendersma dook voor 50 sigaretten in de ijskoude vijver! Rotgelachen. Signaal⁶⁶ gelezen en gezien, gek gevoel als je weer foto's van vrouwen ziet: zijden kousen, bustelijnen etc. Mooie ogen enz. God, wat zacht en lief en goed zijn ze. Dormanskel! Dat verrekte zand en hout hier.

18 okt 1944

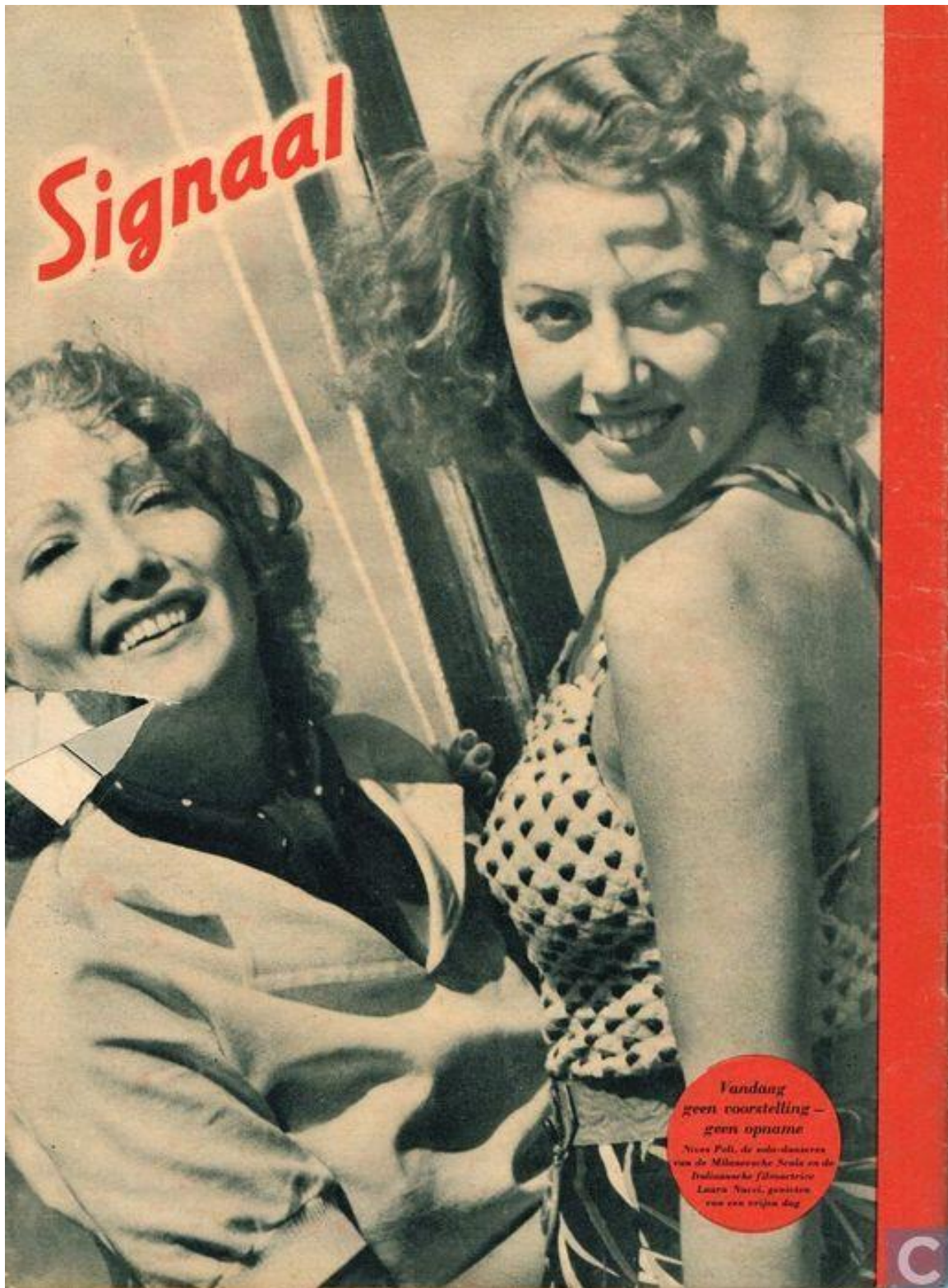
Weer post. Hengelo zwaar gebombardeerd, onherkenbaar op 29 sept. 50 sigaretten gekregen. Kachel verzet. Als verrassing grote Rode Kruis enveloppe uit Den Haag van 3 okt. Helaas geen foto's van Dory maar prentbriefkaarten uit Den Haag en mooi prentje priesterwijding Marius Hensen.

19 okt 1944

Kreeg post van Gerrit uit Berlijn, hij maakt het gelukkig goed. Geniet van de sigaretten. Frits gaat vooruit. Toestand in Holland nog steeds kritiek. Dormanske dat je gespaard mag blijven. Het poesje van hiernaast is reuze leuk. Tango-band afgang. Masjoer als hula-hula. Weer het lied der Pyreneeën, toen in Krakau klonk het beter.

---

⁶⁶ Signaal was een Duits tijdschrift, dat elke 2 weken uitkwam en waarin naast propaganda ook veel artikelen stonden over natuur, cultuur, mode etc. Werd in diverse bezette gebieden uitgegeven.

Achterkant tijdschrift "Signaal" (foto Internet)

Voorbeeld van alle waarden Lagergeld voor krijgsgevangenen (coll. Johan van Hoppe)

20 okt 1944

Regen. Na appèl prüfung op hout. Juist veel getimmer. Avonden erg lang. Te slecht licht om te blijven lezen. Kaart aan Dormanske.

21 okt 1944

Kaart van thuis! Van 23 sep. Dory ziek geweest. Keel. Beroerd dat je dat niet weet. Zeer koud. 's Avonds roulette. 30M gewonnen, alles via bank verrekend. Geen ogen bederven en avond is vlug voorbij. Bank verloor 624 mark!

22 okt 1944

Zondag. Thee gedronken bij kapitein B. (Boutmy/Berghuis?) Gort laten maken. 4 nieuwe kappers aangekomen, één oorspronkelijk uit Altengrabow (7 mei). Koud pest weer. Kachel aan. Wat zou het heerlijk wezen om met Dormanske gezellig samen thee te drinken in eigen home! Mag er niet aan denken.

23 okt 1944

Gunstig weermachtsbericht: pantserstoot in Oost Pruisen. Naast "Amsterdam-Noord" nu de kreet "Amsterdam-Civiel" en "Amsterdam-Metro". De luitenant ter Zee die ongeveer 8 weken geleden gek geworden is, is in het gesticht overleden. 'n Beroerd geval.⁶⁷ Ik voel steeds minder voor beroepsofficier. Dan is vak 1 en gezin 2 en dat is geloof ik niets voor mij. We zullen zien. Piep vandaag jarig.

24 okt 1944

Vader jarig. Sigaretten gekregen en ¼ Hollands Rode Kruispakket.

25 okt 1944

Leuk gevoetbald tegen Onderofficieren en Manschappen. Jan Dekker keeper, Dijkhoorn spil. 's Middags in het eerste ingevallen! Doodop. God, god wat een zin in vrouwen troost en vrouwen liefde. Het is bar, ik heb een reuze wilde luis zitten.

26 okt 1944

Koud. Sokken gewassen. Koffie bij Boutmy gedronken. Hoofdpijn. Verkouden. Luchtalarm.

27 okt 1944

Gisteren en vandaag post. Brief aan Dory. Overigens beroerd. Hoofdpijn en zware koorts. Spaar 20 sigaretten.

28 okt 1944

In Brabant vorderingen. Gehele dag in bed. 's Avonds roulette.

29 okt 1944

Zondag. Voel me beter. Al mijn sokken gestopt. Bijeenkomst R.W. Van der Giesen over opleiding Amerikaanse vliegers. Thee bij Kapitein Berghuis gedronken. Veel luchtalarm. We moeten kleurpotloden inleveren!

30 okt 1944

Hoest nog. Rook weer. In Noord-Brabant gaat het goed. Lezing Indië-route. Heel aardig. Mooie verhalen over mogelijke en onmogelijke passagiers. Eddy onbetrouwbare O.

31 okt 1944

Ontvluchtingspoging via het pakketlokaal gemerkt. Alle 13 gesnapt.⁶⁸ Morgen is het al november! Pessimistische bui over toekomst e.d. "Dauw over dorstig Land". Aardig boek. Veel luchtalarm. Van Slobbe en Vrinds gesnapt in de pantserkazerne.

1 nov 1944

"Marechaussee in Atjeh" mieters boek. Ben van optimist pessimist geworden, in alle dingen.

2 nov 1944

Barak grondig geprüft. Voorraden tussen schotten gevonden. Gerucht alles voor 10 nov uitgeven uit pakketlokaal. Grammofoon geeft heimwee. Kaart aan huis. Bijna geen licht, steeds luchtalarm. Eigen schoensmeer verlichting.

---

⁶⁷ Het betreft hier Luitenant ter Zee 1^e kl H. van Schreven Kgf 30295 die overlijdt in de Nervenanstalt Uekermünde op 21-10-1944.

⁶⁸ Deze poging is verraden door de Kap D.W. v.d. B. Hij was van mening, dat ontsnappen geen zin meer had, de oorlog zou immers over enkele maanden afgelopen zijn. Voorwaarde was wel, dat de ontsnappers niet gewond of gedood mochten worden bij de arrestatie. Na de oorlog hiervoor gestraft en voor hem was geen plaats meer in het Nederlandse leger.

3 nov 1944

Leuke les Maris sig. gekregen. Operette gezien. Meesterlijk. Fijn er eens uit te zijn. Geen luchtalarm.

4 nov 1944

Aardige bekerwedstrijd Officieren-Cadetten: 7-2. Beker definitief aan Officieren. In de verte hevig bombardement. 's Avonds roulette. Quitte gespeeld. Budapest bedreigd. Zeeland O.K. Dag lieve Dormanske!

5 nov 1944

Zondag. Dooie muis in eetdoos van Truus! Pudding gemaakt. Chang tijdens appèl blijven slapen, hij ligt ook in zo'n kooi. Ga ze thuis via Eindhoven schrijven. Vanavond brief aan ... via Genève.

6 nov 1944

Gewerkt. Gelezen. Brief aan Dory direct. Vast gefeliciteerd. Complete honger zal het er wel zijn en veel slachtoffers eisen. Reeds vanaf vrijdag de Duitse soldaten geconsigneerd. Vanavond alarm. Mitrailleurs in stelling, ook in het veld. Posten 80 m van het hek. Ongeveer 60 man met helm en handgranaten bij Kommando-barak om toe te tasten.

7 nov 1944

Brief van Gwen aan Hans ingepikt. Bij Prem. Brief via Kirugs? naar Mühlberg aan van Kessel gesnaaid. Zal licht arrest worden denk ik. Lefpoker gespeeld.

8 nov 1944

Gehele morgen elftal bij elkaar geschraapt. 3-0 gewonnen dankzij Holty en Lips. Zeeland en Noord-Brabant nu vrij. Bericht uit Amersfoort. 22 okt zwart van .... Velen zullen we niet terugzien. Ritmeester Eland ([Ritmeester A.C. Eland Kgf 30952](#)) door beroerte getroffen en stierf op weg naar badinrichting. Treurig.

9 nov 1944

Koffie gedronken bij kapitein Berghuijs. Gewerkt. Gelefpokerd, geschaakt. Grijs weer. Jan pillen, te weinig bloeddruk.

10 nov 1944

Gisteren bij het baden één ontvlucht. Gepikt in Neubrandenburg. Op de fiets! De Engelse parachutisten nog in het voorkamp. Plaatjesappèl en prüfung van de barak. Koud. Nieuwe appèlwijze "5 passen links uit de flank" loopt volkomen spaak. Prem woest. Grote hilariteit.

11 nov 1944

Gerucht uitbreiding kamp – 3.000 man. Amerikanen en Engelsen. Geloof het niet direct. Ritmeester Eland vanmorgen begraven. Nieuwe spel nu O.K. Koud. Engelse parachutisten nog steeds in het voorkamp. Sigaretten gekregen. Laatste 10 Lagermarken verloren roulette. Toch gezellig. Koud.

12 nov 1944

Zondag. Lezing van der Giessen. Interessant. Van Slobbe weer terug in de barak. Met Aja gewandeld. Over Gouda gepraat. Deze sullige dag ook weer voorbij. Amerikaans succes bij Metz.

13 nov 1944

Sneeuw, verrekt koud. Lees veel uit Colditz bibliotheek. Goede boeken.

14 nov 1944

IJs op de plassen. Eerste sneeuw overdag. Koud. Letters geprikt, lijkt seniel maar toch aardig. Dag vlug om. Nu Eddy in barak zit, zeer gezellig.

15 nov 1944

Plaatjesappèl. Eeuwige ruzie ramen open/dicht. Brief Eindhoven/thuis geschreven. Gerucht > 45 jr weg!

16 nov 1944

Flink pak sneeuw. Appèl binnen. 5 dagen arrest aangezegd gekregen voor brief aan van Kessel. Frezeman Gratema ([Eerste-Luitenant J. Freseman Gratama Kgf 271592](#)) op bezoek.

17 nov 1944

Weer boter en suiker gehad. Wasmachines nog steeds stuk. Het hele kamp zingt weer na 't bericht van het grootste offensief aan het Westelijk front. Voedselpositie wordt moeilijker. Ieder praat over eten.

18 nov 1944

Zeer koud. Oostenwind. Sneeuwjacht. Begin geschiedenis. Inkt gemaakt. Krijgen ½ Canadees pakket volgende week. Roulette 20 lagermarken gewonnen.

19 nov 1944

Zondag. Met geschiedenis begonnen. Wel aardig. Veel gelezen. 10.00-11.00 grammofoonmuziek.

20 nov 1944

Uit post bleek dat ze hier en daar 1 kg aardappelen per week in Holland krijgen! 7 mud voor fl 1000,-- Het spiritistenclubje (Dudok van Heel, Seyffardt) zag in de kat van Barak 11 S. grootvader! Werd als zodanig aangesproken. Een kat smaakt. Dus uit Barak 9 een kat geknuppeld, nogal pijnlijk geschiedt. 't Bleek opa S! Nu commissie-zaak. Om je rot te lachen! Veel gelezen.

21 nov 1944

Hoorde ik maar eens wat van Dory. Er komt schot in het westfront: Metz, Belfort. Hoorde van Singor dat hij in Wenen met F. Goedhart gezeten heeft in de gevangenis! Donau kapitein. Bar geleefd! Weer eens luchalarm. Luitenant Verbruggen ([Eerste Luitenant C.A. Verbruggen Kgf 31822](#)) overleden, lang ziek, geen goed stralentoestel dat in een Stalag en daar mocht hij niet heen. Overigens veel sterfgevallen de laatste tijd.

22 nov 1944

Geschiedenis. Hersengymnastiek Boutmy. Erg aardig.

23 nov 1944

Oude geschiedenis af. Les N. hersengymnastiek uit.

24 nov 1944

KMA feest. Om je rot te lachen. Weer eens barakprüfung. Zacht weertje. Eddy terug. Straatsburg!

30 nov 1944

5 dagen in de bak geweest. Goede behandeling. 2 x uur wandelen. Engelse parachutist in eigenaardige kleding met staartjes. Cel 8. Pothast ([Cadet Vaandrig H.F. Pothast Kgf 30877](#)) en Franken ([Cadet Vaandrig J. Franken Kgf 32405](#)) naast me. Briefjes. Geen strozak en dekens overdag. Warm. Rustig. Genoeg te lezen. Post uit het Haagje (14 okt). Dory ziek. Beroerd. Enfin ze leven nog. Blij iets te horen.

1 dec 1944

Mathon ([Kapitein W. Mathon Kgf 31988](#)) en Fiévez ([Kapitein A.H.J.L. Fiévez Kgf 30625](#)). Zit in een schaakcompetitie.

2 dec 1944

Max, Henk en Ap geschreven. Heel veel Duitse vliegtuigen. Zwermen. Zweden? Roulette 10 lagermarken gewonnen. Gezellig.

3 dec 1944

Zondag. Tentoonstelling tekeningen Barak 15. 21.00 uur tegenwoordig licht uit. 09.00 uur appèl. 12 uur in je nest. Denk veel aan Dory met d'r vierkant kopje in m'n armen. Oh boy, oh boy. Frits opgezocht. Zwoel boek gelezen "De bloeiende weg".

4 dec 1944

Kreeg kaart van Hans en Gwen! Reuze gebeurtenis! Er is nog romantiek.

5 dec 1944

Chocolade gekregen. Sigaretten op. Veel Amerikaanse vliegtuigen. Voorstelling van Tangoband, Honey Moon Serenaders, Troubadours en 6 violisten. Zeer goed. Chez Willy, Oflagplein, Ritmeester Mazel.

6 dec 1944

Veel geschaakt. Krijgen 50% van de kolen. Overdag niet stoken en koken.

7 dec 1944

Plaatjesappèl. Mieterse foto van Dory en Ann. Wat staat ze er mieters op! Potverdorie. Ook gel. Kaartje. 10 oktober afgestempeld, nu krijg ik foto's van Ap en Noor ook nog. Morgen Zweedse gezant. Grote luis in slaapzak gevangen! Ieder vindt foto mooi, heb er "mooi" lijstje bij gemaakt. Ik herinner me veel weer. Fijn dat Dory er zo goed uitziet!

8 dec 1944

Zweedse gezant. Allen aardappelen en jus. Duizelig. Windjack mooi uit reparatie terug! Geniet steeds weer van onze nieuwe foto. Koud rotweer. Kachels pas om 16.00 uur aan.

10 dec 1944

Zondag. Franssen in Lissa ....(onleesbaar) bij de poort!⁶⁹ Gisteren mevr Weiss bij het hek. Zocht haar man, die in gekkenhuis zit⁷⁰. Schrok van ons kamp en onze rotte kleding. Alles grijs, oud en senister. Zelf wen je eraan. Toch gaat de tijd vlug voorbij. Hongarije O.K.

11 dec 1944

Vanmorgen post van Ap, thuis en Dory. Was 7 weken ziek. Poor ouwetje. Gerrit flink op stoom. Ruilde post bij. Schreef Uil, Eindhoven en Dory. Heb welkomstplannen op papier gezet. Ruim 2000 Amerikaanse pakketten aangekomen. 't Werd tijd! Wordt reeds flink magerder. Erg koud. Pyjamabroek eronder. Dubbelschaakspel.

12 dec 1944

Katje eet kaas van Eddy op! Voor de tweede maal naar de band geweest. 't Is best wel aardig. De mensen in Holland zouden het eens moeten zien. Brood al op.

13 dec 1944

Koude douche bij vriesweer. Toch lekker.

14 dec 1944

Geen Maris meer. ½ Engels pakket gehaald. Weer volle maag.

15 dec 1944

Zeer koud. Kachel om 04.00 uur aan. Hans bij Rac. Zeer weinig eten in Holland. Mooie lezing van Baron Taets van Amerongen over Monte Carlo.

16 dec 1944

Ramen dicht vannacht. Mooie brief van Gwen.

17 dec 1944

Zondag. De oude twee Abwehrpikken zijn weg. God zij dank! Bedstellages veranderd en fotogalerij. Macaroni voor dinsdag gekookt. Overmorgen mijn lieve Dormanske jarig. Wat heb ik daar lang naar uitgekeken. Zoals elke zondagavond 1 uur serieuze grammfoonmuziek als het licht uit is van 21.00 – 22.00 uur. Daar genieten we echt van.

18 dec 1944

Baden ging weer eens niet door.⁷¹ Kregen tot onze grote verrassing grote stroschoenen! Om je rot te lachen! Warm. Ieder loopt geruisloos.

---

⁶⁹ Reserve Kapitein Mr Dr M.H.H. Franssen Kgf 271473 wordt de toegang tot Oflag XXI C/Z Grüne bei Lissa geweigerd door de mede-gevangenen. Hij was curator van o.a. Joods vermogen. Ook bij zijn overplaatsing naar Ilag VII/Oflag Tittmoning wordt hem de toegang geweigerd.

⁷⁰ Eerste-Luitenant L.F.W. Weiss Kgf 30021 werd verpleegd in de Nervenanstalt Ückermünde, waar mevr Weiss in dec 1944 een bezoek heeft gebracht. Op 28-4-1945 overlijdt Weiss maar weet de familie niet wat er gebeurd is. Begraafplaats is ook onbekend.

19 dec 1944

Mijn lieve, goede Dormanske wordt vandaag 25. Dat zij nog heel lang gelukkig mag leven. Als ik vandaag over haar en Holland en de toekomst nadenk word ik verdomd week. Liefste schat, beste kameraad, ouwe Sik! Met Chang macaroni en abrikozen gegeten. Kon bij Frits nog suiker lenen. Had nog 6 sigaretten overgespaard voor vandaag, dus elk nog een saffiaantje. Brief aan Dory. Duitsers een zeer bewonderenswaardig groot offensief met succes tussen Trier en Malmedy.⁷²

20 dec 1944

Duits offensief uniek. Veel luchtalarm. Morgen Amerikaans pakket.

21 dec 1944

Vroeg gaan baden in voorkamp. Heerlijk warm! Meer gezien. Daar ligt duikboot. Ook andere proefnemingen. Pakket gehad!

22 dec 1944

Vriest flink. Geen koud gevoel. Kapitein mariniers Schuiling M.W.O. ([Kapitein Mariniers W. Schuiling Kgf 31166](#)) overleden na lange lijdensweg. "Het vergeten dorp" verrekte mooi boek.

23 dec 1944

Weer Amerikaans pakket gehad, tenminste 1/2. Duizelig. Zuiver weer, vriest > 10 graden, geen wind. Peentjes geschraapt voor grote keuken.

24 dec 1944

Kreeg vanmorgen brief van thuis 20/11. Allen nog alive. Dory zenuwkoorts, gaat pas over als ik terugkom. Huwelijk aanvragen en trouwen. Zou dat helpen? Zal er eens met de dokter over spreken. Reuze beroerd. Zondag is het. Met Hans gewandeld. 's Avonds met Thijs gebabbeld. Beste kerel.

25 dec 1944

1^e kerstdag. Gingen pas om 03.00 uur slapen. Geslapen als een marmot. Geen kerstdrukke op ons hok. Bij dokter Kalthoven ([Off v Gezh 2^e kl W. Kaltoven Kgf 271090](#)) over Dory gesproken. Stelde me gerust. 22.00 uur licht uit. Prachtig winterweer. Kolonel Dwars ([Kolonel J. Dwars Kgf 30656](#)) op bezoek.

26 dec 1944

Steeds vannacht over Dory gedacht en vandaag. Vanavond meneer Bos ([Luitenant ter Zee 1^e kl H. Bos Kgf 31201](#)) te spreken gevraagd. Fijne vent. Hij raadde me volmacht aan, vooral als geneesmiddel ook al ziet ze ervan af.

27 dec 1944

Portret heel mooi getekend bij van Gilst (Eerste Luitenant A. van Gilst Kgf 31882). Volmacht overgeschreven en 7 moeilijke brieven: Dory 4, Piep 1, Vader 1 en (onleesbaar) 1. Drukke dag. Hopelijk gaat alles tesamen snel weg. Was ze maar al beter, hè ouwetje? Hoop vannacht goed te pitten.

28 dec 1944

Weer geposeerd. Het is af en zeer goed geworden. Beter dan een portret. Schitterend, wat zal ze daar blij mee zijn. Het gaat gelijk weg. Brieven in het Duits vertaald. Uniformen geleend en gepoetst. Mijnheer Bos helpt me enorm.

---

⁷¹ In het boek "Gevangene in Oflag 67" van Eerste-Luitenant Molle Eisma (Kgf 271664) schrijft deze: "onze "badofficier" had sinds 12-10-1944 al twaalf keer aangekondigd dat we in aanmerking kwamen voor een douchebeurt in Stalag II A. Vijf keer werd de toezegging meteen ingetrokken en vijf keer toen de ploeg al naakt in de toegangsluis stond. Bleef over 2 keer douchen. Het was nu 15 maart 1945".

⁷² Blonk verwijst hierbij naar wat later het Ardennenoffensief zal heten. Dit startte op 16 dec 1944 en eindigde op 28 januari 1945.

29 dec 1944

Met broek van Hans en met Frans en Thijs in geleende kleren naar generaal. Eerst Frans en Thijs. Getekend⁷³. Generaal feliciteerde me ([Generaal Majoor N.Th. Carstens Kgf 32039](#)) en Majoor Droste ([Majoor J.H. Droste Kgf 30525](#)). Mooi winterweer. Thee met Mijnheer Bos, Frans en Thijs gedronken. Aardig. 's Middags bij Kùchler en Frits geweest. Kapitein Calmeyer ([Kapitein M.R.H. Calmeijer Kgf 32236](#)) zeer behulpzaam, hoop alles vlug weg, nu afwachten.

30 dec 1944

Laatste roddelverhalen: Brood-Kapt bruine capucijners- Frits de Jong. Bonen geweekt inleveren! Hollandse melkpoeder voor Amerikaanse verkocht! Wasvrouw Tittmoning – Nederlandse onderofficieren. Nieuws. 2 kledingpakketten per man. Zeer koud weer.

31 dec 1944

Plaatjesappèl. Zondag. Duitse overste gaf me afschrift brief, Duitse vertaling was niet nodig geweest. Hij vond portret niet mooi! Ondertussen alles al weg! Ik denk steeds aan m'n Dormanske. Denk dat huwelijk wel niet door zal gaan. Heeft goede en slechte kant. Hoop dat ze beter wordt. Poor boy. Hopelijk eet ze mee aan de appelbeignets. Zoon Majoor Koppen ([Majoor G.A. Koppen Kgf 30209](#)) gefusilleerd. 's Avonds Wigge's kiekkast met kampoverzicht en jaarverslag. Wel aardig. 22.00 uur licht uit. Goed geslapen. Hard gevluht toen ze wekpogingen in het werk stelden.

1 jan 1945 (schrijft 1944, zoals zovelen wel doen op deze datum)

Wat zal dit jaar brengen? Persoonlijk en algemeen. Kop op en weer verder. Keep smiling. Overigens melige rottag. Straforveree gedaan. Brood op.

2 jan 1945

Gisteren, eergisteren en vandaag veel luchtalarm. Heel weinig zeggen: dit jaar is het afgelopen. We hebben wat geleerd!

3 jan 1945

Heel vaak luchtalarm. Dooi. Algemene rotstemming in het kamp. Hoe zou m'n Dormanske het nu maken? Hè, wist ik dat maar. Ik verlang zo naar haar. Han heeft me geschoren met het grote mes!

4 jan 1945

Werk regelmatig geschiedenis en strafrecht. Wat zou ik het graag weten! Ik denk dat de ouwelui het niet goedvinden. Afwachten maar. Mijnheer Bos op bezoek. Kloris en Roosje⁷⁴, mooie klompdansen en fijne tekst.

5 jan 1945

Bericht dat de reserve-officieren (450 man) hier naar toe komen. Afwisseling. Vaak luchtalarm. Vooral vanaf 18.00 uur. Reuze lawaai in de verte.

6 jan 1945

Plaatjesappèl. Luchtalarm. Westfront niet zo best. Arm Holland.

7 jan 1945

Zondag. Kapitein v.d. Heuvel ([Kapitein M. van den Heuvel Kgf 2909](#)) en v.d. Wall Bake ([Kapitein A.V. van de Wall Bake Kgf 32017](#)) naar Tittmoning gedeporteerd.⁷⁵ Het werken is wel leuk. Melige rottag.

8 jan 1945

2 kaarten van thuis. Weinig over Dory. Alles nog wel. Film gezien "Histoire à rire". Onverstaanbaar, overigens mieters. Beroerd van de vrouwenbenen. God wat een luxe, een goed been met zijden kous! Overigens beroerde zeer rotte donkere dag. Hoe langz al het nog duren. Hoop moet blijven!

---

⁷³ Een volmacht was nodig om daarna met de handschoenen te kunnen trouwen. In dit document, dat getekend werd door de kampoudste en getuige(n), werd volmacht gegeven aan de a.s. bruid om namens de a.s. echtgenoot juridische handelingen te kunnen verrichten. Tot aan die tijd waren vrouwen juridisch handelingsonbekwaam.

⁷⁴ Uitvoering "Kloris en Roosje" door het C&A cabaret (Cadetten & Adelborsten).

⁷⁵ Zoals Blonk het schrijft is het een strafoverplaatsing geweest. Beiden waren de voorzitters van de ontsnapingsverenigingen (Colditz- resp. Stanislau-militairen) en de Duitsers wilden van deze mannen af. In Tittmoning werd meteen aangevangen met organiseren van ontsnapingsplannen door deze mannen.

9 jan 1945

Verrekte koud. Wat een heerlijke verrassing foto's (B.H.) en 3 brieven van Dory. 'n Reuze dag. 's Avonds mijnheer Bos over Japan.

10 jan 1945

Naar de bank geweest. Barakprüfung. Gewerkt. Sneeuw.

11 jan 1945

Winterteen. Mop van Koot over het in het midden staan bij 8 lege urinoirs. Waarom? Belgie beter. Landing op Luzon.

12 jan 1945

Dooi. Gijsbrecht van Amstel, fraaie aardige aankleding. Blikje gecondenseerde melk gehad. Weer barakprüfung. Tang kwijt. Lange avonden. Rondjes lopen maakt moe. Ieder heeft flinke trek.

13 jan 1945

Weer een dag! Jekker met Henk geruild. Gerepareerd. 's Avonds roulette. Gewonnen 10 mark. Aandeel 30 mark winst!

14 jan 1945

Zondag. Tekententoonstelling. Vannacht en vanmorgen lang luchtalarm. Alles rinkelt. Dreunen. Jas ingevet. Vriest. Zonnig. Al in 5 dagen geen kolen erbij. Russisch offensief begonnen. Stemming bij toverslag omgeslagen, hoewel sommigen nu al brood tot en met vrijdag op.

15 jan 1945

Het eten wordt minder. Brood! De broeken en riem wat uitgehaald. Thuis hebben ze het nog minder. Zou Dory mijn post van 28/12 al hebben?

16 jan 1945

Datje valt met veel lawaai in z'n droom uit bed (2 hoog). Dachten aan bom! Hiltzer ([Eerste Luitenant A.R. Hulscher Kgf 7443](#)) slaat van Oosten ([Eerste Luitenant Dr R.P. van Oosten Kgf 7555](#)) op zijn vingers om gesnaaide lamp kapot te slaan. Hulscher in voorarrest. Piekema en de Wit, 2 soldaten van Brigade Irene gesproken, ook krijgsgevangen. Korte opleiding, 15% gesneuvelden, vchten (begrijpelijk) niet voor ideaal maar voor sigaretten, chocolade enz. Zeer koud. Verlang enorm naar Dory. Lees "Waar het vrije leven lokt". Later kopen. Dat is leven! Potdomme.

17 jan 1945

Reuze dag. Erg koud. Reuze weermachtsbericht. Echt Russisch. Enorm! Reuze stemmingsverbetering. Jam en suiker gekregen. Toon pakket uit Twente. Fijne grammofoonmuziek. Dormanske!!

18 jan 1945

Een weermachtsbericht om van te huilen van plezier. Een eresaluut aan de Russen. Welk een kracht. Ze zitten vlak voor Silezië. Enorme opmars. Bij Küchler koffiegedronken. Mooie vis- en jachtverhalen van R. Boer. Gevoede hoop is veel waard. Misschien zijn we deze zomer vrij! Dory, wat zullen we gelukkig zijn! Warschau en Krakau(?) in één dag.

19 jan 1945

Margriet jarig. Appèl voor de generaal. Glad en koud. Enorme Russische vorderingen.

20 jan 1945

Er worden al gouden voorwerpen geruild tegen sigaretten. Valt me tegen van officieren! Weer reuze berichten oostfront. Reeds meer dan 1/5 van de weg Warschau-Berlijn afgelegd. Lodz in Russische handen. Waar is de Duitse linie? 1.600 Amerikaanse pakketten en veel sigaretten aangekomen! Hoera! Reuze vorderingen. Roulette verloren. 9/10 Dinteloord. Dormanske, hoe vaar je?

21 jan 1945

Zondag. Krakau en Lodz en bij Breslau en Z-O Pruisen over de grens! Fantastisch. Van Gilst, van Epen en Hein op de koffie. 's Avonds O-Hell met Luitenant Peters. Grammofoonmuziek Jazz.

22 jan 1945

't Vriest al dagen ongeveer 10 graden. Lissa is onderweg naar hier. Te voet!⁷⁶ De stakkers. 't Zal niet meevallen. Te koud om te schrijven. O-Hell à deux gespeeld. Kleding inleveringsorder.

23 jan 1945

Barakken ontruimd voor Lissa, o.a. kerkbarak. Wij krijgen er 4 bij op hok 8. Vriest 10 graden. En de Russen gaan maar door. Nu net zo ver van ons als toen in Lissa. Leve Stalin! 266 km van Berlijn.

24 jan 1945

-14 graden. Mooi weer. Gewandeld met van Diepenbrugge ([Tweede Luitenant J.Ph. van Diepenbrugge Kgf 31619](#)). Aan de Oder, Bromberg en ver in Oost-Pruissen, in het oosten en het zuiden. We brullen van genot. Pleepapier en Colgate scheerzeep gehad.

25 jan 1945

De laatste dagen leef ik op de kaart. Fantastisch. Oostzee bijna bereikt, Oppeln, Gleiwitz. Prima. Brood tot zondag al op. Anneke jarig. Lief vrouwtje van Luitenant uit Venlo op bezoek. Ze woont hier, geëvacueerd. Zuster Rode Kruis. Gisteren Amerikaanse soldaat gezien, die kribben brachten. Geen overjas, mager. Wel goede vechtjassen, goede discipline. Zoon Hauptmann Stege gepikt in Oost-Pruissen. Hij zeer gebelgd hierover! Vluchtelingen tot in Berlijn. Erg koud. Misschien morgen pakketuitgave. Ze moeten uit Lissa tot Berlijn lopen! Er zullen wel heel wat slachtoffers zijn. Lezing Bart – jeugd.

26 jan 1945

Vorig jaar zaten we verleden nacht in Oppeln, nu de Russen. Zeer koud. Meesten in bed. Ook slecht in Neubrandenburg, o.a. gewondentrein die in 3 dagen geen verpleging hadden.

27 jan 1945

Dik sneeuw, appèl binnen. Tot 12 uur in bed, warm! Enorme vorderingen van Russen, ook Westfront actief. Russen over Duitse grens op 2 plekken, zuid en noord van Posen. Nog 200 km van ons af, d.w.z. minder dan Den Haag-Enschede. Grote verwarring in Duitsland. Onze ½ wacht naar het front. Wij goede stemming! Volkssturm Neubrandenburg naar Rostock. Uitgifte pakket. Onze staf pakt al! De vraag of wij marcheren moeten, dan verwarring nog groter, want dan Berlijn en ruim 2 miljoen krijgsgevangenen eromheen op de weg. 2x luchtalarm vanavond. Russische vliegtuigen?

28 jan 1945

Vind 7 vlooiën in de slaapzak. Jeuk aan de voeten, dus geen wintervoeten. Hauptmann Stege vlug en onverschillig tellen. Enorm weermachtsbericht. Over Duitse grens west van Posen, ook in Silezië, "tiefe Einbrüche". Lissa 3 dagen in Berlijn, kan elk moment aankomen (?). Als ze tot Berlijn doorstoten dan wij vrij, nog 120 km. Wanneer tot Oder dan wij misschien op mars. Geen pakketuitgifte, want kerkeraad ertegen! Hangen die huichelende rothonden. Gezamenlijk erwtensoep gegeten. Hoe zou Dory het maken? De post zal ze wel hebben. 3 x luchtalarm.

29 jan 1945

Grote drukte voor legering Lissa-ers. Extra veel sneeuw. Zwitsers koeriersvliegtuig gezien. Vredesgeruchten. Liggen tot 12.00 uur in bed. Mieters enorme Russische vorderingen, gehele gebied Kassow, Beuthen en omgeving gevallen. Het is niet te vatten. Pakket gehaald. Engels dieet. Creamed rice + ananas + condensed milk. Een onvolprezen lekkernij! Enorme handel. Vluchtelingen in pantserkazerne, morgen uitreiking 2e pakkethelft. Niemand werkt. Bank om kachel gebouwd.

30 jan 1945

Afwachten. Van Slobbe lezing vlucht.

31 jan 1945

Beatrix jarig. Plaatjesappèl. Toespraak binnen. Veel vliegtuigen in de lucht.

---

⁷⁶ Blijkbaar weet Blonk van de ontruiming van het kamp Oflag XXI C/Z Grüne bei Lissa. Te voet gaan de officieren van Grüne naar Sagan (6 dagen). Later per trein naar Stalag IV B Mühlberg en daarna door naar Oflag 67 Neubrandenburg. Hier komen ze aan op 17-2-1945.

1 feb 1945

Veel Duitse jagers van vliegveld. Hevige dooi. Amerikaans pakket gehaald. Gunstig. Russen aan de Oder, 75 km van Berlijn! Niet te beseffen, Dory optimistische brief geschreven. Sommigen menen op de Balkan het dreunen te horen.

2 feb 1945

Gek hoe snel alle sneeuw weg is. Geruchten Russen over Oder volgens "Sondermeldungen". Luchtalarm.

3 feb 1945

Luchtalarm. Regen. Steeds flinke westenwind. Aardappelen geschild. 's Avonds grammfoonmuziek. Snipverkouden.

4 feb 1945

Plaatjesappèl, want nieuwe Lagerführer. Vriest weer wat. Loop met ziel onder de arm, nergens zin in. Komt door offensief van Lissa. Morgen met werken beginnen. Vandaag zondag. Zegels naar Zw. En Den. Gestuurd. Bij Berghuijs koffie gedronken. Gewandeld. Reuze stil buiten. 's Avonds licht vaak aan en uit.

5 feb 1945

Engelsen goede vorderingen bij Monschau. Wat groots op til. Regen. Hoesten. Boeken van Jane Gray mieters. Minder brood (1/7) boter en suiker per week!! 2 warme maaltijden 's avonds. Berghuijs post van 22/1, thee thuis gekregen, maakten het nog goed.

6 feb 1945

Water afgesloten na 12.00 uur. Reuze wedloop. Electra van 06.30 – 07.30! Berlijn paniek. Russen over Oder bij Frankfurt? Kanonnen te horen.

7 feb 1945

Brood tot en met overmorgen al op. Zou dit het laatste dagboek zijn?⁷⁷ Zag een kamp ongeveer 2.000 Amerikanen en Russen voorbij lopen. Doodop. Rotgezicht. Dekenrol. Zware bewaking. Duitsers ook moe. Om Stettin heen kampen ontruimd, Wij ook nog?

8 feb 1945

Gisteravond luchtalarm als gewoonlijk. Weer licht en water. Het transport dat gisteren passeerde kwam uit Posen. Russen grote grote bruggenhoofden over de Oder bij Oppeln etc. Amerikanen langs de Rijn bij Breisach, ook bij Monschau goede vorderingen. Erg verlangend naar post van Dory. 't Dooit steeds. Wel lekker weer. Veel last van vlooien. Eddy mag eindelijk niet eens met Jan en Fr. meekoken. Grote stront. Ed zegt geen woord meer. Luchtalarm. Draag reeds minimaal 1 maand hetzelfde ondergoed. Roetzwart. Wasserij kapot.

9 feb 1945

Gisteravond Stettin zwaar gebombardeerd, ook op het vliegveld brand. Veel lichtkogels. Een uur later zo ontzettend veel vliegtuigen als nooit tevoren over. Bar. Frans houthakken. Sergé, de nieuwe Rus, komt uit Kazan, schrijft vlot en werkt in conservenfabriek. Krijgen geen kolen meer. POST! Dory beter! Hè, hè, dat is reuze mieters. Was van 21 jan. Reuze vlug. Heerlijk dat mijn schatje beter is. Ouwe sik! Ze eten thuis suikerbieten. Oude post herlezen, wat een genot, met liefkozingen. Dory, steeds moed houden.

10 feb 1945

Zon schijnt. Blikje Rolled Oats opgemaakt laatste Engelse pakket. Nu totaal blut. Les van Van Epen. 5 nieuwe officieren uit Roermond. Misschien ook Belgen hier. Uit lazaret, kunnen niet naar hun Lager terug. Engelsen goede vorderingen naar Kleef. Oostfront O.K. Voor Stargard.

11 feb 1945

Zondag. Motortechneik bijgewerkt. Sommigen maken kachel aan met blanco briefformulieren! Hauptmann zou zich in het Vorlager verhangen hebben. Brief aan Ap. Gezellig O-Hell. Van West- en

---

⁷⁷ Blonk heeft 3 dagboeken bijgehouden: deel I van 6 mei 1943 tot 12 jan 1944, deel II van 13 jan 1944 tot 6 feb 1945 en deel III van 7 febr 1945 tot en met 6 juni 1945.

Oostfront zeer goede berichten. In Duitsland chaos, veel ellende. Frits wandelt een ¼ uur per dag. Eddy nog steeds dwars.

12 feb 1945

Gerucht over Neckschuss. De Amerikanen die gisteren begraven werden, zouden oost van Stettin vandaan komen, 30 km per dag. De weg langs ons kamp verkeersweg. Vaak vrachtauto's. Wandel vaak met Boutmy. Velen aan de was etc. Rugzakkenfabricatie bloeit. Ik ben goed af. Hoef me niet druk te maken. Het kringhuis opgeheven, zijn gaan werken. Licht weer kapot. Willy weg. Zouden Commandant van Tittmoning krijgen. Overall veel ellende in Duitsland. Veel vluchtelingen.

13 feb 1945

Dik sneeuw. Later regen. Rotweer om te lopen. Lekke schoenen. In Silezië grootse successen. Breed front aan Bober. Weer echt Russisch. Van ons 100 km, Berlijn 40 km, Dresden 125 km.

14 feb 1945

Gevolgen van mindere voeding doen zich al voelen, want nog maar 1 x in 3 of 4 dagen tijd naar de Balkan en dan nog miniem. Rugzakindustrie bloeit hevig. Het valt Frans en mij op, dat vele officieren "volksvreemd" zijn en ook het Russisch "gevaar" trachten te verbloemen. Uit Lissa zijn 2 man aangekomen. Transport uiteengeslagen. Vele geruchten. De wasserij werkt weer! Vannacht door velen horen schieten. Nieuw gerucht: Kapitein Berenschot ([Kapitein B.W. Berenschot Kgf 32298](#)), tandarts, ging vorige week naar Mühlberg. Kwam zojuist terug. Ze waren in Mühlberg Onderofficieren en Lissa-officieren aan het pakken om hier naar toe te gaan. Hij weer met zijn post terug! Dat zou 'n drukte geven! Leuk om Heerschap weer eens te zien. De 2 man uit Lissa: Kapitein en Matroos. In Berlijn gepikt. Veel verhalen. Anderen zitten in Mühlberg. Hauptmann hier zei: "Jullie gaan niet op mars want de posten kunnen niet lopen!". Zullen morgen wel meer Lissa-verhalen horen. Ik geloof dat de Duitsers volkomen op de loop zijn tussen Oder en Neisse. 400 onbeschadigde vliegtuigen in handen! Brief aan Dory. Brood op.

15 feb 1945

Broer Thijs overleden. Kaart van 20/12. Alles wel in het Haagje. Mopje inzet vrouwen bij Volkssturm: "Eine schreckliche Katastrofe hat stattgefunden, die Volkssturm hat Monatstunden". In weermachtsbericht spreekt men over "alarmgruppen". 20 januari vertrek Lissa. 's Avonds bijna alle posten verdwenen, lange colonne. Zelf inkwartieren in dorp!!! Duitse commandant verantwoordelijk. Volgende morgen waren ze er! Had ons moeten gebeuren. Kapitein en Matroos SS-majoor bij evacuatie van dorp geholpen om eten te krijgen. Rothouding. Bombardement op Berlijn hevig. Grote paniek, overall.

16 feb 1945

Met Frits gewandeld. Morgen komt Lissa! We zijn benieuwd. Enorm offensief van Korijev aan en over Neisse. Zjoekov staat ook klaar! 13.000 vliegtuigen boven Duitsland, 1100 boven Tokio.

17 feb 1945

Lissa is gekomen! Zien er nog vrij "goed" uit. Vrij veel bagage. 450 man. 110 km hebben ze gelopen. Ook Frans officierstransport in Vorlager uit Armswalde. 50 man. Zieken in vorlager. Grote verhalen. In Mühlberg zeer grote ellende en honger bij de Nederlandse onderofficieren. Dat vinden wij, die hen kennen verrekt vervelend.

18 feb 1945

Zondag. Oude Ommen-vrienden opgezocht. Hofstra ([Tweede Luitenant H. Hofstra Kgf 7711](#)) gesproken. Aardige vent. Kongsj met van Voorst van Beest ([Kapitein J.M. van Voorst van Beest Kgf 7738](#)). Hofstra van Scheerzeep, kwast, stroschoenen en Sarobin voorzien.

19 feb 1945

Koud. Rheumatiekscheuten in rug. Erg vervelend. Hoe zou Dory het maken? IJzereef (Borne) ([Tweede Luitenant W.J.H. IJzereef Kgf 98716](#)) nog steeds op ons hok. Sympathieke vent. Gaat weer verliggen. Hok 8 draagt hun "waardigheid" slecht. Gezellige ruzie over de verhuizing. In eigen voorkamp Franse, Italiaanse en Poolse officieren. Zien er afgemat uit. 11 in eigen Revier opgenomen.

20 feb 1945

Bijeenkomst R.W. komen op ongeveer 35 man. Meer Franse zieken erbij. Weer zachter. Totaal 4 Frans of Poolse officierstransporten in ons kamp. In het Revier liggen ze. Duitse generaal in het kamp. IJzereef blijft op ons hok. 's Avonds Poolse officieren in toneelbarak. Wij ook een io het hok gesmokkeld. Ritmeester. Keurige vent. Maand onderweg. Was 1 km van de Russen! Veel ellende onderweg, als Lissa.

21 feb 1945

Ook uit Warschau-opstand officieren erbij⁷⁸. In Mühlberg ongeveer 1.500 Poolse vrouwen uit Warschau in uniform, het hele kamp stond op zijn kop! Steeds nieuwe transporten voorbij en in het kamp. Revier en Toneelbarak en Vorlager ligt vol. Nog nieuwen op komst. In cellengebouw 11 generaals. Italianen. De dagen gaan zo vlug voorbij.

22 feb 1945

De ritmeester weer bij ons geslapen. Knapt iets op. Mooie verhalen over pratende paarden en Russische officieren die priesters voor propagandisten hielden. Foto's van zijn vrouw. Nogal jong. In 6 jaar niet gezien, sinds '42 geen post. Door al deze Polen en Fransen krijgt het leven weer meer inhoud. Wim IJzereef puike vent.'s Middags vertrekken de Polen. Vaak luchtalarm en gedonder met het licht.

23 feb 1945

Zacht weer. Bij cellengebouw ook Belgische officieren met mooie uniformen. Bij tandarts geweest. Nogal wat gaten!! Morgen terugkomen. Tombola gehad. Hawai-muziek op grammofoon. Wat krijg je daar een verlangen van! Dormanske, meisje, hoe gaat 't je? Hè, waren we nu maar eens bij elkaar. Als we samen zijn, dan zullen we pas rustig zijn en de hele rotwereld wegvallen. Hield die rotoorlog maar eens op. Vanmorgen was er veel post. Zou ik ook nog een kans maken morgen of zo?

24 feb 1945

Hoop geen (onleesbaar) te krijgen van de Hawai-plaatjes, wat krijg ik daar een verlangen van! Bij tandarts. Groot gat gevuld, dankzij Turkije flink geboord. Pijnloos gelukkig. Moet in Holland kroon op 2^e kies, beneden links. Pakketten! Volgende week, hoera. Frits jarig, gezellig thee gedronken. Frits ziet er goed uit. Buikpijn, reuze dun. 1 uur op de Balkan gezeten.

25 feb 1945

Geruchten over battle-dresses! O-Hell. Brood op. Dus alleen stampot, maar een beste. Wielens geschreven. Zondag, dus rotdag. Amerikaans offensief begint op iets te lijken. Verrekt beroerde berichten uit Den Haag van 14 feb. Kinderen blootsvoets groen van honger op straat.

26 feb 1945

Regen en wind. Grijs. Soms zie je geen doorgaan van het leven en krijgsgevangenschap. Dan staat alles als een zwarte muur zonder vooruitzichten. Gelukkig droomde ik mieters van m'n lieve Dory.

27 feb 1945

Dulle dag. Pakketjes uitreiken erg langzaam. Weinig te roken. Hoe zou het met de bakker en de boterboer gaan? Veel luchtalarm. In het westen goede vorderingen, ook in Pommeren. Heel veel vliegtuigen in de lucht, dag en nacht.

28 feb 1945

Plaatjesappèl. Motortechniek gepleegd. Brief aan Dory. Was door brood heen maar via Barak 10 pak kaakjes gekocht. Reuze bof.

1 mrt 1945

Koffie gedronken bij Kapitein Berghuijs, zijn zoon jarig. Koffer uitgeleend aan Kap Rosmalen ([Kapitein B.J.H. van Roosmalen Kgf 271953](#)). Rantsoenen worden nog lager. De Commissie heeft druk werk.

---

⁷⁸ De opstand begon op 1 augustus 1944, als onderdeel van een landelijke opstand (*Operatie Storm*). Gedurende 63 dagen, tot 2 oktober, verzetten de opstandelingen zich tegen Duitse en Duits geleide troepen. Aan Poolse kant sneuvelden 18.000 opstandelingen, met 25.000 gewonden en kwamen minimaal 150.000 burgers om, deels in massa-executies uitgevoerd door de nazi's. De Duitse verliezen bedroegen meer dan 17.000 gesneuvelden en 9.000 gewonden. Zowel tijdens de opstand als na de opstand, werd naar schatting 85% van de stad verwoest.

Nogal wat kaf onder Lissa en bij ons getuigen. Kapitein Loth ([Kapitein G.H. Loth Kgf 7512](#)) al om 1 uur buit het hek! Was 2 jaar WA-man!⁷⁹

2 mrt 1945

Reuze sterke wind. Binnen appèl. Mönchengladbach gevallen! Snel, hoe is het mogelijk. Bij Neus aan de Rijn. Enorm. Danzig ook afgesloten. Prachtig. Pakket gehad. Goeie soep. Dikke pens. Velen buikpijn. Zegels naar Wielens en Zweden gestuurd. Een reuze dag!

3 mrt 1945

Heel veel luchtalarm. Laatste 14 dagen iedere avond precies 20.15 uur luchtalarm. Vandaag geen suiker. Ja toch! We schijnen 3 weken binnenappèl te hebben, in andere barakken veel zieken. Gunstig. Muziek in Barak 12 beluisterd.

4 mrt 1945

Zondag. Rotweer. Grijszede. 's Avonds meneer Bos op het hok. Reuze weermachtsbericht. Enorme vorderingen en kessels⁸⁰ tussen Maas en Rijn. Ook in Pommeren O.K. Zouden ze bij Emmerik de Rijn overgaan? Wanneer zou Zjoekov beginnen? Ook deze dag weer voorbij. Gelukkig. Gisteren fotogalerij ingepakt. Foto's Dory, Dory+Ann, Sep hangen er nog. Komen beter uit. Lieve schat. How are you?

5 mrt 1945

Buitenappèl! Zon. In andere barakken veel zieken. Reuze rantsoenvermindering. Alles 1/3 eraf. Nog lager dan in 1910! Gelukkig 6 aardappels. Nu 1/7 brood. Was al minder, wordt nu 1/9. In Pommeren Oostzee op 2 plaatsen bereikt, ook in Westen, prima.

6 mrt 1945

Stargard veroverd, reuze vorderingen in Pommeren. Amerikanen in Keulen! Vannacht steeds artillerievuur te horen, ook soms overdag. Bed + extra planken bevat me puik. Lig "stoel". Overigens dulle dagen. In het kamp weinig te beleven.

7 mrt 1945

Vannacht weer veel lawaai in de verte. Reuze kassa's.⁸¹ Keulen gevallen! Enorme doorbraak in de Eiffel. Pommeren praktisch geheel gepikt. Zeer laat appèl. Duits bruggenhoofd om Stettin. We horen het dag en nacht. Niets wijst op ons spoedig vertrek. Berichten uit Holland. De N.S.B.-ers terug in Groningen (16.000) daar ingekwartierd. Bah. Kwamen uit Lüneburgerheide, wij daarheen dachten ze ook in Holland. Ik geloof het nog niet. Koud. Sneeuwjachten.

8 mrt 1945

Koud. Brief aan Dory begonnen. Steeds geen post van haar. Dagen gaan vlug. Toch erg dulle dagen, hoewel aan beide fronten meer dan naar wens. Broodrantsoen valt deze week nogal mee, hoewel ik zeer onregelmatig eet. Verlang naar actie, ben er kriebelig van.

9 mrt 1945

Patience met Wim gespeeld. Grote berichten bij het "diner". Over Rijn en Oder!! Onze laatste weken of dagen als krijgsgevangenen zijn aangebroken! De strik wordt aangetrokken. 's Middags thee bij Kapitein Berghuijs gedronken.

10 mrt 1945

Laatste bezoek tandarts. Nieuw Amerikaans leger ingezet. Van Nijmegen – Koblenz langs de Rijn. Ben al aan brood van dinsdag bezig. Weken vliegen voorbij.

11 mrt 1945

Zondag. Enorm artillerielawaai vannacht. Stettin dichtbij! Film. Morgen erheen. Tot 12.00 uur in bed. Wat stampot voor 's avonds bewaard. Zou er deze week post van Dory komen? 's Avonds weer eens geen licht.

---

⁷⁹ WA=WeerbaarheidsAfdeling van de NSB.

⁸⁰ Kessel= Duitse benaming voor ingesloten legers of legeronderdelen.

⁸¹ Elke dag werden de legerberichten in elke barak voorgelezen. Bij het vallen van een stad werd dan "Kassa!" geroepen.

12 mrt 1945

Menu van deze week een verrassing: 4 i.p.v. 2 maaltijden 's avonds. Wim hout sprokkelen, wij film. Beter dan vorige "Le premier bal". Luchtalarm. Poolse ritmeester even op bezoek. Zag er goed uit. Voor het Vorlager 7 wagons met pakketten aangekomen!! Vervoer gaat dus wel Nederlandse Regering!

13 mrt 1945

Heel vaak luchtalarm maar zien geen toestellen overkomen. Hier ook bezig met versterkingen in de buurt. Deze dagen erg dul. Allen wachten op de grote dingen die komen gaan. Chang bakte van laatste H.O. pannenkoekjes. Heerlijk!

14 mrt 1945

Geen licht. Wim over Kornwerderzand verteld Mei 1940. Gisteren lekkere bieten, vandaag rode kool!

15 mrt 1945

De Russen vannacht duidelijk te horen. De 4 maaltijden van deze week worden er 2. Lees veel. Ook Engels. Eerste mooie lentedag. Ramen open zelfs.

16 mrt 1945

Eindelijk weer eens geruchten. Den Haag 28/2 en 1/3 zwaar gebombardeerd.⁸² Veel doden en gewonden. Duyverman ([Off van Adm 2e kl S.D. Duyverman Kgf 31153](#)) zou weten dat we woensdag weggaan. De generaal zou proberen van de voorraad voor doortrekkende krijgsgevangenen volgende week een pakket per persoon los te krijgen. Hè Dormanske, lieve schat!!

17 mrt 1945

Regen. Over 't algemeen prikkelbare stemming. We vegeteren! O-Hell nogal veel. Lezen.

18 mrt 1945

Zondag. Lang luchtalarm. Eten daardoor laat. Brood t/m dinsdag op. 's Middags eindelijk eens wat, hoewel we natuurlijk liever hier blijven en via Odessa huis toe gaan. Mijnheer D. (misschien wordt Off v Adm 2^e kl Duyverman bedoeld) geeft voorwerpen terug, want dokter moet plots zieken opgeven die niet binnen 1 uur reisvaardig zijn. Grote drukte in het kamp!

19 mrt 1945

Reeds lang absoluut geen zout! Vandaag maar eenmaal eten, brood op. In Holland zullen ze dat ook wel kennen! Verhuisgeruchten iets kalmer. Het is een gewone wekelijkse opgave van de dokter voor de Wehrkreis te Stettin. Zit dus wel iets in de lucht. Over Amerikaanse pakketten niets bekend. Reuze piket.⁸³

20 mrt 1945

Hadden sinds we hier zitten ons 362^e hoofdluchtalarm. Idioot dat Hofstra nooit komt. Ben met boek van Kloos: "Het Nat Plan" bezig. Krijgen waarschijnlijk pakket. Bij Mainz O.K. Brood gehad en direct op!

21 mrt 1945

Polen, Serven etc vertrekken. Krijgen nog 67 oppassers erbij. Sterke wind. Bezuidenhout begin maart gebombardeerd en verbrand. Grote brand. Toestand in westen hopeloos.

22 mrt 1945

Gisteren voorbijtrekkende troepen. Ze zouden uit Kurland komen. Vandaag mooi weer. Gehockeyd. Heerlijk. Daarna douche. De gracht of loopgraaf wordt door vrouwen gegraven, het lijkt er tenminste veel op. We liggen er 300 m voor, in de vuurlinie. Uitgeputte troepen uit Stettin komen langs. Slaapzak open gepeuterd. Voetlappen gemaakt, hoop dan minder vlooien. Deense pap vanavond.

---

⁸² Op 3 mrt 1945 wordt er een bombardement uitgevoerd op V2 lanceerinstallaties in het Haagse Bos. Door een foutieve weergave van de coördinaten, vallen de bommen op de wijk Bezuidenhout en in het geheel niet in het Haagse Bos.

⁸³ Piket= uitdrukking voor iets heel graag willen hebben. "Wie heeft piket?"

23 mrt 1945

Weer fenominaal weer. Tuin gespit. Op zaadheuvel gezeten.⁸⁴ Heerlijk. Aan Dory liggen denken. Lieve schat. Tuin gezaaid. Flink gebalgd vandaag.⁸⁵ Hele dag in de zon. Lekker moe 's avonds. Amerikaans bruggenhoofd groter dan Duits bruggenhoofd.

24 mrt 1945

Frans 5 jaar verloofd. Het Haagse bombardement is hoogst ernstig geweest. Ongeveer 300 doden, duizenden gewonden en 17.000 daklozen. En dat nu ze zo'n honger hebben. Dory zal het wel druk hebben. Bij Worms nieuw bruggenhoofd en de grote Britse aanval, het begin van de eindfase! Dat is good stuff. De Amerikanen halen pakketten voor ons uit Lübeck. Heerlijk weer. Wat stijf van het hockeyen. Ook groot offensief van Zjoekov begonnen. De laatste fase! Monty heeft al succes. Onze voedselkreis krijgt verlaging rantsoenen, vervoersmoeilijkheden! Reuze gunstig. Als voor eerste rantsoenvermindering. Ben benieuwd of we gaan tippelen of niet, hoe het Russische offensief zich ontwikkelt. Dory en thuis geschreven.

25 mrt 1945

Zondag. Heerlijk weer. De vrouwen die in de verte werken zijn Duitse gevangen vrouwen, bewaakt door honden en posten. Ze dragen witte mutsen, trui en broek (grijs). Zo zetten de Duitsers een en ander te pronk. Mooi weer. Eddy weer woedeaanval. Zelig ventje. Over de Rijn. Gunstig. De nieuwen zijn februari uit Mühlberg o.a. Brakkel ([Tweede Luitenant F.J.G. Brackel Kgf 271967](#)). Steeds veel begrafenissen.

26 mrt 1945

Nog steeds mooi weer. Enorme kassa's! Oost van Darmstadt over de Main! Alle bruggenhoofden breiden zich snel uit, ook in Hongarije. Reuze goede stemming. Ga blootsvoets. Frits komt 14 april terug.

27 mrt 1945

"Pelgrimstocht der Mensheid" begonnen in moderne tijd. In het westen brake down van de Duitsers. Pantsercolonnes rennen voort naar het oosten! Krijgen Hollandse oppassers in de barak. Gisteren en vandaag de band horen repeteren, die naar het Vorlager gaat tourneën. Steeds mooi weer. Vannacht luchtalarm, alles dreunde.

28 mrt 1945

Uit het "Volk" het volgende over bombardement: L.v.N.O.I. (Laan van Nieuw Oost Indië), Bezuidenhout, Schenkkade grens; ook: Bethlehem, Kunstacademie, Rechtbank, Kon. en Prinsesseschouwburg, Palein Koningin Moeder. Nogal uitgebreid naar het westen, vlak bij Frans. Hoop alles goed. Enorm veel honger en hongerslachtoffers in Holland. Kribstel voor Frits. Heerlijk hele middag getimmerd! Tafel losgezet etc. Eddy's schapjes! Opmars in het westen gaat door. Veel verhalen over pakketten, we hebben ze nog niet!

29 mrt 1945

Post, 3 brieven van Dory met verwachte antwoorden van Dory. Heeft arm gebroken, arme Sik! Westfront prima. 's Avonds met Wim over godsdienst e.d. gepraat. 10 sigaretten van Leeuwenstein geleend.

30 mrt 1945

Goede Vrijdag. Bij Boutmy geweest. Weer verandert. Westfront is geen front meer, ze rennen door enorme lappen grond. 1000 krijgsgevangenen per uur.

31 mrt 1945

Hevig kanonvuur vannacht. Enorme vlooienplaag. Slaap er slecht door. Baar gesproken ([Sergeant M.G. Baar Kgf 105300](#)). Bij meneer Bos gesolliciteerd voor een organisatorisch baantje bij onderofficieren in het Vorlager. Lijkt me leuke afwisseling. Westfront gaat puik. Overste Trapman ([Luitenant Kolonel F.J.J. Trapman Kgf 98708](#)) van dichtbij bewonderd. Frans weer zeer

---

⁸⁴ Zaadheuvel= heuvel in Z-W hoek, loopgraaf, met uitzicht op de weg. Waarom zaadheuvel genoemd laat zich raden.

⁸⁵ Balgen=eten.

“beslissingloos”. In Lübeck liggen wel facturen voor onze pakketten maar de Nederlandse Regering betaalt niet! Rotzooi met hen in Engeland. We krijgen nu pakketten van Franse soldaten! Mooi gebaar.

1 apr 1945

Paaszondag. Nederland zou ontruimd worden. Kreeg heel aardige brief van Van Kessel. Verdomd aardig! Hem niet vergeten te schrijven later. Kreeg 2 brieven van Directrice en van thuis. Heb teruggeschreven. Melige dag.

2 apr 1945

Gelezen. Slecht weer. Banduitvoering. Kolonel Dwars op het hok, mooie verhalen uit oude tijd. Britse troepen rukken op in de Achterhoek. Hengelo en Enschede bevrijd, enorme vorderingen in oost Nederland.

3 apr 1945

Regen. Enorm aan brood gescheurd! Bijna $\frac{3}{4}$ brood in 24 uur. Opmars in de Achterhoek gaat door. Russen vlak voor Wenen. Geen licht. Vlooiendoeder helpt. Eindelijk goed geslapen.

4 apr 1945

Kaart van Nederland gezamenlijk overgetekend. Plots bericht overlijden van onze generaal bij het sprokkelen.⁸⁶ Beroerte. Hij was juist zo optimistisch en vlot en hield het kamp goed bijeen. Een plotselinge grote slag voor het kamp.

5 apr 1945

Beter weer. Generaal opgebaard. Zweedse gezant in het kamp⁸⁷ en Duitse generaal. Morgen pakket! Brief naar Enschede geschreven.

6 apr 1945

Toch nog geen pakjes g.v.d. Men kan defileren voorbij de baar. Veel vooralarm. Morgen pakketje?

7 apr 1945

Generaal begraven. Erehaag. De Duitse vrouwen werken tussen boerderij en kerkhof aan loopgraven. Hollandse bewaakster. Walgelijk. Han “stiekem” jarig. 31!! Kapitein Berghuijs 25 jr getrouwd. Zeer bewogen. Naar ter Apel via Coevorden gaat het goed. Na Wijffels nu De Quay minister! Goed zo Unie. Mieters. Hij is minister van Oorlog.

8 apr 1945

Zondag. Donker weer. Koud. Brood op t/m donderdag! 's Middags gebridget met Chang, Wim en Max. Oorlog kan elke week, elke dag afgelopen zijn. Parachutisten in Groningen. Duitsers vechten niet overal. Soms 40.000 per dag krijgsgevangen! Wanneer begint Piet Zjoekov? Jan van Noord ([Vaandrig J. van Noord Kgf 106381](#)) herhaalt Przemysl: gapt sigaretten van Eddy!

9 apr 1945

8.800 Amerikaanse pakketten aangekomen!!! Voorlopig uit de zorg, d.w.z. tot eind oorlog want morgen 1 pakket, volgende week weer. Om in te halen. Verder delen we samen met het Vorlager dus elke 14 dagen een pakket. Onze gewone rantsoenen zijn het hoogste uit 3 rantsoenlijsten. Ondertussen zijn we uit de brand. Verdient of niet verdient, daar maar niet over piekeren. Bolkestein hield redevoering over studenten. Regeling en toekomst: dienst of studeren. Dit de belangrijkste kwestie voor mij. De oorlog gaat denderend goed: voor Bremen, voor Hannover en voor Wenen. 'n Goede dag.

10 apr 1945

Voor het morgenappèl reeds pakket binnen. Deze dag allen pakket binnen, hoewel lang luchtalarm. Velen misselijk. Nog meer pakketten aangekomen, o.a. Zweedse. De onderofficieren opgezocht in barak 15. Zelf draaierig, ook van het roken. Wenen bijna veroverd. Koningsbergen geheel. Enorm. Met Dalenoord ([Tweede Luitenant H. Dalenoord Kgf 98951](#)) gepraat. Gezellig. Goed weer.

---

⁸⁶ Generaal-majoor N.Th. Carstens overlijdt tijdens een wandeling aan een hartstilstand.

⁸⁷ Op 5 apr 1945 brengt de Zweed Gavrell een bezoek aan Oflag 67. Bron: D.J. Smit: Onder de vlaggen van Zweden en het Rode Kruis.

11 apr 1945

Mooi weer. Braunschweig en Hannover gevallen. Flink gegeten. Sergeant Nieuwkamp ([Sergeant J.H. Nieuwkamp Kgf 103051](#)) logé.

12 apr 1945

De Elbe noord van Magdeburg bereikt! Een feestdag. Over IJssel. Bandrepetitie. Veel dubbele vliegtuigen in de lucht.⁸⁸ Morgen weer pakket.

13 apr 1945

Mooi weer. Veel handjes drukken.⁸⁹ Zalig van mijn Dormanske gedroomd. Eergisteren 24 blz liedjes van Jan Portier overgeschreven.⁹⁰ Mooi handwerkje van Thijs gekregen. Roosevelt overleden. Maakt zeer diepe indruk op ons. Herdenking. Goed pakket. Koffie gedronken met Boutmy, Leeuwenstein, Berghuijs, de Bruyne, Henk Vos, Kùchler, Jacques Bulterman ([Eerste Luitenant J.C. Bulterman Kgf 271082](#)). Zeer gezellig. Hele barak handjesgedrukt. Duitsers goede (Engelse) geruchten die waar blijken o.a. 80 km van Berlijn, 300 km langs Elbe en Saale. Volgens laatste geruchten gevechten 80 km west van hier! Wat zal morgen brengen? Lieve, lieve Dormanske! Schat.

14 apr 1945

Vorderingen aan het front fantastisch. Reeds menen wij geallieerd gerommel te horen! Orders rangen etc. Jan Portier ([Tweede Luitenant J.W. Portier Kgf 30554](#)) en Jaap van Os ([Eerste Luitenant J. van Oss Kgf 30358](#)) op hok 6. Tot 24.00 uur muziek! Gezellig.

15 apr 1945

Zondag. Frits terug. Eddy weer vervelend. Groningen en Arnhem bevrijd. Teveel gerookt. Mooi weer. Vannacht luchtvuurwerk. Jan Nieuwkamp 's middags. Brood over! Zuid-Afrikaanse vriend van Jan op het hok, bij Tobroek gepikt. Machtig interessant.

16 apr 1945

Mooi weer. Herrie over O.D.⁹¹ Bevrijding van het kamp op de gekste manier door sommigen voorgesteld. Haha. Voetbal begonnen Barak 7-6 : 3-0. 2 x 15 min. Wel aardig. Jopie neemt m'n dagboek over. Niemand kan zich op werk concentreren. Arnhem bevrijd. Bij Dokkum aan de Noordzee. Bruggenhoofd over Elbe terug!! Russen begonnen. Onze hoop ook op hen. Het is nog niet vandaag of morgen. Arm Holland. Lezing Dwars over Achterhoek. Luchtalarm steeds 's nachts, nu ook vanmiddag. 't Bekende uitzicht. Laatste dagen veel detonaties in de verte. Artillerie!

17 apr 1945

Pakket gehaald. Thee voor Dory tegen koffie en ½ melkpoeder tegen pindakaas geruild. Heerlijk. Warm weer. Krijgen veel Deutsche Allgemeine Zeitung tegenwoordig. Ben loom. Slaap ook van 13.00-14.00 uur. Op Veluwe en Friesland grote vorderingen. Met de Zuid-Afrikaan en Nieuwkamp gepraat. Voel me een sterke torro!

18 apr 1945

Apeldoorn gepikt! Voor Afsluitdijk. Doorgestoten NW van Arnhem. 2 x per dag Balkan! Amerikanen onder Dresden door naar het oosten gestoten. Russen ook begonnen. Hele dag gedreun. Veel Duitse vliegtuigen, dag en nacht.

19 apr 1945

Zandstorm. Spiering ([Cadet Sergeant J.A. Spiering Kgf 32051](#)) en Poeschmann ([Cadet Sergeant J. Poeschmann Kgf 30153](#)) onderdag aangeboden. Veel gebridget de laatste tijd. Brood en pakket op. Russen NO en ZW van Berlijn doorgebroken.

20 apr 1945

Rozijnen bijgekocht. Gebridget. Van Oosten voelt zich op z'n tenen getrapt, beweert dat hij uitgejouwd is. Gebridget. Nieuwkamp opgezocht. Mooi weer. Werkbroek en muts gewassen. Water op bepaalde uren. Berichten: schaars Duitse tegenstand N van Maagdenburg.

---

⁸⁸ Waarschijnlijk bedoelt hij hier de P51 Lightning, een Amerikaanse jager met dubbele romp.

⁸⁹ H.P. Blonk viert op deze dag zijn 25^e verjaardag.

⁹⁰ Samen met de dagboeken is er ook een schrift geschonken, met daarin o.a. vele liedjes.

⁹¹ OD=Orde Dienst.

21 apr 1945

Mieterse brief van Dory (26 mrt) gekregen. Alles O.K. Heerlijk weer wat te horen. Teruggeschreven! Regen, lekkere temperatuur. Dory's arm weer 8 maanden in het gips. Wel erg lang! Overigens geheel O.K. Mevrouw Berghuijs schreef ook over haar. Gebridged. Voetbal LuA – Lissa : 4-0. 's Avonds tot 12.00 uur Honeymoon Serenaders en liedjes van Rosendaehl. Heel gezellig. Reuze berichten. Weer 70.000 krijgsgevangenen, gisteren 80.000. Ruhr en Harz opgeruimd. Weerstand in Neurenberg (bis aufs Messer!) gebroken. Amerikanen en Russen N van Dresden nog 40 km van elkaar! Grote Russische terreinwinst van Korijev. NO voorstad van Berlijn gevallen. Ook op hoogte van Neu-Strelitz bruggenhoofden. Onze richting! De jagers van het vliegveld die gisteren W vlogen, vliegen nu O! Reuze dag.

22 apr 1945

Vannacht op de bank geslapen. Ging best. Russen nog 5 km van Unter den Linden! Mooie Hitler proclamatie Berlijn "Kasernehuren" etc! Van Nederland geen nieuws. Geen verdere kassa's. Gebridged.

23 apr 1945

Rotweer. Geen kassa's. Koffie bij Kapitein de Bruijne gedronken met Thijs. Gezellig. ½ Amerikaans pakket gekregen. Onze kampauto's gevorderd voor munitie vervoer te Berlijn. Rantsoensverhoging (als het aangevoerd kan worden!) want verbinding O.K.W.⁹² verbroken en commandant geeft ons als depottroepen (ook volgens Conferentie). Oranienburg en Frankfort a/d Oder. Dus tussen ons en Berlijn door.

24 apr 1945

Potsdam gepikt. Mühlberg bevrijd. Reuze! Voor 1 R.W. (1 Mei) water georganiseerd en voor de lezing Calmeijer: Dordrecht.⁹³ Pamfletten. Duitse kampleiding vraagt ons binnen 1 uur te beslissen of we op wandel naar Lübeck willen of niet. Dan vallen we in Russische handen en daar zijn we safe! De Duitsers zitten in hun naad! Hahaha. 2 zware auto's met Amerikaanse negerchauffeurs brengen pakketten. 's Avonds luchtgevecht. Elsje gezien. Reuze leuk stuk. Houtzager. Heerlijke vrouwtjes. Gewonden wandelen langs het kamp.

25 apr 1945

Van de 8 Rode Kruisauto's 5 gecontracteerd. Verbrand daarna. Vannacht flairs boven ons kamp uitgeworpen. Barak 11 getroffen, groot gat in de muur van waslokaal. Huls woog 250 kg! Alle flairs. Met Chang en Frans rustig in bed gebleven. De rest onder bed etc. Reuze consternatie. Enkel gebroken en één brandwonden. Wonder boven wonder verder niets. Buitenverlichting brandde nog! Zouden medicamenten uitgeworpen hebben. Geloof meer aan baken voor bommenwerpers. Weer post uit Den Haag. Mevrouw Dieles O.K. In Amsterdam en Den Haag Zweedse pakketten ontvangen (3). Mooi hè? Mini Dekkers en Mevr Vriends (4-daagse 1937) bij bombardement overleden. Het materiaal bekeken van de flairs: prima. 18 kisten medicamenten gevallen door 2 Boeing, 4 motors. 2 kisten hier binnengebracht + 640 pakketten. Sigaret verdiend. Bakken pannenkoeken op flairs. Duitsers staan erbij te kijken. Een kapitein vluchtte met sporen in de hand. Postje op de loop. Mimi Dekkers niet dood. Plee aalmoezenier. Bruggenhoofd oost van ons uitgebreid, nog 60 km. Veel vluchtschriften in de omgeving. Pakkettenregeling. Heerlijk weer. Buiten op zaadheuvel geparkeerd. Grote kassa's in Zuid Duitsland. Regensburg en Pilsen benaderd. ½ Berlijn in Russische handen. Nog 6 km van elkaar of W van Berlijn. Nu nog meer water en brood!

26 apr 1945

Deze dag opende met vuistgevecht Eddy-Frans. Heerlijk. In barak constante nachtwacht tegen luchalarm. Op zaadheuvel gezeten. Mooi weer, veel jagers van vliegveld. In eigen beheer loopgraven gemaakt. Vlug gewerkt. Het hele kamp graaft. Tegen artillerie e.d. Russen Stettin genomen. Toch niet veel te horen. Nog 55 km hier vandaan. 400 meter van het kamp 2 Fieseler Storch geland⁹⁴, waar o.a. 2 generaals uitkwamen, die in 2 auto's naar Neubrandenburg gingen. In Berlijn met artillerie in U-Bahn. Haw-Piket! Halen zelf water uit meertje. Toevallig genoeg water om te douchen. Ook vers brood gekomen.

---

⁹² OKW = Oberkommando der Wehrmacht.

⁹³ Kapitein Calmeijer was in de meidagen van 1940 commandant van de groep Kil, die in het gebied onder Dordrecht te maken had met Duitse parachutisten.

⁹⁴ Fieseler Storch = klein Duits verkenningsvliegtuigje.

27 apr 1945

Vannacht 2 x bombardement vlakbij. Wennen eraan. Russen 50 km van ons af. Veel evacuees, Volkssturm en soldaten langs de weg. Zouden om 14.00 uur weg gaan en om 13.30 uur een dicht pakket krijgen. Gaat niet door. Vol spanning wachten we de komende dingen af. Göring ontslagen. Grote vorderingen over de Po. Milaan en Turijn. Berlijn O.K. Veel interneringen in Zwitserland. Dicht pakket gekregen. Zouden om 19.00 uur gaan. Schriftelijk bevel van Oberst en dito protest. Gewezen op Eisenhowers bevel.⁹⁵ Nu vertrekken. Moffen gaan weg op Verwaltung en van Beck + 3 man na. Ordedienst binnen het hek al in werking. Veel artillerie te horen. Zouden 15 km hier vandaan zitten. Veel evacuees etc. Was zelf wel graag weggegaan. Piket op afwisseling Russen wel weg. Ook Polen en Serven. Amerikanen en wij blijven. Ook dreigden ze met mitrailleurs. Goede houding kolonel.⁹⁶ Alles weer uitgepakt. Oberst en 4 officieren vertrokken. Kapitein Berlijn ([Kapitein A.P. Berlijn Kgf 2954](#)) hoofdportier. Hollandse officieren blazen signalen taptoe. 4 Hollandse arbeiders proberen kamp binnen te halen. Boeken etc. terug van Abwehr gehaald. Troepen trekken terug. Boy Jansen ([Eerste Luitenant B. Janssen Kgf 32031](#)), in de olie + sleutel cel in kamp terug. Ook 3 Hollandse soldaten (Armeniërs Altengrabow) bij ons. Hollandse arbeiders slapen in boerderij.

28 apr 1945

Pantser 25 km hier vandaan. Kolonel algemeen kampcommandant. Letters schilderen op keuken. SS heeft sommigen kampen ontruimd. Fransman drinkt koffie. Chang bakt pannenkoeken. Elektrische draad georganiseerd. Hihi. Ze hadden hier 7 radio's. Tal van troepen hierlangs met pantserfausten. Grote (tank) transporten op grote weg. Bieten rondgebracht, artillerie ingeslagen vlakbij. Rook en vuur 16.00 uur. Himmler capituleerde voor Engelsen en Amerikanen. Afgewezen. Weinig vliegtuigen. De laatste stuka's. Leggen luidsprekers aan. Pantserwagen 4 km afstand. Mitrailleurs te horen. Het nadert! Om 18.15-19.15 uur vlaggenwacht. Juist toen, 18.15 uur, mitrailleur gedemonteerd. Hauptmann von Beck en 20 man krijgsgevangen. Bataljon van de wacht weg. Veel overhaaste troepen en gewonden voorbij. Jagers duiken. Granaten fluiten. Mitrailleurs ratelen. Nog geen Rus gezien om 19.30 uur. Zien de artillerie inslaan. Mooi kijkspel. Generaal von Dittmar overgegeven⁹⁷

Mussolini gevangen. Russisch offensief over 100 km frontbreedte op ons af! We horen ze. Zwitserse grens bereikt in Italië. Gevangen postjes humoristisch. Uitgangen in draad geknipt. 1 mitrailleur buit! Krijgsgevangenen met witte vlaggen komen kamp in. Schuilen voor overvliegende granaten, N en Z over ons kamp heen. Vluchtdoosje. Duitse jagers duiken op doelen dichtbij. Vreugde en spanning. Granaten slaan dichtbij in. Goed dat de kampeiding de loopgraven heeft laten maken: voelen ons veiliger. Naast Peer Br. en Wim IJs. Burg Stargard, Neu-Strelitz en Neubrandenburg in brand. PAG-vuur⁹⁸ op de weg. Duitse patrouille uit het bos op de fiets. Geen appèl vandaag. Donker. Horen tanks rollen. Het is 21.45 uur. 22.15 uur alarm voorbij. Terug in barak. Munitiedepot in brand. Neubrandenburg knettert flink. Om 23.55 uur alarm. Weer in de loopgraaf, schrijf dit hier. Kogels fluiten over ons heen. Tanks rollen vlak langs het kamp. Om 23.58 uur tanks op weg naast draad. Olielucht. Lichten op. Gejuich in loopgraven langs de weg. Dus bevrijd om 23.58 uur. Elkaar gefeliciteerd. Russen knipten draad door. Eerste Russisch bevel: alles in de barakken. Dan weer schieten over het kamp. 01.40 – 04.15 uur. Veel over ons heen. Toch in loopgraaf geslapen. Mooie opmerkingen. De tanks en mortieren schieten voor het hek op Neubrandenburg. Godskabaal. Von Beck niet krijgsgevangen, toch naar de stad. Stege wel krijgsgevangen. Geen enkel slachtoffer in IIA en 67. 'n Wonder. Neubrandenburg omsingeld. Aanval begon om 17.00 uur. Niet doorgezet, gecapituleerd 10.000 man. Geruchten: 30 km voorbij Neubrandenburg. De kolonel (C.) is 25 jaar. Even geslapen, dan naar het hek. Pakkettenlokaal door hen "geledigd". Russen uit het hospitaal naar huis of in de troep. Radio gepikt voor Beets ([Eerste Luitenant T. Beets Kgf 2942](#) of [Kapitein J.C. Beets Kgf 7334](#)). 10,5 cm artillerie in stelling achter het kamp.

29 apr 1945

Het is zondag. 09.40 uur. Zojuist weer in loopgraaf gezeten. Ze ruimen "kesseltjes" op. De Russische soldaten jong, alles "georganiseerd". Alleen machinepistool, geen helm etc. Stalinorgels. Om 10.30 uur Duitse jageraanval. Dekken. Bommen op artillerie opstellingen. Zondag 12.00 uur eerste 2

---

⁹⁵ Generaal Dwight D. Eisenhower laat pamfletten uitwerpen, waarin de Duitsers erop wordt gewezen de krijgsgevangenen goed te behandelen. Indien dit niet gebeurt, zullen ze vervolgd worden.

⁹⁶ Blonk bedoelt hier Kapitein ter Zee K. van Aller Kgf 30204, die optreedt als kampcommandant voor de NL.

⁹⁷ Luitenant-generaal Kurt Dittmar geeft zich samen met zijn 16-jarige zoon op 25 apr 1945 over aan de Amerikanen.

⁹⁸ PAG = Pantserafweer geschut

Russische vliegtuigen gezien. Oneindige colonnes: flak, artillerie, infanterie. Amerikaanse Fords. Russische verpleegsters bij het hek. Mooie plaats in voorste loopgraaf. Duitse krijgsgevangenen geschopt en geslagen als Russen in Altengrabow. Allen automatische geweren. Loop in beste tenue. Aanbod ons via Odessa weg te brengen afgewezen door de kolonel (Pech?). Wachten op contactofficier. Na 12.00 uur barst het van de Russische jagers. Neubrandenburg brandt nog steeds (17.30 uur). Weer naar de weg gekeken, mooi weer. Alles slaapt. Veel gegapt uit huizen door Russen en Fransen (wild). Dichtbij trein met cognac, met slapende Russen, stomdronken. Amerikanen. Ook legergoederen. Reuze rotzooi. Goede berichten van andere fronten. Nu nog de reis, Dory!

30 apr 1945

Prinses jarig. Oranjezonnetje. Eergisteravond hadden de Russen met Stalinorgels een vuurwals via ons kamp naar Neubrandenburg willen leggen. Kregen ons juist op tijd in de gaten. Compliment Russische kolonel. 1e kamp compleet aanwezig en niet weggelopen of wanordelijk. Appèl. Toespraak. Vlag op sluis gehesen. Fijn gezicht. Fris weer. Schieten heel ver weg. Amerikaan dronken te paard kamp binnen "This is my victory-horse". Stalinorgels weg. Duitse krijgsgevangene ruimt Russenlazaret op. Trein wordt georganiseerd leeggehaald. Neubrandenburg gedagorderd. Kolonel heeft waardering voor Rokosovski voor orde en tucht en blijven zitten en niet bang zijn voor de Russische voorhoede. Mogen vanmiddag naar het meer. Kolonel heeft auto met wacht en chauffeur gekregen. Belgen via Petersburg, Moskou, Stalingrad en Odessa naar huis. Route zelf uitzoeken. Wij via Holland naar Japan. Snelheid nr 1. Fransen serieuze vechtpartijen door pro-anti Pétain. Amerikanen en Engelsen vannacht dronken en dus ruzie. Hier orde en rust. Telegram aan Koningin, Juliana, Stalin, Rokosovski. Nieuwe koeien opgevangen voor de keuken. Wandeling van 4 uur gemaakt. Tankcolonnes. Alles kapot: huizen, kinderkleren, 100 en 1000 Markbiljetten, rapportboekjes, foto's (veel), granaten door Moffen, 2 begraven Russen. Veel Russische officierenvrouwen. Verrekt knap. Enorme chaos: wijnflessen, mortieren, auto's, vermoeide Duitse evacuees. Schietputten. Nederlandse officieren gappen zelf schaaltes uit de boerderij. Schunnig. Het melk-commando horloges ontnomen. Enorme vorderingen in Zuid-Duitsland. Mussolini en maitresse aan benzinepomp opgehangen. Aja kreeg horloges! In Neubrandenburg vrouwen en kinderen opgehangen en aan muren vastgespijkerd nadat 400 Russische krijgsgevangenen afgemaakt waren. (NB. Schrijft boven deze zin "niet waar"). Vanavond film op achterterrein voor het hele kamp! Duitse vrouwen, kinderen en man lopen in het meer, eruit gehaald door Russische soldaten en Postma ([Sergeant A. Postma Kgf 271240](#)) wiens laarzen gevorderd zijn. Meisje dood.

Russische soldaten begrepen het niet. Duitse majoor kogel door de kop, zelfmoord. Boerderijtje dichtbij vrouw en man doodgeschoten, opgehangen en verbrand want de man had vorig jaar een Russische krijgsgevangene met een hamer doodgeslagen. GPOE aan het werk. Op filmauto geen vrouwen opgehangen, zie NBr, wel veel "overspeeld". De Russische commandant zei dat dit altijd bij fronttroepen was, de latere bezetting niet. Trouwens Fransen presteren het ook. Eerst Russische voetbalfilm. Dan "Sun Valley Serenade" met Sonja Henie, Amerikaanse film 1944. In de verte de artillerie. Om 23.45 uur afgebroken, wegens Duitse vliegtuigen. Was stampvol in de "zaal".

1 mei 1945

De persmusket, die gisteren hier was groots verhaal over onze bevrijding gegeven en gevraagd, of het ook via Engelse zender uitgezonden wordt. Slapen lang uit. Brood gekomen. Geen water. Gisteren Venetië en München gevallen. Gisterennacht (1x) en vannacht (2x) puik gemaakt. Max Blokzijl had gelijk: het was 5 voor 12. Weeg gekleed 84 kilo. Foto's teruggekregen. Water gehaald. Vorlager geweest. Alle vlaggen op toren. Vluchtelingen uit Neubrandenburg willen kamp in. "Topaz" gezien, verrekte goed. Ook Amerikaanse Hilli Billys. Verrekte mooie moppen. Lieve Dory, we gaan direct zo snel mogelijk naar Holland. Klatti (2 mand in Nijmegen) op bezoek. Hij wil terug. Fanatieke Hollandse jongens renden naar het front.

2 mei 1945

Hitler dood. God zij dank dat deze schoft dood is. Via Moskou post naar huis. Dory geschreven. Wacht tot 2 uur. Hollandse arbeiders binnengebracht. Trui gebietst. Stege in burger gepakt. Belgische wielrijder gesproken. Vrij rondgewandeld. Heerlijk. Nog veel lijken. Met kop in het water ligt er een. Je blijft er koud onder. Duitse burgers groeten slaafs. Bah. Met Keath gepraat. Front gaat puik. De verkrachtgevalletjes vallen nogal mee. Veel Russische vrouwen, verpleegsters en soldaten. Reuze aardig. Eigen boerderij en koeien van Oflag 67. Haha. Filmen met vlaggen etc. Reuze mooi. Als front

open is, dan direct weg. Alle bagage mee. Prins Bernhard met 6 ¼⁹⁹ onderhandeld over pakketten. Vrije invaart en binnenvliegen. Hoop dat ze er thuis ook wat van hebben. 't Leven is nog niet zo gek. Oekraïne film, goed opgenomen. Veel gruwelen: massagraven etc.

3 mei 1945

We slapen als ossen. Berlijn gevallen. Russen en Amerikanen contact bij Wismar. 's Morgens bij Keath schoen gerepareerd. Koffiegedronken. Met Keb de Surinamer gepraat. Voetbalwedstrijd Holland-Engeland: 3-2. Radio schalt over het kamp. Arbeiders in het kamp. Graf bezocht. Wandeling met Keath naar trein (Vlaamse SS). Naakte vrouw en man bij sluis, zelfmoord. Door Neubrandenburg (tamelijk beschadigd) veel Duits-Poolse jongens tewerkgesteld, uit colonnes teruggekeerde evacuees gehaald. Mooi weer.

4 mei 1945

Geallieerden in Denemarken. Amerikaanse commissie in Neubrandenburg, Amerikanen binnen 3 dagen weg per vliegtuig. Met Chang en 2 ossen naar bos Neu-Stargard om brandweerauto te halen. Lukte niet. Vrouwen in boerderij nog steeds verkracht. Koningin en Prinses in Nederland. Reuze voedseltoevoer, neutrale zone, 1700 cal per persoon per dag. Wij stropen hier en gros het land af. Water is de grootste puzzel. Foto's en kaart van Abwehr terug. Alleen nog wandelen in groepen van 20 man. Plunderaars worden neergeschoten. Over 6-7 dagen gaan we weg! 'k Hoop het. Om 09.30 uur hardlopende officier schreeuwend "Holland is vrij". Naar het bord: Holland, Helgoland, Denemarken morgen om 08.00 uur gecapituleerd. Wilhelmus gezongen, klonk goed. Reuze deining. Velen even aangedaan. Brok in de keel. All O.K. Nu naar huis!

5 mei 1945

Tot 11.00 uur geslapen. Keath gehaald. Veel opgehangen in de bossen. Doodgenaaide meisjes en veel dode vrouwen (zelfmoord) zien we vaak. Jan, Frits e.a. een paar begraven. 13.00 uur bijeenkomst, toespraak kolonel, zelfmoord op de achtergrond! Stemningsbeeld. Wij pakket vanmiddag. Warm eten O.K. met veel vlees. Pannenkoeken bakken. Brood slecht. Met het harde leven om je heen, voel je je weer mens worden. Uit onze 2-jarige slaap wakker geschud. Vandaag rustig aan. Schoenen gepoetst. Gebridget. 20 wandelaars ontmoeten 5 slapende gewapende Duitsers, deze op de loop. Overste en Lieftinck ([Eerste Luitenant P. Lieftinck Kgf 7516](#)) spannen zich in voor onze salariskwestie na afloop in Holland. Op bezoek bij Willem. Holland-Frankrijk voetbal: 7-2. Amerikaans pakket gekregen. Onderhandelingen te San Francisco over Polen afgebroken. Besprekingen met Russische generaal met vertrouwenslieden.

6 mei 1945

Zondag. Water gehaald. Duitse burgers rijden onze Balkan leeg. Koningin horen spreken. Opstand in Praag. Koffie bij Keath. Holland-Engeland: 4-1 (Hockey). In de badtent Russische meisjes. Dan de Hollandse officieren gedeeltelijk weg. Geen last van. Het doet je niets als het niet een vrouw is waarvan je houdt, die lief is, lekker uikt etc. Duitse krijgsgevangenen vannacht in bos gevangen door de Russen, zaten in ons varkenshok. Overigens nette behandeling. Duitse vrouwen tewerkgesteld in Russisch hospitaal en op vliegveld. Bij de Amerikanen 3 Japanners met Amerikaanse nationaliteit. Fransen pikten 3 Poolse meisjes op, 2 Fransen mee naar Polen. Schatten van kinderen. Als ze in Frankrijk komen, wat dan tegen hun vrouwen te zeggen? De Fransen stelen als raven, 'n rotvolk. Ze stropen alles af! Fransen, Polen in het Vorlager hebben mieterse vrouwen. Vandaag zitten we 2 jaar. Churchill: uit Parijs, de oorlog kan spoedig (enkele uren) beëindigd verklaard worden.

7 mei 1945

Heerlijk geslapen. Jan jarig. Prachtige wandeling langs het meer (net als Luzern). Nog lijken langs de weg. Ongeveer 2 uur in het hartje van Neubrandenburg gestaan. Leuke Russische, Poolse en Slowaakse meisjes. Laatste uit een Vernichtungslager, ingebrand nummer op de arm. Schatten van kinderen. Fietsen en radio's ingeleverd door de Moffen. Allen aan het werk zonder posten. Werken hard. Mooi weer. Amerikaanse Jeep met Captain van Wittenberg-Berlijn naar ons. Toen wij en de Amerikanen zeiden: "Only one thing, we want to go home" werd hij boos. Keath Bikle is vanmorgen te voet vertrokken. Vanmiddag met Aja, Datus, Han en Frans mooie wandeling gemaakt. Prachtbossen. Lekker gelegen. Naar Burg Stargard. Mooi oud kasteel. Echt! Mooie stad. Hellende straten. Enorm veel Poolse wagens. Honderden. Vandaag oorlog afgelopen. Morgen Victory Day. Mussert

---

⁹⁹ 6 ¼ is een verwijzing naar Seyss-Inquart, die de Reichskommissar was in Nederland en daarmee de hoogste bestuurder van de Duitsers.

gevangengenomen! Vandaag 25 km gelopen. 's Avonds fijn gereden in het Duitse officierswagentje met hit ervoor. Mieters. Om 22.30 uur binnen. Water loopt. Heerlijk gedoucht. Bij Hinterste Mühle ook bewapende Serven. Pikten vandaag nog 14 gewapende Duitsers in.

8 mei 1945

Verkouden. Mooi weer. Absoluut geen Victory stemming, integendeel. 't Wordt tijd dat we oprotten. De andere nationaliteiten snappen niet, dat wij geen vrouwen in het kamp hebben. De Amerikaan verhuist naar de pantserkazerne. Heel mooi weer. Zelf met koorts in bed. 's Middags 25 Servische meisjes zingen in siertuin. Moeten moordkinderen geweest zijn. 's Avonds Amerikaanse jazz. Mis veel. Massa's mooie wandelverhalen. Dormanske, hoe lang zou het nog duren? In barakken in het voorkamp ook Hollandse vrouwen uit concentratiekampen aangekomen. Vannacht om 00.01 uur houdt het schieten op. Dan is deze oorlog in Europa officieel voorbij. Voel me vanavond iets beter. Zojuist uit Ravensbrück 14 Hollandse vrouwen en 1 man aangekomen. Toestand daar niet te beschrijven. Joden direct in gaskamer. Duizenden en duizenden doden. Papieren verbrand. Meesten naar Zweden afgevoerd. Iedere Mof moeten ze hangen. Er was geen fam bij. Op transport 1200 zonder pardon neergeschoten. Ze werden per 50 in een houten raam gehangen. Slaan op nieren tot dood intrad etc.

9 mei 1945

Snipverkouden. Voorschriften in pantserkazerne gehaald. Enorme gebouwen, ongelooflijke rotzooi. Amerikanen en Fransen wonen er. Alle voorschriften kan je er vinden. Terug direct in bed. Hoofdpijn, hoesten, koorts. Enorme intocht in Holland. In voorkamp grote rotzooi: tenten, wagens, vrouwen etc. Thijs volkomen gek. Zlef doodziek, voel me erg beroerd. Twee lui al gevlogen in Russisch vliegtuig. Een van de Hollandse vrouwen op wandeling door een Russische majoor gepikt. Ze was niet afkerig! 's Avonds door Noordman ([Eerste Luitenant H. Noordman Kgf 30290](#)) teruggehaald.

10 mei 1945

Dr Piekema ([Off v Gezh 2^e kl F. Piekema Kgf 31987](#)) geweest. Heb bronchitis. 's Avonds in het Revier. Mooi weer. Wandelaars eten bij de Russen. Mooie verhalen. Hollandse vrouwen in het Revier. Electrisch licht. 's Avonds 39,5 graden koorts. Gezellig ziekenzaaltje met Belgische officier. De Hollandse vrouwen verwekken speciaal hier veel lol. Bataljons van 450 man gevormd. Eerst Indië, Colditz, Luchtmacht, Marine. Russische generaal zegt dat we op moeten rotten. Hoop dan weer beter te zijn.

11 mei 1945

De verhalen over verpleegsters komen niet uit. Reuze pech. Toch wel! Zuster Corry. 1941 opgepikt, apothekers assistente te Amsterdam. Al deze vrouwen hebben niets sierlijks meer. Iets Duits mannelijks. Overigens een heerlijk wasje op de lijn. Mooie figuren op onze zaal. Weeg 74 kg, dit is een goede weegschaal. Radio, berichten, moderne Engelse en Amerikaanse dansmuziek. Hebben zoveel brood, dat we het niet op kunnen. Bijna elke dag dikke erwtensoep en spek. Eet er weinig van.

12 mei 1945

36,8 graden koorts 's morgens maar keel nog kapot. Mooi weer. Geen licht, geen water. Tijd dat we naar huis toe gaan. Ons zusterje is lief en beschaafd. Er gaan nog steeds Polen voorbij, 's avonds leest Corry ons gedichten voor uit Ravensbrück. Ze zaten 4 jaar. Annie haar man daar gestorven. Gaskamer etc. Bar erge verhalen. Veel van wat ik hier zag en hoorde kan ik niet vertellen maar iedere mof moeten ze levend opvreten. Dormanske, ik verlang er zo naar spoedig bij je te zijn! Ouwetje.

13 mei 1945

Weer warm. Hoewel boven de 37 graden, vandaag ontslagen. Met Berghuijs en Wim lekkere volle melkpudding gegeten. Aanbod om uit de rommel te komen en in nieuwe wijk van Neubrandenburg te gaan wonen afgeslagen, want vlug naar huis! 'n Echt bed! De Russische Rode Kruiscommissie neemt geen verantwoording voor dit kamp op zich. Voel me puik. Zeer warme dag. Servische meisjes knap. Velen van ons zeilen en zwemmen. Valt me mijn reactie t.o.v. vrouwen erg mee. Heerlijke Dormanske, ik geloof dat ik best 2 jaar zonder draad had kunnen rondlopen, sterker dan ik dacht. Trein rijdt weer over het lijntje.

14 mei 1945

Geen nieuws over thuiskomst. Veel wind. Hoest nog wel. Thuis gebleven. Dormanske, wat verlang ik naar je! Gisteren licht, mogen het zelf uitdraaien! Volop water. Naaiende Russische paartjes betrapt

en gaan zonder schaamte door. Swing it boys. Fransen onder pressie met Tommygun door vrouwelijke Russische politie 2 x verkracht. Keath zou weer terug zijn. Al ruim 14 dagen vrij. Generaal Winkelman in Den Haag terug.

15 mei 1945

Geruchten en ook zekere feiten wijzen erop, dat de Russen over 5 dagen weggaan en de Amerikanen het overnemen. Op heuvel bij pantserkazerne gezeten, mooi uitzicht op vliegveld. Veel luchttaxi's. Enorme colonne Duitse krijgsgevangenen met weinig bewaking op weg naar Siberië! Veel vrouwen in Vorlager. Complete harem. Pleepapier in pantserkazerne gehaald en kaart uit kaartenkamer. Veel Joodse vrouwen uit Auschwitz hier aangekomen (bij Ratibor en Kattowitz!).

16 mei 1945

Prachtweer. Vannacht zo fantastisch mieters gedroomd, als in geen 2 jaar! Bij het ontwaken zag ik je nog Dormanske! Op een zonnige zondagmorgen in Hilversum. Met je blauwe pyjama, je lekker ruikende haar. Je lag zo heerlijk tegen m'n schouder en we zeiden dingen, die wij alleen begrepen. Je huid was zo heerlijk zacht, alles zo lief, zo heel zacht en lief. G.v.d. wat een rotzooi is het hier. Gauw naar huis! Slapen lekker lang uit. Met Datus naar pantserkazerne. Nieuwe mieterse voorschriften gehaald. Steeds meer vrouwen in Vorlager. Wij mogen er niet meer komen. In de bossen wordt heel wat afgevoerd. In barak 8A 100 Nederlandse arbeiders gelegerd. Grote drukte. Chang en Jan nu ziek. Mooi weer. "Moe, ik wil naar huis".

17 mei 1945

Gisterenavond Amerikaanse en Engelse vrachtauto's bij pantserkazerne aangekomen. Serieuze plannen om ons per vliegtuig snel af te voeren. 't Weer blijft mooi. 's Middags met Chang, Han, Datus, Aja naar het oosten gewandeld. Ook daar zwaar gevochten en uitgeschud. Met lieve Russische meisjes staan praten in pantserkazerne. De Amerikanen en Engelsen zijn al weg, 22 man per auto, geen bagage. Voor de Joodse vrouwen, twee barakken bij uitgang leeggemaakt. Vannacht gaan de Belgen en Fransen misschien, ze moeten zich klaar houden. Ze gaan allen naar Schwerin. 's Avonds met Chang en Frits onder de waternal bij de papiermolen gedoucht. Verdomd lekker. Warm weer. Geen leidingwater.

18 mei 1945

'k Slaap steeds als een vorst. Russen hebben van Manting ([Adsp Off Vlieger M.J. Manting Kgf 31597](#)) e.a. uniformen ingepikt. 'n Raar zootje. Toch steeds erg vriendelijk als je ze spreekt en in het geheel niet zo schreeuwerig. Leen R. (!) e.a. op de boerderij slapen met vrouwen etc. Niets bewezen maar rotindruk. Daarom ruzie op de boerderij. De Russen zitten al in het Ghetto. Fris, mooi weer. Zit goed schot in de afvoer. 's Middags brood gehaald in Burg Stargard. Voor een brood kun je alle vrouwen kopen. Veel commissies met bord op de deur. Mijnengevaar bordjes.

19 mei 1945

Laten registreren. Met Jan Nieuwkamp naar voorbarak, waar Hongaarse, Tjechische en Roemeense dames uit concentratiekamp. Jodinnen erbij. Zeer gezellig, weer dus met vrouwen te praten. Ook gegeten. Reuze schoon. In pantserkazerne kon men dansen. Belgen en Polen weg. Opgeschreven door W.Comm. 22.04 uur binnen!

20 mei 1945

Zondag. Huishoudelijke dienst. 's Middags heerlijk op heuvelrand met mooi uitzicht over meer, stad en vliegveld. Heerlijke middag. Kamp uitgestorven. Binnen 3 dagen ook wij weg. We zullen zien. 't Gaat wel lang duren, Dormanske. 's Avonds nog even de Tsj. en Roem. opgezocht. Raken uitgepraat. Een Tjechisch meisje van 14 jaar geadopteerd door Hollandse kapitein.

21 mei 1945

's Morgens uitgeslagen. 's Middags op mijn uitzichtspunt gezeten en gelezen. Ook een heerlijk voorjaarstafereel gezien, ik was jaloers. Dormanske! 's Avonds met de Tsj. en Roem. gepraat. Gerucht: woensdag weg met 200 auto's.

22 mei 1945

Zouden de auto's er al zijn? Regen. Gewoon gesl.ziekte in Hongarije en vrijen met getrouwde vrouwen in Roemenië. Van de Russische veldtocht maar 8% teruggekomen in Roemenië.

23 mei 1945

Koeienwacht. Jan verzoelt mijn schoenen met drijfriemen. Veel verhalen over “ongelukjes”, bijvoorbeeld op zolder vlasfabriek (12). Gezellig zitten praten met Vlastra, dochtertje dood. Woorden geleerd. Feestmaal= schapenvlees met aardappelen in azijn. Vlasta valt flauw. Zenuwen. Met auto's 800 Roemenen aangekomen. Fransen en Belgen met deze auto's weg. Russische commandant weet nog niets van ons vertrek maar verwacht zeer spoedig orders.

24 mei 1945

Als gisteren regenachtig. Tot 12.00 uur geslapen. Dan naar barak op visite. Heerlijke pannenkoeken gegeten. Om 19.00 uur Russische auto's binnen! Om 21.00 uur al 1200 man weg. Wij morgenochtend. Pan en melkpoeder en koffie aan Grossmutter gegeven. Afscheid genomen, ook van Rosita uit Klansenburg. Beloofd om Desiderius te schrijven.

25 mei 1945

Gehele dag op auto's gewacht. 140 man weg op 7 wagens. Rosita opgezocht en erg om haar gelachen, ze lijkt op Dory. Het is een schat van een meisje, kon ik haar maar meenemen, maar ze wil eerst zien of haar ouders en zusjes thuis zijn. Jammer dat ze geen adres heeft. Dormanske, zo'n dochtertje moeten we later hebben. De terugtocht schijnt vlug te gaan.

26 mei 1945

Vannacht SS-generaal in het Vorlager gesnapt, als Serv vermoemd. Goeie vangst. Heb Martens gesproken. Moet Aalt de groeten doen. Toch adres van Rosita gekregen! Met 6 meisjes (!) in het bos gewandeld. Buba begon te huilen, omdat het bos zo mooi was en gaf alle moed op om haar kind ooit weer terug te zien. Nog steeds niet weg. Onze keuken weer in bedrijf. Algehele stemming van verveling. Wegens tyfusgevaar alle contact met andere nationaliteiten verboden. Pech. Nu helemaal rotvervelen.

27 mei 1945

Tot 12.00 uur in bed gelegen. Zondag. Hé Dormanske, weet je nog die prettige zondagmorgens in Hilversum met Seppie? Plotseling uit bed, om 14.00 uur per trein weg. Wagens en paarden gerampost maar 's avonds om 22.00 uur zaten we er nog. Een auto uit Apeldoorn met mevrouw Piekema gekomen. Neemt post mee en van der Steur. Gaat morgen terug om 07.00 uur.

28 mei 1945

We moeten nog 3 weken in quarantaine bij terugkeer in Nederland. Gebrek aan leiders groot. Voedseltoestand O.K. Jopie koffertje van Frits aan Rosita gegeven. Buba longontsteking, als ze maar niet de moed opgeeft. De trein is er, om 10.45 uur vertrekken we uit het kamp! Mooie colonne. Italianen naar ons kamp. Nog 1 jaar werken! Rosita e.a. nog de hand gedrukt. Ingeladen. Samen met de Hollandse vrouwen in luxe wagon. Kapitein Berlijn, Wim, Chang etc. Locomotief zoek en brug verzakt! Om 21.30 uur staan we er nog. Wandeling door Oekraïense hoerallee. Je wordt bijna de huizen ingetrokken. Mooi weer. Brood en stampot in blik gehad.

29 mei 1945

Tot 02.30 uur gewandeld. Huis aangeboden. Om 10.15 uur gestart. Behoorlijk tempo. Duitse wilde mee. Erst siegen, dann fahren. Alle nationaliteiten op station. 's Middags te Süstrow gearriveerd. Weigeren in kamp te gaan, bivakkeren op het station. Ongeveer 200 man weg. Kolonel naar Schwerin (60km). 's Avonds in bios. Om je rot te lachten. Loge gezeten. Alles één prijs. Heel ander beeld dan in Neubrandenburg. Geregeld, niets kapot.

30 mei 1945

Geslapen overal op station. Wij in wachtkamer. Met Toon achter buffet “O, pardon” arme Toon. Overigens stemmige toneeltjes. Ingeladen in auto's na wandeling met Wim in stad. Prachtchauffeur, haalden hele colonne in met levensgevaar. Tegenliggers rijden dwars door colonnes heen. Links en rechts inhalen reuze sport. 20 km voor Schwerin reed onze achterligger met een rotklap juist onder Wim en mij tegen onze auto op. Flink beschadigd. Kabel 2 x gebroken. Luisterrijke dodenrit. Om 12.15 uur in Kriswitz aangekomen. Ook mooi oud stadje. Per auto weg om 17.15 uur. Duitse officieren in uniform. Alles rustig. Veel volk op de weg. Heel anders dan in Russisch bezet gebied. Lief Pools meisje naast me. Enorme hospartij over de weg. Dodge kan wat hebben. Om 02.00 uur aankomst Lüneburg. Poolse schone sliep op mijn schouders. Haar haar rook lekker! Rotte verhalen over ouders in Siberië. In Lüneburg grote kazerne. Bespoten en ingedeeld. Op kamer goed geslapen. Gedoucht.

31 mei 1945

Heerlijk gepit. Prima ontbeten. Prachtige organisatie. Hier wordt alles hersteld door de Engelsen. Wat een verschil met "Rusland". Heerlijke thee, bacon, beans. Weer op auto's. Vrouwen apart. Officieren Irenebrigade. 35 man per auto. Op het dak. Overal voorrang. Sigaretten, snoep en chocolade gehad. Prachtig colonne rijden. Motorordonnans. Tanks. Burgers rustig. Mooie Engelse politie. Het gaat puik Dormanske! Lüneburg niet beschadigd. Wegen volkomen gemoerd, wordt hard aan gewerkt. 's Avonds aankomst in Dreibholz, ruim 200 km gereden! Volkomen doorgezeten, gehele dag op stalen stangen. Koffer kapot. In barakken. Gegeten, gewassen (!), ingeschreven en "gekeurd".

1 jun 1945

De 18 dagen quarantaine zouden niet doorgaan. Gaan we naar Eindhoven? Ik stap bij Zuidwal af. Wat zal Dormanske kijken! Gaan morgen pas weg per trein. Mooi weer. Veel geslapen. Veel Hollanders in Engelse dienst. Je ziet geen Engelsen met Duitsers praten. Strenge straf op! Dan sommigen van ons! 's Avonds bios vol. Konden er niet in. Veel verhalen. 's-Jacob en gevolg per vliegtuig uit Lüneburg. Onze vrouwen zijn in kamp in de stad. Reuze rotzooi. In Engeland alles < 30 jaar naar de East. De Gaulle bombardeerde Damascus. Gewaarschuwd door Amerikanen. Ook spanningen met de Russen. Reuze rotzooi in Holland. Engelsen hebben pest in het bezetten. Alles uniform in Holland. Morgen scheiding N-Z Nederland. Toch 18 dagen quarantaine. Tussen de arbeiders al 5 SS-ers ontdekt, onder linkerarm bloedgroep getatoeëerd. Hoop gauw uit de rotzooi. Morgen naar Kevelaar. Dormanske, hoop spoedig vastheid te krijgen in het leven.

2 jun 1945

Puik geslapen. Om 13.30 uur vertrokken. Lange trein, open wagons, kolengruis. Kaakjes en vlees. Heel mooi landschap. Om 15.30 uur in Osnabrück: zeer zwaar beschadigd. Alles kapot. Spoorwagons liggen over de rails. Alle daken kapot. Over Dortmund. Eemskanaal brug over sluisje gelegd. Reuze slim. In Rheine per auto naar kamp. Slapen op de grond. Morgen per auto naar Enschede. Wat dan? Weer gekeurd, een SS-er eruit gehaald en de leider van de W.A. in Roermond.

3 jun 1945

Om 09.00 uur per auto naar de grens. Daar eruit. Enschede werkte niet op zondag! Gaan Enschede (ontluising), Weert (registratie en quarantaine), Breda (kleding). Dus eind volgende week thuis. Briefje naar oom Hendrik geschreven. Gaan nu misschien naar Oldenzaal. Dan naar Austerlitz. Reuze rotzooi. Om 16.15 uur nog steeds aan de Duitse kant! Dan bespoten, geregistreerd en goed gegeten. Alles duurde lang. Klooster en jongenmannenvereniging vol. Veel bekijks. Dan naar Tolstraat, bios. Zeer ruim en veel lieve meisjes. Koffie gezet etc. Gezongen. Reuze gezellig. Binnen door zitten praten, eten en drinken tot 02.30 uur! How, how. Dit was zondag!

4 jun 1945

1 ½ uur geslapen. Per auto naar Enschede. Ontluisd! Gekeurd. Sientje (zeer jong!) stond er. Met Chang er naar toe. Ei en Peer ernaast. Koffie, borrel, ouderwets eten! Fam Robers, Roerink, Toos en oom Hendrik gesproken. Reuze onthaal. 75 ltr bier en 100 eieren+boter. 's Avonds mieters feest, dansen, reuze stemming. Moorddadig onthaal.

5 jun 1945

Reuze kort gemaft met Chang. Enorme zegetocht naar Zeist (Austerlitz), waar ingeschreven en gegeten.

6 jun 1945

Vandaag per Irene-auto naar Den Haag. Ieder afgezet. Om ongeveer 11.00 uur bij Dory! Om 13.30 uur thuis. Einde! Eindelijk.